

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Diplomová práce

2019

Kateřina Šupová

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Diplomová práce

Bc. Kateřina Šupová

Reflexe strukturálně-politických podmínek v ideologii a praktickém působení
islamistických skupin – tzv. Islámský stát a al-Káida

Reflection of structural and political conditions in the ideology and practice of
Islamic groups - the so-called Islamic State and al-Qaeda

Praha 2019

Vedoucí práce: Zora Hesová, M.A., Ph.D.

Čestné vyhlášení:

Čestně prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, pod vedením odborné školitelky a za pomoci uvedené literatury.

Kateřina Šupová

Poděkování:

Touto cestou můj největší dík patří mé školitelce Zoře Hesové, M.A., Ph.D., za její velkou trpělivost, ochotu a neobyčejně cenné rady a kritiku, tak jak za celkovou pomoc a vedení při psaní mé diplomové práce. Pomohla mi utvořit celistvý obraz o dané problematice mé práce.

Děkuji i mým přátelům za podporu.

ABSTRAKT

ŠUPOVÁ, Kateřina. Reflexe strukturálně-politických podmínek v ideologii a praktickém působení islamistických skupin – tzv. Islámský stát a al-Káida.. (diplomová práce). Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Ústav politologie. Školitelka: Zora Hesová, M.A., Ph.D. stupeň odborné kvalifikace: magistr politologie. Praha: FFUK, 2019. s. 84.

V této práci si autorka vzala za hlavní cíl analyzovat strategii a strategický nástroj propagandu Islámského státu ve srovnání k al-Káidě. Hlavní důraz je kladen na analýzu organizací jak po historické stránce, aby byla známá příčina rozkolu mezi organizacemi, tak i na studium záměrů a schopností každé organizace zkoumáním ideologie, cílů, boje, taktiky, propagandy atd. K této analýze byl nápomocný koncept Marthy Crenshaw zabývající se organizační a instrumentální perspektivou, které vysvětlují chování teroristických skupin a koncept Michaela Areny a Bruce Arrigy zabývající se tvorbou identity a propagandou na symbolické úrovni ve spolupráci s Ervinem Goffmanem, který se zabývá teorií sebe prezentace. Analýzou různých dokumentů, prohlášení z dílny Islámského státu a al-Káidy se načrtne ideologický, apokalyptický, strategický posun hnutí.

Klíčová slova: ideologie, propaganda, strategie, Islámský stát, al-Káida, terorismus, identita

ABSTRACT

ŠUPOVÁ, Kateřina. *Reflection of structural and political conditions in the ideology and practice of Islamic groups - the so-called Islamic State and al-Qaeda* (Master's thesis). Charles University in Prague. Faculty of Arts. Department of Political Science. Tutor: Zora Hesová, M.A., Ph.D. 2019. p. 84.

In this thesis the author's main goal is to analyze the strategy and propaganda of the Islamic state in relation to the strategy of Al Qaeda. Emphasis is on studying the intentions and capabilities of each group by examining the ideology, goals, warfare, tactics, propaganda etc. What was the reason for the split? Martha Crenshaw's instrumental and organizational perspectives were very useful for analysis. As well as a concept of Michael Arena and Bruce Arriga deals with identity and propaganda in collaboration with Ervin Goffman, who deals with the theory of self-presentation, By analyzing various documents, declarations by the Islamic state and al-Qaeda there is outlined an ideological, apocalyptic and strategic movement shift.

Keywords: ideology, propaganda, strategy, Islamic state, al-Qaeda, terrorism, identity

Obsah

ÚVOD	1
1 METODOLOGIE	4
1.1 Případová studie	4
1.2 Teorie sociálních hnutí	5
1.3 Teorie radikálních sociálních hnutí.....	6
2 TEORETICKÝ RÁMEC	7
2.1 Terorismus	7
2.1 Předchozí výzkumy v oblasti terorismu.....	9
2.1.1 Náboženský vs. eschatologický terorismus	10
2.2 Ideologie.....	11
2.2.1 Fundamentalismus.....	11
2.2.2 Salafismus/wahhábismus.....	13
2.3 Džihád	15
3 ANALÝZA KONCEPTŮ	17
3.1 Instrumentální přístup	18
3.2 Organizační přístup.....	20
3.3 Teroristická identita a sebe prezentace.....	23
4 EMPIRICKÁ ČÁST	25
4.1 Strategie al-Káidy	25
4.2 Historické pozadí vzniku.....	26
4.3 Záměry.....	29
4.3.1 Ideologie.....	29
4.3.2 Cíle.....	30
4.4 Schopnosti.....	31
4.4.1 Metody	31
4.5 Organizace a zdroje.....	33
4.6 Strategie Islámského státu	39

4.7	Historické pozadí vzniku.....	39
4.8	Rozkol mezi Islámským státem a al-Káidou.....	40
4.9	Záměry.....	42
4.9.1	Ideologie.....	42
4.9.2	Cíle.....	44
4.10	Schopnosti.....	44
4.10.1	Metody.....	44
4.10.2	Organizace a zdroje.....	47
5	SHRNUTÍ A ANALÝZA	51
6	APLIKACE TERORISTICKÉ IDENTITY A SEBE-REPREZENTACE	56
6.1	Propaganda u al-Káidy	57
6.2	Propaganda u Islámského státu.....	61
6.3	Symboly	66
6.4	Vzdělávací socializace a role	68
6.5	Zobecňování ostatních.....	69
6.6	Strategická sebe-prezentace.....	69
7	SHRNUTÍ	72
4.	ZÁVĚR A DISKUZE.....	76

Seznam příloh

Tabulka č. 1: Srovnání instrumentálních a organizačních perspektiv, s. 17.

Tabulka č. 2: Instrumentální perspektivy, s. 18.

Tabulka č. 3: Organizační perspektivy, s. 19.

Tabulka č. 4: Operacionalizace, s. 25.

Tabulka č. 5: Operacionalizace, s. 34.

Tabulka č. 6: Instrumentální a organizační perspektivy IS, AQ, s. 55.

Tabulka č. 7: Srovnání ideologie a propagandy (účel), s. 41.

Tabulka č. 8: Teroristická identita al-Káidy, s. 73.

Tabulka č. 9: Symboly, socializace a generalizování ostatních, jsou složky, které vedou k roli mučedníka a strategicky prezentované identity Islámského státu, s. 74.

Obrázek č. 1: Jakým způsobem hlavní body teroristické identity vedou k vytvoření role / identity, která je pak strategicky prezentována v souladu s Goffmanovou teorií sebe prezentace? s. 24.

Obrázek č. 2: Struktura al-Káidy, s. 35.

Obrázek č. 3: Odnože al-Káidy, s. 37.

Obrázek č. 4: Organizační struktura Islámského státu – strategické vedení, s. 48.

Obrázek č. 5: Vilájet, organizační struktura v provinciích, s. 49.

Seznam zkratek

AK– al-Káida (*al-qā'idah*)

IS – Islámský stát (ad-Dawla al-'Islámíja, Daiš)

MAK- Maktab Al-Chadamát

EIJ – Egyptský islámský džihád

ISI – Islámský stát v Iráku

ISIL – Islámský stát v Iráku a Levantě

„Nechť stane se z vás obec, jež bude vyzývat k dobrému, přikazovat vhodné a zakazovat zavrženíhodné. A takoví budou blaženi.“ (3:104).¹

ÚVOD

Teroristická organizace al-Káida byla dlouhodobě považována za jednu z nejnebezpečnějších, než se na světové scéně objevil Daiš, čili Islámský stát a radikálně mezinárodní prostředí změnil. K napsání tohoto tématu mě inspirovalo velké množství rychlých změn. Vznik Islámského státu je jedním z výsledků faktického zhroucení Iráku po konci vlády Saddáma Husajna. Zlomovým rokem byl rok 2014, kdy Islámský stát, v čele s chalífou Abú Bakrem al-Baghdádím, vyhlásil chalífát². Vzniklo tak nové nábožensko-politické hnutí.

V této práci chci charakterizovat Islámský stát a al-Káidu jako dvě různé formy terorismu, srovnat je a především pochopit, proč se tyto dvě obdobné organizace od sebe oddělily. Pokusím se tuto skutečnost pochopit z hlediska strategie, ideologického a propagandistického počínání. Co vedlo Islámský stát k tak rychlému růstu? Byly si obě džihádistické organizace vzájemně podobné ideologicky? Měly odlišnou povahu a trajektorii vývoje? Mou tezí je, že ačkoli jsou tyto organizace podobné, vznikly ze stejného zdroje i ideologie, mají naprosto odlišnou strategii a organizační strukturu, což je viditelné na propagačním působení. A navíc obě skupiny měly rozdílnou evoluční trajektorii, což lze považovat za jednu z příčin rozkolu. Abych tento fakt dokázala, budu se věnovat srovnání nejen strategie, organizační struktury, ale i strategickému nástroji propagandě.

Proč se zabývat rozkolem? Tím, že Islámský stát vyhlásil chalífát, došlo ke změně postavení al-Káidy na mezinárodní půdě. Jisté neshody mezi oběma organizacemi panovaly již před samotným vznikem Islámského státu, kdy jako Islámský stát v Iráku fungoval pod centrální al-Káidou. A právě tato kooperace nebyla příliš úspěšná, Zarkáví, který vedl svoji vlastní organizaci, dostal nabídku o připojení se k al-Káidě. I když jeho organizace připojena byla, stále prosazoval vlastní cíle, vize. Docházelo tak k formování odlišných pohledů na problematiku globální islámské revoluce, vytvoření chalífátu a vedení organizace. Primárně

¹ Korán. Z arabštiny přeložil Ivan Hrbek. 2012. s. 505.

² S pojmem chalífát se pojili první, volení vůdci Muhammadem založené obce. Chalífát je spojován se zlatým věkem islámu, které probíhalo během 8. až 10. století. Avšak šíité tuto myšlenku dějin nesdílejí – dle jejich názoru, po Muhammadovi smrti měl v čele stanout jeho nejbližší příbuzný, tedy Alí, který byl zvolen až po třech předchozích vládci. Turečtí kemalisté zrušili chalífát v roce 1924. Čili důstojnost, která byla s chalífátem spojována – islámské právo, historická tradice, tak samozvaný chalífa Abú Bakr Bagdádí nesplňoval.

obě organizace začaly mezi sebou soupeřit na virtuální úrovni, prezentovaly se různými způsoby, díky propagandě lákaly a motivovaly potenciální bojovníky napříč světem. Mimo virtuální prostor docházelo i k přímým bojům a to na území Sýrie, kde al-Káida byla zastoupena frontou an-Nusra. Spory se vedly jak kvůli teritoriu, tak kvůli zdrojům, docházelo k eskalaci bojů, kdy jedna skupina přepadávala druhou.

K tomu, abych úspěšně analyzovala strategii obou skupin, použiju koncept americké odbornice na terorismus - *Marthy Crenshaw*, která za vší brutalitou organizací vidí především pečlivé strategické plánování. Prvním cílem mé práce je analyzovat a porozumět strategii Islámského státu a al-Káidy. K tomu použiju teoretický rámec, který zahrnuje dvě primární teorie, což jsou *instrumentální* a *organizační* výhledy, které v sobě zahrnují ideologické, organizační, strukturální charakteristiky apod. Druhým cílem bude zjistit, jak organizace využívaly propagandu. Docházelo díky propagandě k určité formaci nové identity? Jak obě organizace využívaly symbolickou rovinu? Využiju poznatky z konceptu Michaela P. Areny a Bruce A. Arrigy³, který se zabývá teroristickou identitou, ve spolupráci s Ervinem Goffmanem⁴, jenž se zabývá teorií sebe-reprezentace.

Ačkoli se téma obou organizací z mediálního prostoru pomalu vytrácí, na mezinárodní scéně zanechalo velkou stopu. Ráda bych touto prací poskytla ucelený přehled podobností, rozdílností Islámského státu a al-Káidy. Jak jsem uvedla výše, zaměřím se na ideologii, strategii a strukturu organizací, abych tak pochopila jejich působení. Jistou motivací bylo také analyzovat jakýsi apokalyptický étos a znamení Konce (*‘alámát as-sá‘a*) v propagandě. K sepsání práce mě vedla fascinace rychlého etablování Islámského státu do různých zemí Blízkého východu.

V čem vidím přínos této práce? Následující analýza se snaží vysvětlit fungování obou organizací. Taktéž na základě analýzy velmi důležitého nástroje – propagandy, lze také zjistit, jakým způsobem docházelo k tvorbě určité identity. K efektivní propagandě slouží nejen internet, ale i magazíny, které obě organizace sami vydávaly, tedy Inspire (AK) a Dabiq (IS).

Z hlediska použité metody zpracování práce práci klasifikuji jako (idiografickou) případovou studii, která využívá deskriptivně-analytického přístupu. Jde o snahu pochopit a vysvětlit určitý sled událostí, jež jsou jak časově ohraničeny – tedy od vzniku al-Káidy a

³ Michael P. Arena a Bruce A. Arriga. *Terrorist Identity. Explaining the Terrorist Threat*. 2006.

⁴ Erving Goffman americký sociolog známý díky dílu *The Presentation of Self in Everyday Life* z roku 1959.

Islámského státu do současnosti, tak i prostorově, tedy v oblasti Iráku, Sýrie a Afghánistánu, kde organizace operovaly. Práci jsem rozdělila na teoretickou část, kde vysvětlím základní pojmy a koncepty. V druhé empirické části poskytnu vlastní analýzu mých zjištění a zaměřím se na strategický nástroj propagandu.

Tato práce využívá hodnotných zahraničních zdrojů, které se danou problematikou zabývají, stejně jako jsem použila mnohé české zdroje. Velmi často vycházím ze studií různých odborníků na Blízký východ – Ahmed S. Hashim, Michael Weiss, Hassan Hassan.

Důležitost zkoumání tohoto tématu vidím v souvislosti s post-tranzičním obdobím, které je základem mnohých studií vycházejících z teorie závislosti na cestě nebo vývoji (path dependence). Současný stav závisí na předešlém rozvoji, a tak nám umožňuje správné pochopení i dalšího vývoje událostí.

1 METODOLOGIE

V následující kapitole se zaměřím na vymezení případových studií a teorie sociálních hnutí. Poskytnu vysvětlení, jakým způsobem budu postupovat při analýze strategie Islámského státu a al-Káidy a jak mi k této analýze budou sloužit již zmíněné teoretické koncepty.

1.1 Případová studie

V této diplomové práci jsem si zvolila dva objekty výzkumu, tedy Islámský stát a al-Káidu, kdy se snažím zaměřit na zjištění jejich rozvratu. Jsou si v mnoha aspektech podobní, ale jejich vývojová trajektorie se zcela odlišuje. Hodlám se zaměřit a následně také porozumět strategii Islámského státu a Al-Káidy pomocí již zmíněného teoretického rámce, který se vyznačuje *instrumentální* a *organizační* perspektivou. Tím navážu i na další cíl této práce a to analýzu kolektivní identity, jakým způsobem se tvořila díky propagandě s využitím symbolické roviny. Především se zaměřím na jejich historii, vývoj apod. Abych došla hlubšímu porozumění dané problematiky a zjistila proč k oddělení Islámského státu a al-Káidy došlo, bude vhodné se právě zaměřit na to, jak obě organizace vnímaly fundamentální oblast v rámci ideologie, jejich organizační struktury, vize s následným plněním. Nepochybně velkou roli při jejich neshodách hrál generační rozdíl obou organizací či postoj k organizaci al-Nusra. V poslední empirické části aplikuji poznatky z obou konceptů – v rámci konceptu Crenshaw se zaměřím na strategii obou organizací a v rámci konceptu Arrigy, Areny a Goffmana použiju analýzu strategického nástroje, tedy propagandy. K lepší přehlednosti mi pomůže vytvoření tabulky, kde budou následné rozdíly zaneseny.

Tuto práci identifikuji jako idiografickou (srovnávací) případovou studii⁵. Jde o pochopení a zároveň vysvětlení událostí, které jsou ohraničené nejen časem, ale i prostorem. Případová studie je často používanou výzkumnou metodou ve společenských vědách, která mi může pomoci zmapovat předmět výzkumu, což je organizace Islámský stát a al-Káida. Na druhou stranu jsou zde autoři jako Arend Lijphart či Theda Skocpol, kteří případové

⁵ Podle Kořana (2008) případová studie je detailní analýzou případu, který byl zvolen jako objekt výzkumu. Cílem je především poskytnout hlubší porozumění nebo příčinné vysvětlení vybraného případu. Důležité je zohlednit celkový kontext událostí, fenoménu či objektu a poskytnout celkový obraz.

studie kritizují. Navzdory tomu, že se sám Lijphart případovým studiím věnoval, seřadil účinné nástroje a to od nejvalidnějších po ty nejméně vědecké. Tato škála metod byla především ovlivněna Lijphartovou fascinací výzkumem v přírodních vědách a dle jeho mínění určil za nejvalidnější metody kvantifikované, převážně ty experimentální a za nejméně validní považoval, single case studies.⁶ Na druhou stranu Theda Skocpol⁷ porovnávala revoluce v Rusku, Číně a Francii, kdy hájila silný metodologický příspěvek vícepřípadových studií pro validitu výzkumu.

1.2 Teorie sociálních hnutí

Analýza aktivit Islámského státu a al-Káidy se bude odehrávat na pozadí teorie sociálních hnutí, ale spíše implicitně jako určitý rámec výzkumu. Cílem teorie sociálních hnutí je snaha o vysvětlení důvodů, proč dochází k určité kolektivní akci. Navíc je založena na předpokladu kolektivní identity. Domnívám se, že právě zkoumání charakteristik obou organizací jako společenského hnutí, může být užitečným nástrojem pro pokus o pochopení jistého poselství propagandy.

Podle Crossleyho se určité definice soustředí na sociální hnutí v rámci jejich reakčního potenciálu. Kolektivní hnutí vzniká jako důsledek nespokojenosti s určitou formou života a usiluje o zavedení nové formy života a to za pomoci politické a společenské transformace.⁸ Důležitou otázkou pro fungování sociálních hnutí je jejich schopnost mobilizace skupin občanů. Jak tvrdí Polletta, mobilita ne vždy vyžaduje existující kolektivní identitu, snaha aktivistů rámcovat identitu, je klíčové pro rekrutaci členů. Mobilizační schopnosti hnutí jdou ruku v ruce se způsoby rámcování pomocí interpretace a míry její důležitosti pro cílové skupiny ve společnosti. Měnit identitu sympatizantů je hlavním cílem náboženských hnutí, dochází k vytváření striktní hraniční linie mezi nimi a těmi ostatními, přičemž se využívá rétoriky nespravedlnosti.⁹ Jaké jsou tedy kulturní a religiózní impulzy v rámci sociálních hnutí, která jsou zdrojem tvorby identity pro hnutí? V empirické části této práce využiju

⁶ YANOW, Dvora. *Case Study Research in Political Science*. Encyclopedia of Case Study Research Sage Publications. 2008. s. 7.

⁷ SKOCPOL, Theda. *The Uses of Comparative History in Macrosocial Inquiry*. Comparative Studies in Society and History. Vol. 22, No. 2. Cambridge University Press. 1980. s. 176. Online: https://www.suz.uzh.ch/dam/jcr:00000000-5103-bee3-ffff-ffffcbe6b455/04.28.skocpol_somers.pdf

⁸ CROSSLEY, Nick. *Making Sense of Social Movements*. Open University Press. 2002. s. 3.

⁹ POLLETTA, Francesca, JASPER James. *Collective Identity and Social Movements*. Annual Review of Sociology. Columbia University. 2001. s. 291.

teorii výsadního autora Quintana Wiktorowicze o islámském aktivismu. Sám tento autor říká, že ani psychologické faktory nejsou zárukou pro úspěšnou mobilizaci.

1.3 Teorie radikálních sociálních hnutí

Teorie radikálních sociálních hnutí vychází právě z Wiktorowiczova modelu, který spojil pozorování islamistických hnutí s teorií sociálních hnutí a to z toho důvodu, aby se vyhnul esencialistickému závěru o kulturní výjimce islámu. Zmíněná teorie navazuje na předešlou teorii sociálního hnutí s tím, že je zde zahrnuta motivace kolektivní akce. V současné době jsou islamistické hnutí viděna nejen jako dogmatické, ale i ideologické. Wiktorowicz tvrdí, že radikální islamistické hnutí jsou poháněna motivací kalkulace zisků – ať už finančních, tak sociálních či ideologických.¹⁰ Samotný úspěch mobilizace islamistických hnutí záleží především na rámcování. Sleduje se nejen islamistická ideologie, ale i samotný způsob jakým je ideologie sociálně konstruována, tak aby došlo k získání podpory ze strany veřejnosti s následnou participací.

Na náboženské nebo i na ideologické úrovni organizace typu Islámský stát a al-Káida, odmítají tradiční autoritu. Díky své náboženské rétorice je lze považovat za globální, revoluční hnutí. Tím, že se soustředím na širší dynamiku a proces politické mobilizace, dojde k určitému odhalení toho, jak tyto organizace rámcovaly svá poselství za účelem dosažení poslušnosti. Je třeba ukázat, na co propaganda organizací cílila, jakým způsobem mobilizovala širokou podporu za použití džihádistické rétoriky a společenských pohybových rámců.

¹⁰ WIKTOROWICZ, Quintan. *A New Approach to the Study of Islamic Activism*, International Institute For Asian Studies, Newsletter no. 33.2004. s.266.

2 TEORETICKÝ RÁMEC

V rámci teoretické části, kterou jsem rozdělila na dvě části, jsem se rozhodla zařadit i základní definici pojmů, fenoménů, které se budou v následujícím textu vyskytovat několikrát. Jejich zařazení je použito z toho důvodu, aby došlo k jasnému vymezení fungování teroristických organizací, jelikož určité pojmy jsou chápány vcelku široce nebo naopak velmi úzce. Za podstatné považuji definovat následující: terorismus a jeho rozdělení, ideologie, džihád. Následně představím teoretický rámec přední americké odbornice na terorismus Marthy Crenshaw a analytický rámec prezentovaný Michaelem P. Arenou a Bruceem A. Arrigou spolu s Ervinem Goffmanem, na kterém se tato práce zakládá a která mi pomůže zodpovědět mnou položené otázky.

2.1 Terorismus

Studie v oblasti terorismu jsou nejen velmi široké, ale zároveň i interdisciplinární (politologie, historie, mezinárodní vztahy atd). Může se zabývat jak širokým spektrem oblastí terorismu, tak i dostatečně úzce, aby bylo možné analyzovat i konkrétní rys. Podle Šturmy je terorismus extremistický směr, který využívá jako prostředek nátlaku teror, psychické nebo fyzické násilí, vytváření strachu a dalších metod k zajištění politických, národnostních či jiných cílů extremistických hnutí. Terorismus také není druhem guerillové války nebo ideologií či politickým hnutím. Je to metoda nebo strategie, kterou používají skupiny/jednotlivci různého politického, náboženského nebo filozofického vyznání v boji proti protivníkovi. Tradiční prostředí pro vznik terorismu jsou extremistická hnutí, která usilují o realizaci svých nezákonných cílů protizákonnými prostředky.¹¹

Například *Úmluva Organizace islámské konference o boji s mezinárodním terorismem*, která pochází z roku 1999, pojem terorismus definuje následovně.

¹¹ ŠTURMA Pavel. *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*. Praha. H. Beck, 2003. s. 13.

Za terorismus se považuje jakýkoli násilný čin nebo jeho hrozba, bez ohledu na motivy či cíle, který je spáchán při realizaci individuálního nebo kolektivního zločinného plánu s cílem:

a) terorizovat lidi, vyhrožovat jim ublížením nebo ohrožením jejich života, cti, svobod, bezpečnosti či práv;

b) vystavit životní prostředí nebo zařízení veřejné či soukromé povahy nebezpečí, obsadit je nebo se jich zmocnit;

c) ohrozit národní přírodní zdroje či mezinárodní zařízení;

d) působit proti stabilitě, územní integritě, politické jednotě nebo suverenitě nezávislých států.¹²

Předchozí definice terorismu rozšiřuje Martha Crenshaw, která v roce 1972 navrhla koncept terorismu, který vznikl z výzkumu alžírské teroristické organizace Front de Libération National (FLN). Síla v teoriích Crenshaw spočívá v tvrzení, že určitou racionalitu za činnostmi teroristických skupin, i navzdory brutalitě, spočívá v pečlivém strategickém plánování. Jak dále tvrdí, terorismus je forma násilí, která je primárně určena k ovlivňování publika. Jeho provedení závisí na utajení, překvapení, spiknutí a podvodu. Terorismus není spontánní ani masovou účastí. Samotný akt především sděluje budoucnost lidem, kteří se s oběťmi ztotožňují. Volba času, místa a obětí má za úkol šokovat, děsit, dráždit nebo pobouřit. Přirozená transgresivita terorismu je přitažlivá pro ty, kteří nedisponují mocí, kteří nepochopitelně vidí cestu k budoucímu zisku.¹³ Podle Marty Crenshaw se jedná o zcela jiný druh teroristického boje, než na jaký jsme byli zvyklí v minulosti. Zatímco u sekulárních teroristických skupin v minulosti bylo cílem vyvolat co největší strach a získat maximální publicitu a nikoli nejvíce obětí, tak u skupin globálního povstání bývá hlavním cílem smrt co největšího počtu lidí.¹⁴

¹²Conversion Of The Organisation Of The Islamic Conference On Combating International Terrosim. Part I. 1999. Odkaz:<https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/04/4-02/islamic-conference.xml>

¹³CRENSHAW, Martha. *Explaining Terrorism: Causes, Processes and Consequences*. Routledge. 2001. s. 2.

¹⁴ CRENSHAW, Martha. *New vs. Old Terrorism: A Critical Appraisal*. Burlington. 2008. s. 34.

Bez ohledu na ideologii či politický cíl, Crenshaw dále argumentuje, že aktéři, kteří používají terorismus, tak dělají z pěti základních a vzájemně souvisejících důvodů:

1. Stanovení politické agendy
2. Oslabení autority
3. Vyvolání přehnané reakce ze strany vlády nebo obyvatelstva, načež se cílí
4. Mobilizace podpory doma i v zahraničí
5. Vynucení poddajnosti¹⁵

2.1 Předchozí výzkumy v oblasti terorismu

V této práci je kladen důraz na nestátní terorismus na bázi institucionální / organizační úrovně analýzy. Organizační úroveň analýzy se především zabývá dynamikou v rámci teroristické skupiny, cíli, ale i artikulací strategie.¹⁶

V rámci terorismu je řada odborníků, kromě Marthy Crenshaw, například Bruce Hoffman (*Inside Terrorism* 1998), Fawaz Gerges (*Historie IS*), Magnus Ranstorp (mnohé práce o Hizballáh, Hamas), ale především David Rapoport, který je znám zkoumáním moderního terorismu, přičemž nazývá jednotlivé fáze vývoje - vlnami. Jak Rapport ve své studii uvádí, tyto vlny se pohybují napříč stoletími, kdy počátek první vlny hledejme v Rusku, kdy přichází tzv. anarchistická, která trvala zhruba 40 let. Útočníci se k aktu většinou uchýlili z důvodu nespokojenosti v rámci zavádění reforem vedené obvykle na vysoce postavené jedince. Druhou vlnu datuje od roku 1920 v období mezi světovou válkou. V této vlně vzniká Irská republikánská armáda jako teroristická organizace. Třetí vlnu zařazuje do období Vietnamské války až do konce 90. let. Tato doba byla specifická útoky na politické cíle (Thatcherová), a teroristické skupiny jako ETA. Poslední vlna je náboženská, charakteristická pro vzestup islámského a sebevražedného terorismu jako *modus operandi*. Rapport tvrdí, že tyto následující události poslední vlnu vytvořily: šíitský radikalismus, který

¹⁵ Ibid. s. 9.

¹⁶ SCHMID, Alex. *The Routledge handbook of terrorism research*. 1st Edition. Routledge. 2011. s. 226.

byl inspirován íránskou islámskou revolucí v roce 1979, sovětská válka v Afghánistánu 1979-1989 a v poslední řadě příchod nového století: al-hijra.¹⁷

2.1.1 Náboženský vs. eschatologický terorismus

Náboženský terorismus je typ terorismu, který je možné podle původních příčin jeho realizace klasifikovat následovně, tedy jako náboženský extremismus a eschatologický terorismus. Co se týče náboženského extremismu, týká se především teroristických skupin, které vedou válku a to za vyhlášení svatého božího státu. Tento stát by byl založen na božím pořádku a v souladu s jejich náboženstvím. Zloba těchto teroristických skupin je obvykle namířena nejen proti Západu, ale také proti domácím světským vládám. Jednotlivce sebe identifikují jako boží bojovníky, kteří tuto svatou válku vedou.

Avšak specifickou formou náboženského terorismu je eschatologický terorismus, i když méně častý. Uchylují se k němu různé sekty, které disponují různými apokalypticko-mesianistickými vidinami a současně zastávají názor, že současný každodenní svět je špatný a z toho důvodu musí být zničený. Taktéž tvrdí, že zničení současného světa povede k založení světa nového a to pro vyvolené jedince. Často tito jedinci zastrašují použitím zbraní hromadného ničení či jsou často zmanipulováni k masovým sebevraždám.¹⁸ Co se týče zmíněného mesianismu, řadí se sem i milenialismus. Oba tyto fenomény jsou v rámci islámu propojeny. Jak píše Filiu, mesianismus je spojen s toužícím očekáváním podpůrného Vykupitele, což se váže s milenialismem, který je charakteristický nepřetržitým hledáním znamení, že se blíží Konec.¹⁹ V islámu toto apokalyptické dění je poznamenáno především konečným střetnutím mezi silou dobra a zla. Po tomto střetu má každodenní svět zaniknout (*ad-dunjá*) a následovně nastane věk eschatologický (*al-áchira*). Jinými slovy jak popisuje Kropáček, zánik světa bude předznamenán apokalyptickými úkazy a to ničivým vpádem severských národů Góga a Magóga, objeví se podivné zvíře, pukne Měsíc a přijde antikrist Dadždžál. V konečném tažení nastane poslední den – den zmrtvýchvstání (*qijáma*),

¹⁷ RAPOPORT, David. *The Four Waves of Rebel Terror and September 11*. University of California at Los Angeles. 2002. s. 2-8. Dostupné na: <https://wrlrels.org/wp-content/uploads/2016/02/Rapoport-Four-Waves-of-Terror.pdf>.

¹⁸ FOLTIN, Pavel. *Důvody realizace a formy terorismu*. Obrana a strategie. 2007. Citováno: 6.12.2018.In: <https://www.obranaastrategie.cz/filemanager/files/file.php?file=6291>.

¹⁹ FILIU, Jeand-Pierre. *Apocalypse in Islam*. University of California Press. 2011. s. 21.

probuzení, soud nebo hodina apod.²⁰ Tato apokalyptická rétorika je pro působení teroristických skupin podstatná, jelikož z praktického hlediska působí nakažlivě a má tendenci se velmi rychle šířit. Apokalyptickou rétoriku lze vnímat jako strategický nástroj, který je často provázán ideologií či různými světonázory.

2.2 Ideologie

Co se týče ideologie v kontextu moderního islámského myšlení, lze ji definovat jako systém idejí a přesvědčení, jehož snahou je usměrnit a stimulovat velké politické a společenské změny, nebo na druhou stranu jim vzdorovat.²¹ Je také nutno říci, že se často náboženství zaměňuje s ideologií, přesněji řečeno je chápána jako určitá doktrína, která je určena k tomu, aby motivovala k nějakému aktu. Avšak ideologie a náboženství není to stejné. Podle encyklopedie Britannica je ideologie chápána jako společenská a politická doktrína, která interpretuje svět, formuluje jeho problém a je potřeba s ním zápolit.²²

V rámci ideologické sekce, se budu věnovat těm ideologiím, které byly primární pro analyzované organizace, jelikož ideologie byla využívána k různým politickým cílům a navíc sloužily ne jako svébytný náboženský projev, ale spíše jako nástroj náboženské manipulace pro politické účely. Lze také říci, že ideologie často byla k těmto účelům zneužita.

2.2.1 Fundamentalismus

Termín fundamentalismus²³ je poměrně komplexní a vyznačuje se velkým rozsahem a v každé oblasti vyjadřuje různé pojetí. Označuje především moderní náboženské směry nejen v křesťanství, ale i v judaismu či právě islámu. Opět abych použila definici fundamentalismu, Encyklopedie Britannica jej definuje jako militantně konzervativní hnutí,

²⁰ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha Vyšehrad. 2015. s. 83.

²¹ BOWERING, Gerhard. *The Princeton Encyclopedia of Islamic Political Thought*. Princeton University Press. 2012. s. 243.

²² Viz. Ideology. In: Encyklopedia Britannica. Online. Dostupné na: <https://www.britannica.com/topic/ideology-society>.

²³ Předtím než se termín *fundamentalismus* používal pro označování širokého spektra náboženských hnutí, odkazoval především na hnutí amerických protestantů, kteří počátkem 20. století očekávali brzký příchod Kristovy říše.

mezi jehož znaky se především řadí prosazování pravdy a to v souladu s posvátnými texty.²⁴ Nebo také jinými slovy v silách fundamentalistů je především náprava způsobu života a to návratem ke Koránu a sunně, což je vzor, který určil Muhammad. Na druhou stranu radikální odnože tuto oblast politizují.²⁵ Fundamentalismus jako doslovný výklad základních textů či dokonce lpění na takových základních principech daného náboženství (vše má často puritánský průběh).

S fundamentalismem bývá často spojován pojem islamismus. Přední český arabista Luboš Kropáček se pokusil o systematizaci těchto pojmosloví ve své publikaci *Islámský fundamentalismus*.

- A) Fundamentalismus jako filozofický, obvykle netolerantní postoj majetnictví výlučné pravdy.
- B) Politický islám nebo také často islamismus znamená organizované úsilí o mocenské prosazení islámského řádu.
- C) Organizované úsilí o mocenské prosazení islámského řádu ve spojení s násilím označuje za extremismus, případně přímo za terorismus.²⁶

Na druhou stranu odlišný pohled má Pavel Barša. V důsledku islámských obrodných hnutí, která vznikla jako odpověď na kolonialismus, sám fundamentalismus rozděluje na tradicionalistický a modernistický. Podle něho islamismus je přímým následovníkem modernistického fundamentalismu a chápe jej jako sociálněpolitickou alternativu vůči dříve výběrově přijímanému modernizačnímu vlivu Západu.²⁷ Avšak je nutno si uvědomit, že ekvivalenty islamismus a fundamentalismus v arabštině nejsou, jejich vznik hledejme na Západě. *Islámíja* se blíží arabskému označení pro islamismus (nesekulární politická oblast) a *salafíja* což je arabské označení pro fundamentalismus (následování zbožných předků).

Co si tedy pod pojem fundamentalismus představit a jak ho pojmut? Samotný pojem fundamentalismus má mnohotvárný význam. Níže jsem použila shrnutí Luboše Kropáčka pro jeho pojetí.

²⁴Viz. Fundamentalism. In: Encyklopedia Britannica. Online. Dostupné na: <https://www.britannica.com/topic/fundamentalism>.

²⁵ LEAMAN, Oliver. *Islam: the key concept*. United Kingdom: Taylor and Francis. 2008. s. 41.

²⁶ KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad. 1996. s. 20.

²⁷ BARŠA Pavel, *Západ a Islamismus*. 1. vyd. Praha: CDK. 2001. s. 61.

- 1) Fundamentalismus je v islámu krajností.
- 2) Zakládá se na přesvědčení o majetnictví pravdy.
- 3) Z Koránu si účelově vybírá jen některá témata a symboly.
- 4) Kolísání mezi skutečnou religiozitou a radikálními kulturními projevy a tendencí ke zpolitizování.
- 5) Řadí se sem různorodá hnutí, polické strany mající ideologické programy ovlivněné náboženstvím.
- 6) Cílem je mravní obroda, zničit vládnoucí režimy, protože je vidí jako neislámské, jelikož se u moci drží díky podpoře nepřátel islámu.
- 7) Jedná se o určitý způsob odporu, což je dáno geografickými podmínkami, vládou, či státním zřízením a to buď formou agitace nebo infiltrace například Muslimští bratři, nebo radikální činy, akce formou teroru, atentátů na politické představitele, sebevražedné útoky například Hamás či al-Káida a konečně destabilizace politické scény.
- 8) Dalším specifickým znakem je způsob reprezentace ideologického programu, který prezentují kazatelé či aktivisté, kteří nemají náboženské vzdělání, avšak disponují velkým charisma.²⁸

Tento výčet fundamentalismu se věnoval jeho charakteristice a specifickým znakům, nejen z důvodu jeho základnímu porozumění, ale především v návaznosti na jeho formy, jež se mnou analyzované teroristické organizace prezentují. Jedná se o formy islámu *salafismus/wahhábismus*.

2.2.2 Salafismus/wahhábismus

Salafismus je typ ideologie a podle Beránka v současné době může tento pojem odkazovat na kohokoli, kdo o sobě tvrdí, že následuje původní Muhammadovo poslání ze 7. století a ranou muslimskou obec (*as-salaf*). Za určitý vzor si kladou salafisté první generace muslimů (i když se v této oblasti vede spor). Avšak všechny odnože se shodnou na puritánském přístupu k náboženství.²⁹ Islámští fundamentalisté se domnívají, že pouze původní interpretace islámu, která je očištěná od všech pozdějších vlivů, je správná. Jádrem

²⁸ KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad. 1996. s. 33.

²⁹ BERÁNEK, Ondřej. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností: domácí politika, salafijská ideologie a zahraniční vztahy*. 2007. s. 40.

vyznání salafismu je *tawhíd*³⁰. Hlavním ideologem salafismu je představitel tradicionalistického proudu sunnitského islámu (*ahl al-hadīth*) s centrem hanbalovské právní školy *Ibn Tajmīja* (1263-1328). Kritizoval především novotářství a napodobování praktik jiných náboženství. Prohlásil, že budování svatyní je považováno za *širk*³¹ a je to tak v rozporu s právem šaría.³² Tajmīja taktéž do islámu zavedl nebezpečný skutek ve formě vlastního interpretačního myšlení neboli *idžtihádu*. Do té doby byl výklad Koránu pouze záležitostí vzdělaných ulamá. Výsledek lze vidět u džihádistického hnutí, tedy selektivní výběr veršů a vlastní výklad Koránu slouží k obhájení jakékoliv ideologie.³³ Salafisté jsou stoupenci doslovnosti, odmítají pluralismus islámu. Salafismus se dále dělí na nepolitický, aktivistický a džihádistický, který je pro tuto práci stěžejní. Džihádističtí salafisté mají obvykle blízko k transnacionálnímu džihádistickému salafismu a obhájcům globálního džihádu a to především k al-Káidě a dalším odnožím a podobným skupinám této organizaci. Charakteristické pro salafistický džihádismus, je primárně účel násilného džihádu a převrácení logiky purismu, což znamená, že nejdříve je nutné vybojovat válku proti nevěřícím jak ve vlastních řadách, tak směrem ven.³⁴ Jednoduše řečeno, salafistická ideologie hlásá především totální návrat k životnímu stylu, který se vedl v původním tradičním islámu a uznává pouze právo šaría, které má být interpretováno po celém světě.

K salafistickým idejím se řadí **wahhábismus**, což je sunnitská fundamentální forma islámu a například oficiální směr islámu v Saúdské Arábii. Wahhábismus je radikální podoba islámu, která je připisována Muhammadovi ibn Wahhábovi (1703-1792). Ten především bojoval proti uctívání hrobek a svatyní (ikonoklasmus) a také tvrdil, že islám byl pokřiven cizími vlivy a žádal návrat ke kořenům víry. Wahhábismus je nejen velmi přísné náboženství, které je založeno na přesném výkladu Písma rané islámské tradice (*dacwa*), ale především hlásá návrat k ideálním poměrům, které existovaly za dob proroka Muhammada. Wahhábismus stejně jako salafismus požaduje za jádro víry *tawhíd* (jedinost Boha,

³⁰ *Tawhíd* je v islámské teologii klíčovým pojmem. Jedná se o určité dogma boží jedinečnosti a také vnitřní jednoduše, která hlásá muslimské vyznání víry nebo také *šaháda*, jenž zní: *Ašhadu an lá iláha illá 'lláh wa Muhammadan rasúlu 'lláh*. „Vyznávám, že není božstva kromě Boha a Muhammad je posel Boží“. Viz. Kropáček Duchovní cesty islámu. s. 92.

³¹ Nepřipustné přidružení jiných božstev k Jedinému Bohu.

³² MOUSSALLI, Ahmad. *Wahhabism, Salafism and Islamism: Who is the enemy?* American University of Beirut. 2009. s. 4. Dostupné na: <http://conflictsforum.org/briefings/Wahhabism-Salafism-and-Islamism.pdf>.

³³ PHARES, William. *Future Jihad. Terrorist Strategies Against the West*. New York Palgrave. 2005. s. 54.

³⁴ SAGEMAN, Marc. *The Global Salafi Jihad*, "National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. 2003. s. 74.

monoteismus). Novoty (*bid'a*) jako je víno, tabák, káva, fotografování nebo kosmetika je považováno za nežádoucí.³⁵ Z toho vyplývá, že wahhábismus je silně konzervativní formou islámu. V protikladu k učení Ibn Tajmíji je odpor wahhábismu ke kultu světců mnohem větší a důraznější. Základní myšlenkou tohoto směru je také odmítání kultu svatých, což je považováno za hřích (*širk*). Wahhábismus disponuje i negativními termíny jako je bezvěrectví (*kuf'r*), odpadlictví od víry (*ridda, irtidád*) a pokrytectví (*nifáq*).³⁶

2.3 Džihád

Ne každý umírněný muslim vítá označování džihádu jako svaté války. Jak uvádí Kropáček, v původním smyslu toto slovo znamená vynaložení úsilí pro dobrou věc a to především šíření islámu ve svém nitru. Nacházíme zde několik druhů džihádů:

- al-džihád bi'l-kalb / džihád srdcem (sebekázeň, sebevýchova)
- al-džihád bi'l-lisán / džihád jazykem (misijní činnost, recitace Koránu)
- al-džihád bi'l-jad / džihád rukou (charitativní činnost, almužna)
- al-džihád bi's-sajf / džihád mečem (využití násilí na obranu víry/islámu)³⁷

Dále uvádí, že s vývojem právního systému se džihád úzce připojoval ke klíčovým povinnostem, ale místo šestého pilíře zaujal jen u cháridžovské sekty. Na rozdíl od individuálních povinností byl džihád v systému náboženského práva určen jako kolektivní povinnost. Touto povinností je vázán každý zdravý muž a pouze tehdy, když je zapotřebí osobního přispění. Džihád je bojem obranným, nelze šířit víru zbraní, jelikož Korán říká: nebudíž žádného donucování v náboženství! (2:256). Jinými slovy, džihád jako nábožensky motivovaná humanita, ne svatá válka. To může být často zavádějící.³⁸

Makariusová uvádí, že džihád je úzký koncept, jež vychází z islámu. Jedná se o způsob života, práva a zvyku. Džihád je namířen proti neislámským hodnotám a důvod, proto který byl vyhlášen, je napadení Ummy Západem a sekulárními režimy. Jediná možná cesta, která vede k nápravě, je obroda společnosti, kterou mají vést pravověrci. Koncept džihádu je tedy

³⁵ GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabské politice*. Praha Karolinum. 2004. s. 37.

³⁶ MENDEL, Miloš. *Hidžra: Náboženská emigrace v dějinách islámských zemí*. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky. 2006. s. 133.

³⁷ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha Vyšehrad. 2015. s. 115.

³⁸ Ibid. 115.

rozdělen na boj mezi dvěma světy – al-islam (území pravověrců) a al-harb (území bezvěrců, tedy západní civilizace, která je charakteristická sekularismem).³⁹

³⁹ MAKARIUSOVÁ, Radana. *Globální vládnutí a nestátní aktéři*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Plzeň. s.133. 2015.

3 ANALÝZA KONCEPTŮ

V následující sekci se zaměřím na samotnou analýzu konceptů, které mi pomohou zodpovědět mnou položené otázky.

A) Koncept Marthy Crenshaw

Jak jsem zmínila v úvodu, k tomu, abych úspěšně analyzovala strategii Islámského státu a al-Káidy, budu pracovat s konceptem *Marthy Crenshaw*, která za násilným počínáním teroristických organizací vidí propracované strategické plánování. Její teoretický koncept obsahuje *instrumentální* a *organizační* výhledy, které v sobě obsahují ideologické, organizační, strukturální charakteristiky. V této teoretické části se zaměřím na představení teorií, které mají vymezit logické postupy a politické důsledky činností teroristických skupin. Krátce vysvětlím význam jednotlivého bodu a nakonec obě perspektivy na konci kapitoly zanesu do tabulky pro lepší přehlednost. Tabulka níže zobrazuje zásadní rozdíly mezi instrumentálním a organizačním přístupem.

Tabulka č. 1: *Srovnání instrumentálních a organizačních perspektiv* (Crenshaw 1988, 27).

Instrumentální přístup	Organizační přístup
1. Akt terorismu reprezentující strategickou volbu.	1. Akt terorismu je výsledek vnitřní skupinové dynamiky.
2. Organizace využívající terorismus jedná jako jednotka - na základě kolektivních hodnot.	2. Jednotliví členové organizace se neshodnou v rámci metod k dosažení cíle.
3. Teroristické prostředky logicky souvisejí s cíli a zdroji.	3. Uchýlení se k terorismu odráží pobídky lídrů, které poskytují příznivcům a konkurenci.
4. Účelem terorismu je dosáhnout změny v prostředí aktéra.	4. Motivací k účasti na terorismu zahrnuje osobní potřeby a ideologické cíle.
5. Terorismus je reakcí na činnost vlády.	5. Teroristické činy se často zdají nekonzistentní, nepravidelné a nepředvídatelné.
6. Zvyšování nákladů na terorismus je málo pravděpodobné. Snižování nákladů a zvyšování odměn je více pravděpodobné.	6. Externí tlak může posílit soudržnost skupin.
7. Terorismus selhává, když ti, jež ho praktikují, nedosáhnou stanoveného politického cíle.	7. Terorismus selže, když se organizace rozpadá.

3.1 Instrumentální přístup

V následující tabulce Crenshaw shrnuje a vysvětluje instrumentální perspektivu teroristických skupin.

Tabulka č. 2: *Instrumentální perspektivy* (Crenshaw 1988, 27).

Instrumentální přístup
1. Akt terorismu jako strategická volba
2. Organizace využívající terorismus jedná jako jednotka na základě kolektivních hodnot.
3. Teroristické prostředky logicky souvisejí s cíli a zdroji.
4. Účelem terorismus je přinést změnu v prostředí aktéra
5. Terorismus reaguje na činnost vlády
6. Zvyšování nákladů na terorismus je málo pravděpodobné. Snižování nákladů a zvyšování odměn je více pravděpodobné.
7. Terorismus selhává, když ti, jež ho praktikují, nedosáhnou stanoveného politického cíle.

Podle první **instrumentální** teorie, je teroristický čin úmyslnou volbou politického aktéra. Násilí je považováno za úmyslné, které slouží jako prostředek k politickému cíli. Terorismus je vnímán jako určitá interpretace reakce na vnější podněty a to zejména vládního působení. Úspěch hnutí především tkví ve schopnosti představit určitý obraz reality, který bude schopen oslovit a následně připoutat k sobě jedince – jinými slovy v jedinci utvořit nějaký konstrukt reality, který značně rezonuje s programem/záměrem hnutí. Schopnost napojit se na hodnotový rámec jednotlivce a přenést zamýšlené sdělení je primárním aktem pro úspěch aktivizace jednotlivce s jeho připojením k hnutí. Verbíři při náboru používají takové techniky, kdy především cílí na sentiment jedince. Snaží se probudit jeho kolektivní sounáležitost, pocit křivdy vůči nepříteli a také dochází k manipulaci s jeho

přesvědčeními a hodnotami.⁴⁰ Na násilí je nahlíženo jako na politické poselství.⁴¹ Také je třeba dodat, že toto politické poselství vede k ničivým útokům, což působí na postoj veřejnost jak pozitivně, tak negativně. Na jedné straně stojí podpora u sympatizantů a na druhé straně je strach a nenávisť od publika, které je považováno za nepřítele. Primárním důvodem výběru terorismu jako aktu činu je jeho pravděpodobnost účinnosti.⁴²

Terorismus je aktem „překvapení“ a instrumentální perspektiva má pomoci pochopit povahu těchto útoků. Jednoduše řečeno – teroristické akty jsou vedeny v racionální rovině. Další příležitostí pro teroristy je získávání nových zdrojů, které se týkají finančních prostředků a technologického vývoje. Financování je zcela zásadní pro podporu aktivistů, nákup zbraní, doprava či logistika. Podle Crenshaw organizace pokračují v terorismu na bázi okamžitému úspěchu, který teroristé získávají z publicity a uznání.⁴³ Tato instrumentální perspektiva je výhodná z toho pohledu, že se zaměřuje na cíle, záměry a preference teroristických skupin. Sama Crenshaw zdůrazňuje, že symbolické propojení mezi cíli terorismus a ideologickou vírou teroristické skupiny je klíčové.

⁴⁰CRENSHAW, Martha. *Decisions to use terrorism: Psychological constraints on instrumental reasoning*. In *Social movements and violence*, ed. D. d. Porta. London: JAI Press. 1992. s. 31.

⁴¹CRENSHAW, Marta. *Inside terrorist organizations*. Columbia University. 1988. s. 8-14. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/568770/mod_resource/content/0/crenshaw1987%20%281%29.pdf

⁴²CRENSHAW, Marta. *The Causes of Terrorism*. Comparative Politics. 1981. s. 379. Online: <https://courses.kvasaheim.com/hist319a/docs/Crenshaw%201981.PDF>.

⁴³CRENSHAW, Marta. *Inside terrorist organizations*. Columbia University. 1988. s. 14-16. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/568770/mod_resource/content/0/crenshaw1987%20%281%29.pdf.

3.2 Organizační přístup

V následující tabulce Crenshaw shrnuje a vysvětluje instrumentální perspektivu teroristických skupin.

Tabulka č.2: *Organizační perspektivy* (Crenshaw 1988, 27).

Organizační přístup
1. Akt terorismu je výsledkem vnitřní skupinové dynamiky.
2. Jednotliví členové organizace se neshodnou ohledně metod k dosažení daného cíle.
3. Uchýlení se k terorismu odráží pobídky lídrů, které poskytují příznivcům a konkurenci.
4. Motivací k účasti na terorismu zahrnuje jak osobní potřebu, tak i ideologický cíl.
5. Teroristické činy se často zdají nekonzistentní, nepravidelné a nepředvídatelné.
6. Externí tlak může posílit soudržnost skupin.
7. Terorismus selže, když se organizace rozpadá.

Druhá teorie se zaměřuje na vnitřní **organizační** procesy teroristických skupin a organizací, které sdílejí podobné vize/cíle.

Klíčovým předpokladem v organizační perspektivě je to, že základním účelem jakékoli politické organizace je „udržet se“, což znamená, že přežití je nejvyšší prioritou.⁴⁴ Z organizační perspektivy je akt terorismu výsledkem skupinové dynamiky, vůdcovství, pobídek a motivů jednotlivých členů. Stejně tak organizační stabilita a přežití závisí na tom, jak vůdci vedou disidenty v rámci skupiny. Jak tvrdí Crenshaw, lídři musí posílit a podporovat organizaci, protože politické cíle a úspěch organizace jsou spojeny s jejich osobními ambicemi. Radikálové, kteří se připojují k militantní organizaci, mohou za určitých okolností vnímat jejich členství jako "cenný společenský vztah", ve kterém získají obdiv rodiny, přátel, uznání, společenské postavení, což je důležitým podnětem.⁴⁵

⁴⁴ Ibid. s. 20.

⁴⁵ Ibid. s. 20.

Také je nutno zmínit, že stabilita organizace a dosažení cílů závisí především na motivaci organizace. Crenshaw používá teorii Jamese Q. Wilsona ohledně kategorie organizace a jejího politického účelu. Buď jediná specifická, nebo vykupitelsky orientovaná organizace. První případ organizace, jak už napovídá název, je úzce zaměřená a orientovaná na jeden konkrétní cíl. Jsou krátkodobé a často charakterizované jako protestní hnutí nebo revoluční. Na druhou stranu vykupitelské skupiny se vyznačují snahou změnit životy svých členů se zaměřením na sebeobětování či konverzi. Často se jedná o náboženské nebo teroristické skupiny.⁴⁶

Abych shrnula oba přístupy, tak oba dva vysvětlují chování teroristickým skupin odlišně. Instrumentální přístup umožňuje prozkoumat, jak se rozhodují o preferencích teroristických organizací. Organizační přístup se zabývá okolnostmi, jako jsou motivační struktury v rámci organizace a konkurence mezi různými organizacemi. Vzhledem k tomu, že mým cílem je studovat strategii Islámského státu ve srovnání se strategií al-Káidy, tak oba přístupy jsou užitečné pro pochopení strategie v rámci organizace, stejně jako pro vztah mezi skupinami.

B) Koncept Michaela Areny, Bruce Arrigy a Ervina Goffmana

Jak jsem uvedla v úvodu, součástí zkoumání strategie Islámského státu a al-Káidy bude propojení se zkoumáním propagandistické strategie a taky způsob jakým se formuje identita skrze tento proces. K tomu mi bude sloužit analytický rámec od Michaela P. Areny a Bruce A. Arrigy, kteří se věnují teroristické identitě ve spolupráci s Goffmanovou teorií sebe prezentace. Jedná se o interdisciplinární přístup, která se zaměřuje na proces socializace, na používání symbolů a budování skupinové identity. Za identitu lze označit kognitivní schéma, které je složeno z rolí, pozičního vymezení se, které jsou zahrnuty a začleněny uvnitř pocitu sebe sama. Jedná se o sebeuvědomění sebe sama.⁴⁷Považuji za důležité zkoumat i formování identity, jelikož skrze různé symboly, role, utváření vlastního já můžeme dojít hlubšího pochopení fungování teroristických organizací. Můžeme na tento fenomén pohlížet jako na projev sociální interakce, k čemuž nám může sloužit i symbolický

⁴⁶ Ibid. s. 21.

⁴⁷ STRYKER, Sheldon. BURKE, Peter. *The Past, Present, and Future of an Identity Theory*. Social Psychology Quarterly, Vol. 63. No. 4. Special Millenium Issue on the State of Sociological Social Psychology. 2000. s. 292. Online: <https://pdfs.semanticscholar.org/d9d9/f9f83697e9de8920190d955b3c427030497b.pdf>.

interakcionismus.⁴⁸ Johnson vidí symbol jako věc komunikace mezi jednotlivci, snažíme se prostřednictvím symbolu působit na druhé nějakým dojmem, upevnit jím své Já atd.⁴⁹ Avšak členové teroristické skupiny velmi zřídka sami sebe považují za teroristické skupiny, jelikož se častěji setkáme s označením jako partyzán, bojovník za svobodu či mudžahedín.

Tato teorie se skládá ze čtyř hlavních bodů a je doplněna o Goffmanovou teorii sebe-prezentace:

1. Symboly: často může jít o konkrétní objekt (ambasáda) a cíl, sociální konstrukt jako spravedlnost,

2. Vzdělávací socializace: socializace jako proces, ve kterém vedoucí představitelé al-Káidy a Islámského státu vzdělávali své členy. Jedná se o proces, ve kterém se jedinec připravuje na účast v systému, dochází k utváření sociální Já,

3. Role: jako výsledek socializačního procesu, která je základem pro identitu a pocit sounáležitosti v rámci skupin, sociální role,⁵⁰

4. Zobecňování ostatních: předem vytvořený obraz skupiny soupeřů, kteří jsou považováni za odlišné,⁵¹

5. Strategická sebe prezentace: Goffmanova teorie představuje kolektivní roli, kdy se skupina a jednatel snaží získat skrze prezentaci ideální obraz sebe sama vůči ostatním, aby došlo k vytvoření vlastní identity.⁵²

⁴⁸ KUBINA, Lukáš, MUSILOVÁ, Martina. *Svět je symbolická interakce: symbolický interakcionismus jako východisko výzkumu teatrality veřejných událostí*. Theatralia. 2018. s. 9-28 .Online: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/137908/1_Theatralia_21-2018-1_4.pdf.

⁴⁹ JOHNSON, Allan. *The Blackwell dictionary of sociology: A user's guide to sociological language*. New York. Blackwell. 1995. s. 4.

⁵⁰ Jako vhodný příklad z podobné oblasti můžu použít systém překrývajících se rolí k tomu, abychom pochopili, jakou roli má identita: máme zde bojovníka z Hamas, který sám přijímá tři role a to: že je Palestincem, islámský fundamentalista a mučedník (dobrovolná oběť víry).

⁵¹ ARRIGO, Bruce, ARENA, Michael. *The Terrorist Identity: Explaining the Terrorist Threat*. NYU Press. 2006. s. 48-166.

⁵² GOFFMAN, Erving. *The Presentation of Self Everyday Life*. University of Edinburgh Social Sciences Research. 1959. s. 1-9.

Dostupné na: https://monoskop.org/images/1/19/Goffman_Erving_The_Presentation_of_Self_in_Everyday_Life.pdf.

3.3 Teroristická identita a sebe prezentace

Termín identita se dá interpretovat různými způsoby, proto jsem si zvolila teorii Arigy a Areny pro určitou specifikaci. Tvrdí, že identitu lze považovat za produkt socializace, kdy dochází k přípravě jedince. Máme zde roli oběti⁵³, založeno na obranném postoji a roli mučedníka, která je založena na agresi.⁵⁴ Mezi častý motiv, proč se jedinci stanou stoupenci nějaké militantní organizace, která často generuje násilí, je hledání vlastní identity. A právě dochází k tomu, že symboly ospravedlňují toto násilí, pasivita je nepřijatelná. Terorismus může být často reakcí na určitý pocit marginalizace, utlačování a násilí je často odpověď na vzniklou situaci.

Co se týče sebe prezentace, pojí se tato teorie s Ervingem Goffmanem, který své poznatky shrnul v jeho neznámější knize, *Všichni hrajeme divadlo* z roku 1959. Goffman zde přirovnal chování jedince v každodenní situaci k divadelní hře. Uvádí nejen škálu situační role, ale odhaluje myšlenku fasády, což znamená odkrytá scéna a pravý důvod chování. Zaměřuje se na to, jak má jednotlivec v rámci své role vykonávat svou činnost, aby mohla být přijata ostatními. Vytváření role, chceme-li identity, je proces, ve kterém jedinec, či skupina představuje idealizovaný obraz svého já.⁵⁵ Podle něho člověk disponuje dvěma identitami – jednu kterou si necháváme pro sebe a tu druhou odkrýváme okolí a konečným cílem procesu je identita, kterou jedinec chce prezentovat.⁵⁶ Za outsidersy označuje diváky, kteří tento rituál přijímají a upevňují tak identitu osoby. Diváci jako pozorovatelé skupiny, kteří se zajímají o tu odkrytou část (al-Káida, IS). Vytváření role, identity, proces identifikace představuje idealizovaný obraz svého já.⁵⁷ Navíc, zobrazení určité identity znamená více než symboly, je to především investovaný čas, strategické plánování, aby se dosáhlo požadovaného výsledku.⁵⁸

⁵³ Co se týče jedince, který se identifikuje s identitou oběti, vnímá sám sebe jako nevinného, myslí si, že nenes žádnou odpovědnost za způsobené násilí, pouze se brání. Ideologie slouží jako omilostnění. Na druhou stranu role mučedníka zavazuje jedince k ničivému či sebeničivému konání, dochází k vnitřnímu nutkání skrze spravedlnost.

⁵⁴ ARRIGO, Bruce, ARENA, Michael. *The Terrorist Identity: Explaining the Terrorist Threat*. NYU Press. 2006. s. 266.

⁵⁵ GOFFMAN, Erving. *The Presentation of Self Everyday Life*. University of Edinburgh Social Sciences Research. 1959. s. 22.

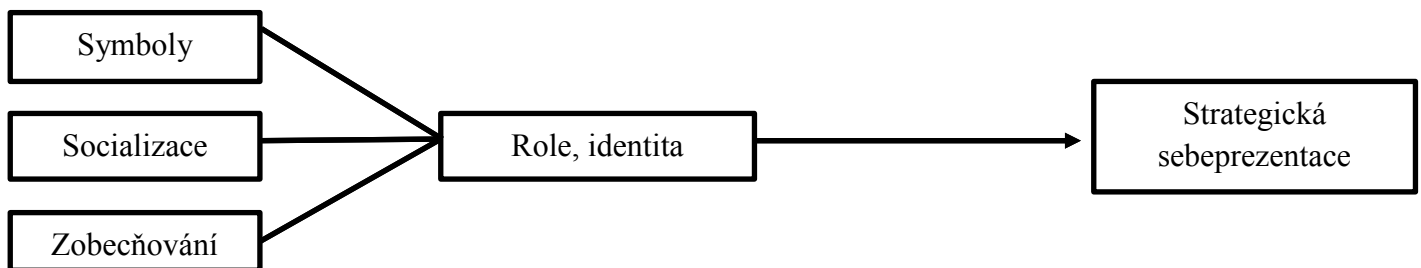
⁵⁶ GOFFMAN, Erving. *The Presentation of Self Everyday Life*. University of Edinburgh Social Sciences Research. 1956. s. 112.

⁵⁷ Ibid. s. 235.

⁵⁸ Ibid. s. 42.

Goffmanova teorie je doplňkem teroristické identity, chceme-li pochopit investovaný čas do identity a také důležitosti vytváření strategické sebe prezentace. Z časového hlediska není možné analyzovat dobu, kterou al-Káida a Islámský stát věnovali do budování své identity bez rozhovorů s danými jedinci. Avšak určitou alternativu je možné hledat v textech, fotografiích či videích, která ukazují význam a povědomí o skupinách strategicky prezentované identity.

Modul, který je znázorněn na obrázku níže, představuje klíčové kroky, které vedou k tvorbě strategicky prezentované identity. V empirické části bude tento modul aplikován na al-Káidu a Islámský stát, aby se tak zdůraznil a objasnil proces strategicky sebe prezentované identity.

Obrázek č. 1: *Jakým způsobem hlavní body teroristické identity vedou k vytvoření role / identity, která je pak strategicky prezentována v souladu s Goffmanovou teorií sebe prezentace?*

Jak je znázorněno na obrázku, tak symboly, socializace a generalizování ostatních, jsou velmi důležitými segmenty v procesu vytváření role a následně identity uvnitř skupiny. Protože jak je vytvořena identita skupiny, je možné ji zobrazit prostřednictvím Goffmanova teorie sebepoznání/sebe prezentace. Zkoumáním několika případů je možné najít vysvětlení, která mohou posílit již existující teorie. Povědomí o identitě skupin je to, co vede k možnosti prezentovat strategickou identitu směrem ven. Jak jsem zmínila, účelem šíření specifické identity je získat určité přijetí a sjednotit jednotlivce kolem pocitu sounáležitosti.

4 EMPIRICKÁ ČÁST

Tato kapitola má za cíl provést analýzu strategie Islámského státu a vývoj ve srovnání k al-Káidě. Každou analýzu v rámci al-Káidy i Islámského státu jsem rozdělila do dvou částí. V první části se zaměřím na instrumentální perspektivy a ve druhé části na organizační perspektivy. Vše je založeno na již zmíněném konceptu Marthy Crenshaw. Na konci uvedu krátkou rekapitulaci rozdílů mezi strategiemi al-Káidy a Islámského státu. Následně navážu s konceptem Arigy, Areny a Goffmana v rámci strategického nástroje – propagandy a tvorbu identity.

4.1 Strategie al-Káidy

V následující části se pokusím o operacionalizaci strategie al-Káidy. Tuto strategii stavím na historickém vývoji, ideologickém, organizačním atd. Pro snadnější přehlednost napříč kapitolou jsem zanesla podstatné charakteristiky do tabulky.

Tabulka č. 4: *Operacionalizace*

Záměry	Ideologie	Víra Účel
	Cíle	Vize Dlouhodobý účel
Schopnosti	Metody	Teroristické útoky Nábor Propaganda
	Organizace a zdroje	Organizační struktura Afilace

4.2 Historické pozadí vzniku

Samotný vznik al-Káidy lze datovat ke konci Sovětsko-Afghánského konfliktu, tedy přesněji 11. srpna 1988, kdy organizace byla založena Usámou bin Ládinem. Jelikož cílem není přímo jeho biografie, je nutné pár důležitých faktů zmínit, protože značně ovlivnily jeho ideologické myšlení a tím pádem i celé směřování organizace. Usáma bin Ládin se narodil v roce 1957 v Rijádu v Saudské Arábii a to jako sedmý člen do rodiny velmi bohatého obchodníka Muhamada bin Ládina. Celkově celá rodina Bin Ládínů měla vlivný postoj na Arabském poloostrově, jelikož jim patřily největší stavebnické firmy. Navzdory bohatství, ve kterém Usáma vyrůstal, byla jeho výchova nesena v náboženském duchu, což se projevilo na jeho pozdějších činech či názorech. Usáma v roce 1973 nastoupil na univerzitu ve městě Džidda, která je nábožensky zaměřená. Důležité je zmínit, že právě na této akademické půdě jej ovlivnili profesori, kteří byli propojeni s Muslimským bratrstvem. Avšak mezi toho nejvýznamnějšího a nejdůležitějšího profesora, který Usámu ovlivnil, byl Abdulláh Azzám, který se stal jeho mentorem. Studium na škole bylo v rámci jeho myšlenkového pochodu velmi důležité, jelikož se zde začala tvořit myšlenka moderního džihádu, a navíc toto období také hraje roli při pozdějším vzniku samotné organizace al-Káida.⁵⁹ Po roce 1979, kdy došlo k napadení a okupaci Afghánistánu ze strany Sovětského svazu, odešel Azzám do Pákistánu (Péšávar). Odtud aktivně bojoval proti okupačním silám a následně také vytvořil Maktab Al-Chadamát, dále MAK, která sloužila jako servisní kancelář. Její hlavní úlohou bylo spolupracovat s různými organizacemi a také krajinami, mezi které patřila například Saudská Arábie. Jak tvrdí Weiss, tímto centrem prošlo přes tři tisíce arabských Afgánců, docházelo k rekrutaci mudžahedínů (ten, jenž bojuje ve svaté válce), získávali zde jak jídlo, tak peníze a ubytování. Navíc touto organizací prošlo velké množství finančních prostředků, které z části pocházely od vlády Saúdské Arábie, jelikož bin Ládin měl s ní díky stavebním firmám velmi úzké vztahy. Koncem války v roce 1988 bin Ládin přestal sdílet vize a strategické cíle svého mentora a od MAK se odloučil, přesněji řečeno, začal vzhlížet k novému člověku, což byl egyptský chirurg Ayman Zawáhirí.⁶⁰ Především jde o to, že sám bin Ládin měl daleko radikálnější vizi, protože především chtěl vytvořit organizaci, která by vedla mudžahedíny do boje proti okupantům, a chtěl džihád

⁵⁹ ENCYKLOPEDIA BRITANNICA. *Osama bin Laden. Saudi Arabian Militant*. 2019. Online: <https://www.britannica.com/biography/Osama-bin-Laden>.

⁶⁰ HASSAN, Hassan, WEISS, Michael. *ISIS – Inside the Army of Terror*. Computer Press. 2015. s. 20.

přenést za hranice samotného Afghánistánu. Tím vzniká jeho vlastní organizace al-Káida (základna), která sídlí na pomezí afgánsko-pákistánských hor.

Potom, co byli sovětská vojska z Afghánistánu úspěšně vyhnána, získal bin Ládín a samotná organizace obdiv, což odstartovalo velkou pozornost a od 90. let začal převládat enormní trend přidávat se k organizaci. Jak uvádí Čamrová, velké množství radikálních islámských skupin z celého světa začalo využívat tuto příležitost a chtěli využívat logistickou podporu ze strany bin Ládína. Jednalo se o podporu v rámci svržení sekulárních režimů, ze kterých obvykle tyto radikální skupiny pocházeli. Často jim al-Káida poskytla výcvikové tábory a na oplátku vyžadovali nejen poslušnost, věrnost, ale aby se stali součástí al-Káidy.⁶¹ Tudíž se tímto krokem al-Káida stala mezinárodní teroristickou organizací, jejíž součástí byly menší organizace a vznikl tak unikát – buňkový systém, o kterém se více vyjádřím v samostatné podkapitole. Je nutno dodat, že se původně zaměřovali na Afghánistán a Pákistán, tudíž nebyla organizace považována za významnou. Byman dodává, na začátku 90. let al-Káida rozšířila své pole působnosti do Somálska a Jemenu, avšak velký zlom nastal v roce 1991, kdy byl bin Ládín pozván do Súdánu a to nejvyšším náboženským představitelem režimu Hassaem at-Turábím. Ten především podporoval ideu interního džihádu. Bin Ládín měl povoleno postavit velký komplex vojenských tréninkových zařízení, cvičit zde džihádisty z celého světa, kteří následně mohli své nabyté znalosti z výcviku, šířit dále ve své zemi, kde džihád probíhal proti již zmíněným sekulárním vládám. V daném období se al-Káida také zaměřuje na výcvik Čečenců, kteří bojují proti ruské okupaci na Severním Kavkazu. V Súdánu bin Ládín také založil *the Shura Council of the Islamic Army* s cílem koordinovat různé džihádistické a povstalecké skupiny z celého světa a rozšířit své vedení. Také pomáhal džihádistům s finanční a operační podporou. Jedna významná skupina byla Egyptský islámský džihád (EIJ) a jeho vůdce Ayman Zawáhirí.⁶² Zmiňuje tuto spolupráci, jelikož jejich kooperace hrála významnou roli během dvou úspěšných útoků na velvyslanectví USA v roce 1988 v Keni a v Tanzanii a následně 11. září 2011, čím se al-Káida stala „slavnou“.

⁶¹ ČAMROVÁ, Lucie. *Fragilita globálního systému. Proč přežila al-Káida*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Plzeň. 2015. s. 113.

⁶² BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadim's global civil war*. Brookings to know. Oxford University Press. 2015. s. 11-20.

Důležitým členem, který pomohl ve vývoji al-Káidy byl Talibán, který od roku 1996 poskytoval útočiště. Bin Ládín jim na oplátku vyplácel roční rentu a to v hodnotě až 20 milionů dolarů. Taktéž získal politickou moc v rámci Afganistánu a Talibán mu umožnil podílet se na vládě. Afganistán se stává hlavní baštou al-Káidy. Začaly se budovat velké tábory a bojovníci al-Káidy trénovali a kooperovali spolu s bojovníky Talibánu, čímž vzniklo spojenecké pouto. Tento symbiotický vztah mezi al-Káidou a Talibánem byl především založen na vzájemné pomoci a pragmatismu, jelikož Talibán potřeboval finanční prostředky a na druhou stranu al-Káida místo, kde by mohla bezpečně trénovat své členy.⁶³ Také je důležité, že během roku 1997 bin Ládín docházení pochopení, že interní džihád není dostačující/funkční. Podle něj sekulární islámské režimy není možno porazit, pokud jsou podporovány západní mocnostmi, jako jsou Spojené státy americké. Z toho důvodu přichází myšlenka externího džihádu, který byl namířen proti západnímu světu. V roce 1998 dochází k vyhlášení Islámské Fronty proti Židům a Křižákům, přičemž tuto frontu tvoří několik skupin, v čele stojí shromáždění – *shura*, stojí al-Káida a bin Ládín. Hnutí také podepsalo fatwu⁶⁴ (nábožensko-ideologický názor), což vedlo k podtržení smyslu svaté války. Křižáci měli označovat dlouhý boj mezi křesťanským a islámským světem. Tudíž se nacházíme ve věku vyhlášení moderního džihádu a al-Káida je hlavní zprostředkovatel.⁶⁵ I navzdory tomu, že v květnu roku 2011 byl bin Ládín zabit skupinou zvláštních amerických sil – Navy Seals v Abbottábádu, se mnozí domnívali, že by se al-Káida po smrti jejich lídra mohla stáhnout – byli na omylu. Al-Káida a její odnože využily bezpečnostního vakua po arabském jaru na Středním východě, ale i v severní Africe či konfliktů v jihovýchodní Asii.

Jak historie ovlivnila vývoj ideologie? Výše jsem zmínila, že velký vliv na myšlenkovou tvorbu bin Ládína měl z počátku Abdulláh Azzám. Už samotné studium bin Ládína na univerzitě bylo stěžejní pro vytvoření myšlenky moderního džihádu – docházelo k tvorbě teologického a ideologického základu pro jeho víru v ozbrojený odpor vůči

⁶³ JOSCELYN, Thomas. *Global Al Qaeda: Affiliates, objectives, and future challenges*. Long War Journal. 2013. Online: https://www.longwarjournal.org/archives/2013/07/global_al_qlaeda_affi.php.

⁶⁴Fatvou je myšleno nábožensko-právní stanovisko, které zdůvodňuje z náboženských pozic určité jednání či politiku. Fatvu je oprávněn vydávat Muftí a to za použití základních pramenů islámského práva jako je Korán, sunna atd. Fatva je jinými slovy vyjádření učence k nějaké významné politické nebo celospolečenské události nebo odpověď na konkrétní dotaz žadatele.

⁶⁵ BLANCHARD, Christopher. *Al Qaeda: Statements and Evolving Ideology*. CRS Report for Congress. 2007. s. 7.

sovětské agresi. To by šlo označit za prvotní proces vývoje a následně válka v Afghánistánu, která jej přivedla k Aymanovi Zawáhirímu, jako druhotný proces vývoje. Bin Ládín často ve svých prohlášeních mluvil o Západu, který vede křížovou výpravu proti islámu. Tudíž náboženskou povinností každého muslima je vést obranný džihád. Po událostech z roku 2011 dochází k posunu směrem od lokálního ke globálnímu džihádismu.

4.3 Záměry

V následujících podkapitolách se krátce zaměřím na reflexi ideologie, vizi a cílů al-Káidy, jak je znázorněno v tabulce výše.

4.3.1 Ideologie

Charakteristiku a zdroj síly al-Káidy nemůžeme hledat v doslovném překladu – tedy základna. Al-Káida se podobá síti, i když rozptýlené, avšak dnes disponuje globální podobou. Ideologie jako určitá doktrína náboženských či morálních koncepcí je považována za základní pojivo struktury organizace. Ideologie al-Káidy se formovala dlouhé roky během sovětské invaze v Afghánistánu a to prostřednictvím směsi mnoha idejí z různých muslimských komunit. Podle Gergese se jednalo o fúzi puritánského salafismu-wahhábismu a militantního internacionalistického postoje Muslimského bratrstva, což položilo základy „bin Ládinismu“. Ideologie al-Káidy je kombinací moderního militantního džihádistického salafismu ⁶⁶.

Jak uvádí Haynes, členy a také sympatizanty al-Káidy spojuje především eliminace odpadlíků od vyznání, správnost a důraz víry v rámci džihádu. Toto myšlení má své kořeny v práci dvou moderních sunnitských islámských myslitelů, tedy Mohammad ibn Abd al-

⁶⁶ GERGES, Fawas. *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*. Cambridge University Press. 2009. s. 85.

Wahhab a Sayyid Qutb.⁶⁷⁶⁸ Vliv wahhábismu a vliv teologie/ideologie Qutba, kterou bin Ládin a al-Káida propojili, je ideologie al-Káidy poměrně komplikovaná. Kromě silného spoléhání se na salafismus (puritánské hnutí) spolu s wahhábismem, často radikální skupiny praktikují i *takfír*⁶⁹, čili exkomunikaci muslimů, kteří nesdílejí názory džihádistů. V podstatě zde máme tři klíčové charakteristiky víry pro následovníky al-Káidy:

- Západ podmanil země islámu, a západní hodnoty poškodily islám vnitřně.
- Pouze návrat k čistému a autentickému islámu, který praktikoval Prorok v Medině, přinese muslimům slávu.
- Tento cíl vyžaduje porážku Západu prostřednictvím různých - včetně násilných - prostředků.⁷⁰

Jednoduše řečeno salafismus přinesl organizaci jednoznačné zaměření na správnou víru, tedy přísný a netolerantní monoteismus. V podstatě propojení salafismu s džihádismem al-Káidě poskytlo teoretickou platformu, na které mohli založit svůj ideologický rámec, který následně formoval jejich cíle.

4.3.2 Cíle

Byman vysvětluje, že když al-Káida byla založena, prohlásila, že jejich agenda je válečná, s cílem podporovat bojovníky s vědomím džihádu, jakož i vytvořit sjednocené

⁶⁷ Abd al-Wahháb rozvinul své učení, kdy jde o soubor doktrín, morálních a etických norem. Jsou založeny na přísném výkladu islámu. Jádro, které Abd al-Wahháb vytyčil, spočívá v koncepci *tauhidu*, což znamená vyznání Boží jedinečnosti a v názoru, že drtivá část muslimů v celém islámském světě, upadla do stavu náboženské nevědomosti - *džáhilíja*. Již od počátku byl saúdský wahhábismus hnutím, které bylo netolerantním vůči všem, kteří nechtěli přijmout její učení. Wahhábisté svoji školu nazývají *salafíja* a sami sebe vidí jako jedině nositele pravého nezkaženého islámu.

Sayyid Qutb viděl v džihádu prostředek, pomoc kterého lze dosáhnout nastolení islámského práva. Také tvrdil, že vlády na celém světě by měly být svrženy a následně společnost postavena na muslimských základech. Ve své zřejmě nejslavnější knize *Milníky na cestě* popisuje džihád jako útočný prvek a to ve smyslu obrany islámu. Obhajuje džihád mečem a také kritizuje pojetí džihádu jako obranného boje. Qutb navíc měl prohlásit všechny sekulární muslimské vlády, které se neřídili Božím zákonem za nevěřící. Qutbovi stoupenci jsou též známí pod označením qutbisté nebo takfiristé. Qutbova koncepce je primárně známá názvem: al-hákimíja, která vychází z následujícího koránského verše: Ti, kteří nevládnou podle zákona Božího, jsou nevěřící. (5:44).

⁶⁸ HAYNES, Jeff. *Al-Qaeda: ideology and action*. London Metropolitan University, UK. Paper prepared for the ECPR Joint Sessions of Workshops, Uppsala. 2004. s. 10-11. Online: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/2f504-0d31-4e0f-b652-d274fd8b8b29.pdf>.

⁶⁹ Takfir (تكفير) je kontroverzní koncept v islamistickém diskursu, který může označovat exkomunikaci. Jeden muslim prohlásí jiného muslima za nevěřícího (*kafir*). Opět kořeny použití sahají k Sayyidovi Qutbovi.

⁷⁰ Ibid. s. 11.

mezinárodní džihádistické hnutí. Al-Káida zaútočila i na své blízkovýchodní sousedy jako Egypt, či Alžírsko, ale v polovině 90. let došlo k významnému posunu, co se týče vnímání nepřítele. Z cílení na režimy „odpadlíků“ na Blízkém východě přešla do Spojených států, tedy dálný nepřítel. Tento posun byl také specifikován v deklaracích se specifickými cíli, jako je vládnutí prostřednictvím práva šaría, osvobození muslimských zemí od nepřátel a odpuzování vládců, kteří porušili pravá islámská práva a zásady. Hlavním cílem těchto prohlášení bylo ukončit působení Spojených států amerických na území Blízkého východu a Izrael – obě země bin Ládín označil za židovsko-křížáckou alianci.⁷¹

Jak uvádí Gerges, toto uskutečnění podle bin Ládína vyžadovalo sjednocení muslimů, což bylo možné na základě přeorientování džihádistického hnutí, na potřebě vzdělání pro muslimy v oblasti práva šaría a pojmu džihád. Bin Ládín měl vizi totální války, která by připravila všechny muslimy k boji, například prostřednictvím guerillové války.⁷² Dlouhodobým cílem al-Káidy bylo vytvoření kalifátu, který by umožnil návrat k tomu, co považovali za čistou verzi islámu, který by byl rozšířen po celém světě a ve kterém by al-Káida mohla vládnout podle práva šaría.

4.4 Schopnosti

4.4.1 Metody

V následující části se zaměřím na metody, které al-Káida používala, tedy jak vnímala válku, použití teroru či propagandy a rekrutace.

A) Válka a teror

Podle Bymana, válka v Afghánistánu byla považována za docela zásadní při založení a pokračující existenci al-Káidy, jelikož mnoho jejich metod a taktik je formováno právě občanskými válkami. Jedním z hlavních cílů ve vztahu k válčení byl zpočátku defenzivní džihád, tj. ochrana muslimských zemí a muslimů před nepřáteli islámu, tím jsou vnímáni nevěřící a odpadlíci od víry. Kromě toho, že vyhnali sověty z Afghánistánu, ve kterých se al-Káida zabývala defenzivním džihádem, působili v dalších oblastech jako Kašmír a

⁷¹ BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadim's global civil war*. Brookings to know. Oxford University Press. 2015. s. 13-14.

⁷²GERGES, Fawaz. *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*. Cambridge University Press. 2009. s. 32.

Čečensko. Navíc v rámci pojetí defenzivního džihádu je důležitý i fenomén zahraničních bojovníků. V tomto ohledu byl Afghánistán považován za jednu z příležitostí k trénování bojovníků, kteří se naučili jak vést partyzánskou válku či jak používat výbušniny. Několik z nich si také vybralo pokročilejší výcvik v oblasti terorismu, jako je atentát a nábor nových členů.⁷³ Ztráta Afghánistánu jako bezpečného útočiště po 11. září 2001 změnila modus operandi al-Káidy – došlo k určité decentralizaci. Decentralizovaná struktura méně podléhá nějakému zničení či ohrožení. Tím, že se zničí několik buněk, se nezničí celá síť. Jinými slovy – jak rychle buňka zanikla, může stejně rychle nová vzniknout. Podle Bymana se al-Káida snažila vyčerpat svého nepřítele prostřednictvím strategie opotřebení. A navíc právě sebevražedné útoky jako modus operandi al-Káidy se staly puncem organizace. Konec konců, první velký sebevražedný útok se stal v roce 1998 na americké velvyslanectví v Nairobi a Dar-es-Salaamu a později nejznámější útoky z 11. září 2001.⁷⁴ Sebevražedné útoky lze považovat za velký strategický a symbolický cíl.

B) Propaganda a rekrutace

Propagandu lze považovat za základní nástroj již z let působení v Afghánistánu. V té době vydal bin Ládín časopis *Al Jihad*, ve kterém byly obrázky z bojiště a ty se využívaly k získávání peněz a náboru nových členů. Účelem propagandy al-Káidy bylo především inspirovat širší muslimskou komunitu, aby je podporovala, přičemž témata se obvykle soustřeďovala na utlačování muslimů ze strany nemuslimů, ohrožující Západ a ovlivňující militantní organizace. Dalším důležitým mediálním zdrojem pro al-Káidu byly videozáznamy, ve kterých Bin Laden natáčel průběh operace a vydával prohlášení budoucích mučedníků se záměrem inspirovat další potenciální členy. Často se organizace spoléhala na starší internetové platformy jako online fóra apod.⁷⁵ Windisch uvádí, že v tomto ohledu nábor al-Káidy fungoval prostřednictvím talentových pozorovatelů, kteří přijímali potenciální členy na základě dvou kritérií: 1) prostřednictvím vnímané míry angažovanosti, 2) množství dovedností a psychická životnost/odolnost. Potenciální členové al-Káidy navíc

⁷³ BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadim's global civil war*. Brookings to know. Oxford University Press. 2015. s. 23.

⁷⁴ Ibid. s. 51.

⁷⁵ Ibid. s. 85.

museli projít jak duchovní přípravou, tak základním vojenským výcvikem a výcvikem přežití.⁷⁶

Otázkou zůstává, jaké typy lidí se stávají stoupenci radikální skupiny. Tradiční představou je, že terorismus je živen chudobou a adepti pocházejí ze státu s nízkou ekonomickou úrovní. Avšak nejčastěji mají adepti dosažené středoškolské vzdělání a vysokoškolské vzdělání také není upozaděno. Často se jedná o jedince uzavřeného s vynikajícím studijním prospěchem, který má vybudovaný postoj k povinnostem. Na druhou stranu, člověk, který je migrant, je jedinec, který trpí určitou sociální izolací, prázdnotou a svůj nový společenský status hledá právě v podobných organizacích, jelikož právě militantní radikální skupiny kladou důraz na přátelství, bratrství, vzájemnou podporu, což může být pro daného jedince jistým ekvivalentem ztráty (práce, rodiny).⁷⁷ Mohla bych také zmínit definici *postprofesionální společnosti*, jejímž autorem je český filosof Václav Bělohradský. Tato definice se spojuje s fenoménem úpadku práce jako hlavního zdroje statusu či identity. Podle Bělohradského, práce již není pro nás povoláním, se kterým se identifikujeme, ale je pro nás nutná jako zdroj obživy, je důležité nějakou práci vůbec mít.

4.5 Organizace a zdroje

V následující části se zaměřím na organizační strukturu organizace a odnože al-Káidy. Závěrem se zaměřím na zdroje, na kterých organizace budovala.

A) Organizační struktura

Podle Bymana může být obtížné hovořit o al-Káidě jako o jedné organizaci, ačkoli vnější tlak vedl organizaci k tomu, aby se stala více decentralizovanou a založenou na bázi sítě. Obecně se al-Káida snažila udržet svou hierarchickou strukturu, která ji definovala během počáteční fáze afghánské války. Během této doby členové bin Ládinovi přísahali lojalitu jako emírovi. Na počátku se al-Káida také spoléhala na konkrétní výbory, které se zabývaly některými částmi organizace, jako byly vojenské operace, finance, zahraniční věci, správa, náboženské záležitosti, propaganda, zpravodajství a vnitřní bezpečnost apod. Samozřejmě

⁷⁶ WINDISCH, Steven. *Headhunting Among Extremist Organizations: An Empirical Assessment of Talent Spotting*. PERSPECTIVES ON TERRORISM Volume 12, Issue 2. 2018. s. 46. Dostupné na: <https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/customsites/perspectives-on-terrorism/2018/2018-02/04-headhunting-among-extremist-organizations-an-empirical-assessment-of-talent-spotting-by-gina-ligon-michael-logan-and-steven-windisch.pdf>

⁷⁷ MAKARIUSOVÁ, Radana. *Globální vládnutí a nestátní aktéři*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Plzeň. 2015. s. 137-138.

po smrti bin Ládina se nové jádro loajality poskládalo kolem Zawahíriho, který okolo sebe měl oddané a kvalifikované pracovníky. Podle Bymana se jedná o ty, kteří se považovali za předvojovou elitu, která skutečně chápala zájmy muslimů.⁷⁸

Zelinka považuje al-Káidu za hybridního nestátního aktéra, který užívá násilí a navíc je unikátní svojí propojeností ekonomických, politických cílů, aktivit a prostředků. Zároveň dochází k tomu, že vytváří specifickou organizační strukturu, ve které pojí síťové i tradiční prvky – je schopen kombinovat postupy a metody vícero typů nestátních aktérů. Al-Káida je organizace volně uspořádaných autonomních jednotek – buněk, které disponují napříč strukturou odlišnou funkcí. Důležitým pojítkem je právě i ideologie. Al-Káida je i hierarchicky uspořádaná. Do určité míry vychází kontrola a správa z dalších odnoží, či poboček, které bývají umístěny v zemi s minimálním státním dohledem a regulací. Organizace taky má svou vlastní produkční společnost al-Sahab, která má za úkol koordinovat komunikaci s nepřáteli, ale i se sympatizanty, čímž dochází k šíření propagandy. Tím, že se vytváří tyto pobočky, dochází k tvorbě transnacionální entitě (náboženská spřízněnost). Al-Káida je také známá svým budováním franšíz, které využívají určité know-how, což je v tomto případě ideologie džihádu a strategie dosahování cílů vychází z této ideologie.⁷⁹ Makariusová shrnuje, že al-Káida je tedy nestátní síťový aktér, který má hybridní strukturu franšízového charakteru. Pohybuje se v šedé zóně, tedy mezi vertikálně-horizontálními sítěmi globální občanské společnosti a to ve vztahu k státním aktérům, kteří projevují opoziční postoj. Za účelem dosažení cílů svých využívá násilí. Al-Káida dokázala díky nezávislosti síti buněk existovat v globálním rozměru a svůj vliv rozšířila do mnohých krajín. Došlo k tomu, že se menší buňky začaly spojovat do silnějších článků a vznikly tak nejznámější buňky jako al-Káida v islámském Maghrebu nebo al-Káida na arabském poloostrově a mnoho dalších.⁸⁰

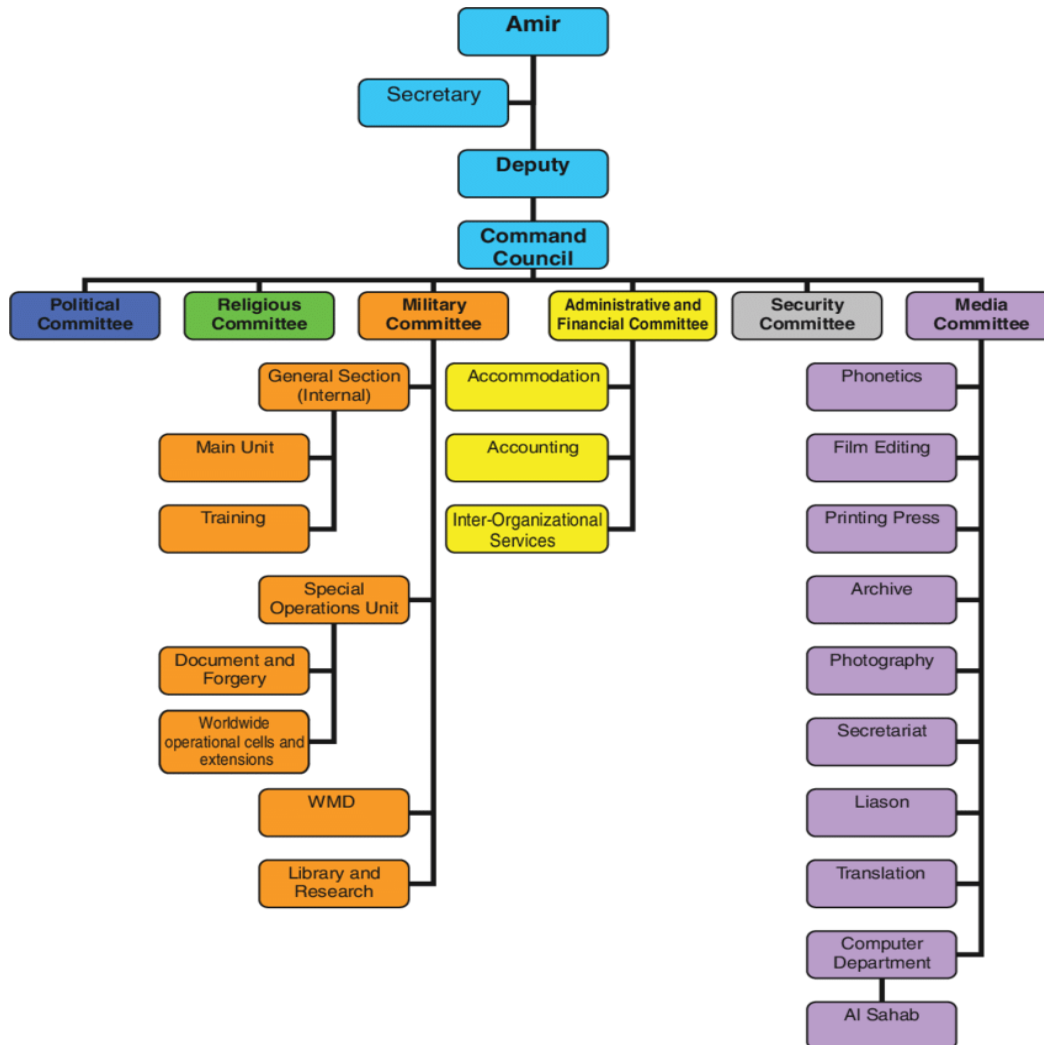
Níže uvádím strukturu al-Káidy pro lepší pochopení jejího fungování na základě buněk. Tento buňkový systém je specifický v tom, že jednotlivé buňky existovaly nezávisle od hlavní buňky. Komunikace buněk je velmi flexibilní a vzájemně se samotné buňky neznají (k zachování bezpečnosti) pouze jen členové uvnitř, kde panuje silná sociální koheze a

⁷⁸BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadim's global civil war*. Brookings to know. Oxford University Press. 2015. s. 157.

⁷⁹MAKARIUSOVÁ, Radana. *Globální vládnutí a nestátní aktéři*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Plzeň. 2015. s. 110-111.

⁸⁰ Ibid. s. 111.

spřízněnost. Jestliže se připravovali nějaké útoky – mezinárodní, fungování buněk bylo vždy pod dozorem centrály organizace. Bin Ládín především chtěl vytvořit celosvětovou džihádistickou síť, která by byla logisticky podporována právě tábory al-Káidy.

Obrázek č. 2: *Struktura al-Káidy*⁸¹

Co se týče vysvětlení výše zobrazené struktury organizace, je logistická podpora ze strany centra poměrně propracovaným systémem. Na vrcholu stojí emír – funkce, která náležela jeho zakladateli (až do smrti bin Ládína 2011). V případě al-Káidy hraje důležitou roli vůdce jako představitel ideologie, jelikož interpretuje cíle organizace, funkce emíra patří mezi ty nejdůležitější. Je především náboženskou, operační, logistickou autoritou, má také

⁸¹ GUNARTNA, Rohan. *Organizational Structure and Hierarchy of Al Qaeda*. Research Gate. 2010. Online: https://www.researchgate.net/figure/Organizational-structure-and-hierarchy-of-Al-Qaeda_fig1_233257289.

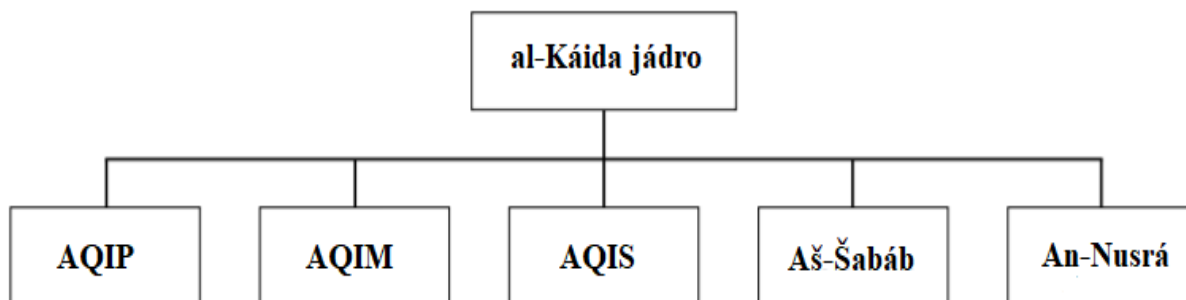
odpovědnost za aktivity organizace. Emírovou pravou rukou je Deputy, který má plnou důvěru (dříve Zawahiri). Velmi důležitou roli hraje i rada starších – Majlis Al Shura, jejíž hlavní činností je rozhodovací proces v rámci celé organizace. Dále jsou významné funkce výborů – vojenský, který slouží na přípravu bojovníků, nejen po fyzické stránce, ale i technická podpora či sekce zbraní hromadného ničení, výzkumné centrum, (chemik al-Masrí), bezpečnostní výbor, který zodpovídá za bezpečnost vysoce postavených členů al-Káidy, sbírá a analyzuje informace. Politický výbor, jehož povinností je reprezentace al-Káidy, zabývá se politickou činností a spoluprací se sesterskými organizacemi (Talibán). Dále náboženský výbor – fatwa, který se zabývá islámským právem šaría, finanční, administrativní a mediální výbor, který se zaměřuje na propagaci a šíření myšlenek. Díky této propracované struktuře dochází k efektivnímu sdílení informací, což vytváří prostředí pro mobilizaci a koordinaci.⁸²

B) Odnože

Určitá spolupráce s jinými skupinami byla základní součástí činnosti al-Káidy už od jejího vzniku, avšak někdy se také snažila o formálnější spojení prostřednictvím vytvoření odnoží. Nezávislé organizace přijímali autoritu a cíle Zawahiriho a na oplátku dostávali označení al-Káida. V současnosti organizace disponuje pěti odnožemi: al-Káida na Arabském poloostrově (AQIP), al-Káida v islámském Maghrebu (AQIM), al-Káida na indickém subkontinentu (AQIS), Aš-Šabáb, a Fronta an-Nusrá. Všechny jsou považovány za povstalecké nebo teroristické skupiny, které se účastnily různých teroristických útoků.⁸³

⁸² MAKARIUSOVÁ, Radana. *Globální vládnutí a nestátní aktéři*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Plzeň. 2015. s.118-120.

⁸³ WRIGHT, Robin. *The Jihadi Treat: ISIS, Al-Qaeda, and Beyond*. United States Institute of Peace and the Wilson Center. 2016. s. 21. Dostupné na: <https://www.usip.org/sites/default/files/The-Jihadi-Threat-ISIS-Al-Qaeda-and-Beyond.pdf>.

Obrázek č. 3: *Odnože al-Káidy*

Potom, co ztratili Afghánistán jako hlavní stanoviště, bylo důležité najít nové způsoby, jak zůstat aktivní. Byman dodává, že právě odnože al-Káidy z ní činili silnou globální teroristickou organizaci, protože jí především pomáhali získat přístup do konfliktních zón, ve kterých by jinak bylo obtížné se účastnit.⁸⁴

Fronta An-Nusrá

Co se týče Fronty an-Nusrá (též známá jako *Džabhat Fatah aš-Šám* nebo *Fronta na podporu syrského lidu*), vznikla především v důsledku občanské války v Sýrii, která započala po Arabském jaru v roce 2011. Jednalo se o nejmladší buňku al-Káidy. Al-Káida této nové buňce poskytovala nejen materiální, ale i finanční, logistickou podporu a výcvik. Jak jsem uvedla v úvodu, tato organizace je také jedním z důvodů rozkolu mezi al-Káidou a Islámským státem. Na území Sýrie často docházelo k otevřeným bojům mezi Islámským státem a an-Nusrrou od roku 2014, přičemž na obou stranách bylo mnoho obětí.⁸⁵ Organizace si klade za cíl vytvořit islámský stát a to na území Sýrie. V současnosti je vůdcem Muhammad Džulání. Fronta an-Nusrá bojuje proti syrské vládě (Bašár Asad) a dříve i proti Islámskému státu.⁸⁶

⁸⁴ BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadim's global civil war*. Brookings to know. Oxford University Press. 2015. s. 151.

⁸⁵ REUTERS. *Hundreds killed as ISIL insurgents gain ground in east Syria*. 2014. Online: <https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-rebels/hundreds-killed-as-isil-insurgents-gain-ground-in-east-syria-idUSKBN0EL10R20140610?irpc=932>.

⁸⁶ BANCO, Eric. *Jabhat Al-Nusra And ISIS Alliance Could Spread Beyond Damascus*. IBTIMES. 2015. Online: <https://www.ibtimes.com/jabhat-al-nusra-isis-alliance-could-spread-beyond-damascus-1877819>.

C) Zdroje

Podle Bymana al-Káida v průběhu let získávala peníze různými způsoby, například v raných dobách osobního bohatství bin Ládina, docházelo k financování mnoho kampaní al-Káidy právě z jeho strany. Později, když se vlády zmocnily jeho majetku, bin Ládin čerpal z mimo bankovního systému, ve kterém jsou peníze převáděny prostřednictvím neformálního systému *hawala*.⁸⁷ Prostřednictvím *hawala* mohou jednotlivci z různých zemí předat určenému příjemci stejné množství peněz. Jedná se o velmi jednoduchou, levnou, spolehlivou a v poslední řadě i rychlou transakci. Nedochozí k žádnému zápisu či záznamu, jelikož vše je založeno pouze na důvěře, kterou nikdo nedovolí porušit. Mezi další zdroj příjmů patřil fundraising prostřednictvím charitativních organizací, které infiltrovala al-Káida. Dříve přidružené společnosti získávaly peníze z al-Káidy, ale v posledních letech se tok obrátil a peníze šly z odnože do jádra. Dále Zelin dodává, že nejběžnějším způsobem, jakým získávala organizace peníze pro své odnože, byly únosy za výkupné a vydírání. Používají příklad, kdy mezi rokem 2008 a 2014 získala al-Káida v islámském Maghrebu (AQIM) více než 100 milionů dolarů ve výkupném. Dalším prostředkem získávání peněz pro přidružené společnosti byla spolupráce s jinými skupinami jako například al-Káida na Arabském poloostrově nebo spolupráce s aš-Šabáb v Somálsku atd.⁸⁸ Jak jsem zmínila výše, když bin Ládin společně s Azzámem založili Maktab al-Chadamát, na jeho spolufinancování se podílelo mnoho organizací různého typu. Například zdrojem financí byla i World Islamic League⁸⁹ nebo Islamic Relief Agency^{90, 91}

⁸⁷ Ibid. s. 109.

⁸⁸ ZELIN, Aron. *How Al-Qaeda survived Drones, Uprisings, and the Islamic State*. The Washington Institute For Near East Policy. 2017. 93-100. Online: <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus153-Zelin.pdf>.

⁸⁹ Muslimská světová liga. Jedná se o neziskovou organizaci, která byla založena v roce 1962 se sídlem v Makkahu v Saúdské Arábii. NGO především propaguje islámské učení.

⁹⁰ ISRA je nezisková organizace, která byla založena v roce 1981. Zabývá se podporou práce, v oblasti pomoci a rozvoje. Sídlo Chartúm.

⁹¹ MAKARIUSOVÁ, Radana. *Globální vládnutí a nestátní aktéři*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Plzeň. 2015. s. 112.

4.6 Strategie Islámského státu

V následující kapitole se budu zabývat stejným způsobem operacionalizací strategie a tentokrát Islámského státu. Tuto strategii opět stavím na historickém vývoji, ideologickém, organizačním atd. Pro snadnější přehlednost napříč kapitolou jsem také zanesla podstatné charakteristiky do tabulky. Do této sekce také zařadím analýzu možných příčin, které způsobily rozkol mezi oběma skupinami.

Záměry	Ideologie	Víra Účel
	Cíle	Vize Dlouhodobý účel
Schopnosti	Metody	Teroristické útoky Nábor Propaganda
	Organizace a zdroje	Organizační struktura Afilace

Tabulka č. 5: *Operacionalizace*

4.7 Historické pozadí vzniku

Tzv. Islámský stát původně vznikl jako odnož al-Káidy. Organizaci vytvořil jordánský džihádista Abu Musab al-Zarkáví, který v 80. letech bojoval v Afghánistánu po boku mudžahedínů. V roce 1992 byl zatčen na dobu šesti let, kdy v jeho domě byly nalezeny zbraně a výbušniny. Během tohoto pobytu došlo k jeho radikalizaci. Díky Zarkávího kriminální minulosti, se formovala jeho extrémní ideologie, která se vyznačovala silnou nenávisí vůči šíitům a tužbou po vytvoření chalífátu. K této formaci také přispělo seznámení se s významným teoretikem džihádu Maqdísím, u kterého započal studium teologie. V roce 1999 si založil Organizaci tawhídu, ze které se postupem času vyvinul Islámský stát.

Klíčovým momentem v rozvoji jeho organizace se stal rok 2003 – tedy válka v Iráku. Bombové útoky, atentáty na šíity, popravy – tím vším byla jeho organizace proslulá.⁹²

Potom, co vláda Saddáma Husajna zanikla a vznikla politická krajina chaosu a nepořádku po invazi amerických sil, vytvořila se základna pro Zarkáviho, aby zahájil teroristické kampaně. Bohužel všemu také napomohly roztříštěné klanové a lokální frakce. Pozornost irácké situace zaujalo al-Káidu. Zarkávi s vidinou finanční výpomoci od al-Káidy, slíbil v roce 2004 věrnost bin Ládínovi a svoji organizaci přejmenoval na al-Káidu v Mezopotámii, což mu umožnilo přístup k financím a dalším zdrojům (infrastruktura). Už zde se začaly objevovat značné spory, hlavně co se týče generačního rozdílu mezi bojovníky z Afghánistánu a mladšími bojovníky, kteří vyšli z bojů v Iráku. Co se týče jeho rozměru kampaní, ty nabíraly sektářský a dogmatický rozměr. Z oblastí často utíkalo velké množství lidí a k milicím se přidávali různí zahraniční dobrovolníci a bojovníci. To co dříve nabízela al-Káida, začal nabízet Islámský stát. V roce 2006 došlo k jeho zabití leteckým útokem ze strany USA. Po smrti Zarkáviho na jeho místo nastupuje Abú Umar Baghdádí, s čímž se pojí změna názvu organizace na Islámský stát v Iráku. Ten byl taktéž zabit při vzdušném náletu. V roce 2010 Abu Bakr Al Baghdádí stanul v čele.⁹³

4.8 Rozkol mezi Islámským státem a al-Káidou

Chaos, který vznikl v Sýrii, také prospíval formaci Islámského státu. V roce 2011 vyzval Zahráší džihádisty, aby odcestovali do Sýrie a bojovali. Baghdádí poslal menší počet bojovníků, aby rekrutovali a vydělali peníze. Následně v roce 2013 změnil Islámský stát své jméno na Islámský stát v Iráku a Levantě (ISIL)⁹⁴, ve snaze vyhlásit kontrolu nad bojovníky v Sýrii a formálně rozšířit projekt státnosti.⁹⁵ Tento rok je klíčový, kdy právě došlo k rozkolu

⁹² KAZIMI, Nibras. *A Virulent Ideology in Mutation: Zarqawi Upstages Mqdisi*. Hudson Institute. 2005. Online: <https://www.hudson.org/research/9771-a-virulent-ideology-in-mutation-zarqawi-upstages-maqdisi>.

⁹³ LISTER, Charles. *Jihadi rivalry: the Islamic State challenges al-Qaida*. Foreign Policy. 2016. s. 4. Online: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/ar-jihadi-rivalry.pdf>.

⁹⁴ Do roku 2014 se organizace nazývala Islámský stát v Iráku a Levantě či Sýrii, The Islamic State of Iraq and al-Sham– ISIS. Slovo šam označuje Sýrii v zemském slova smyslu, nejpřesněji lze šam překládat jako *Levanta*. Jedná se o oblast Východního Středomoří.

⁹⁵ LISTER, Charles. *The Syrian jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the evolution of an insurgency*. Oxford University Press. 2015. s. 63-70. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/484219/mod_resource/content/1/Charles%20R.%20Lyster-The%20Syrian%20Jihad_%20Al-

mezi Islámským státem a al-Káidou.⁹⁶ Došlo k tomu, že Bagdádí vypověděl loajalitu Zavahrímu – vůdci al-Káidy, který požadoval, aby Islámský stát přenechal operace v Sýrii frontě an-Nusra a soustředil se na Irák. Bagdádí prohlásil nezávislost organizace a též se snažil získat kontrolu nad frontou an-Nusra, která byla podpořena ze strany al-Káidy.⁹⁷ Zde lze vidět evidentní příklad teritoriální strategie. Wright pokračuje, že v lednu 2014 se Islámský stát zmocnil provinčního hlavního města Raqqa a to ve snaze vybudovat stát, navzdory tomu, že to bylo proti rozhodnutí al-Káidy a dalších džihádistických organizací. O měsíc později jádro al-Káidy přerušilo své vazby s Islámským státem, což je považováno právě za onen rozkol, který má zásadní vliv na džihádistické hnutí. – což je jen oficiálním uznáním rozpadu spolenectví mezi Islámským státem a al-Káidou.⁹⁸ Došlo k nárokování náboženské autority nad muslimy a usilování o nadvládu v rámci dobytých území, avšak samozvaný Islámský stát nebyl uznán jinými státy. Vůdcem se stal Abú Bakr al-Bagdádí a prohlásil sám sebe za chalífu - Ibráhíma. Vyhlásil chalífát s vlastní vládou, ekonomikou a armádou. Formální byrokracie s institucemi byla také vytvořena a řízena tvrdou interpretací islámu. Vyzval ostatní muslimy, aby se ke společenství přidali. Mezitím došlo k obsazení Mosulu, což je druhé největší město v Iráku, a také došlo k zahájení útoků na provincie Ninawa, Salah ad Din, Diyala, Kirkuk a Anbar.⁹⁹

V roce 2014 taktéž dochází k násilnému obsazení provinčního hlavního města Rakka za účelem budování státu.. Rakka se tím stala hlavní baštou organizace v Sýrii. Ještě v roce 2013 bylo město obsazeno opozičními silami v rámci občanské války v Sýrii (Syrské demokratické síly SDF).

Je nutno dodat, že Islámský stát si svoji „slávu“ především vydobyl extrémní brutalitou, což zahrnovalo veřejné popravy vězňů, zabíjení, zotročování náboženských

Qaeda%2C%20the%20Islamic%20State%20and%20the%20Evolution%20of%20an%20Insurgency-Oxford%20University%20Press%20%282016%29.pdf

⁹⁶ Ibid. s. 5.

⁹⁷ REUTERS. *Islamic State Militants Renew Loyalty Pledge to Caliph Bagdadi*. 2018. Online: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-islamic-state/islamic-state-militants-renew-loyalty-pledge-to-caliph-bagdadi-idUSKCN1HB1TC>.

⁹⁸ WRIGHT, Robin. *The Jihadi Treat: ISIS, Al-Qaeda, and Beyond*. United States Institute of Peace and the Wilson Center. 2016. s. 10. Dostupné na: <https://www.usip.org/sites/default/files/The-Jihadi-Threat-ISIS-Al-Qaeda-and-Beyond.pdf>

⁹⁹ Ibid. s. 232.

menšin – především Jezídvé¹⁰⁰, masové popravy šíitů či sebevražedné útoky. V roce 2015 Islámský stát přijal odpovědnost za několik rozsáhlých útoků v Evropě i v Iráku. Následně do konce roku 2016 cestovalo do Sýrie přes 30 000 zahraničních bojovníků, aby se připojili k Islámskému státu a dalším džihádistickým skupinám. Často mezi bojovníky byli džihádisté s významnými profesemi.

V říjnu 2016 zahájila irácká armáda spolu s kurdskou milicí ofenzivu na město Mosul na severu Iráku, což bylo největší město v državě Islámského státu. V lednu 2017 došlo k osvobození jeho části na východ od řeky Eufrat. Západní část byla následně osvobozena v červenci 2017, kdy bylo dobyto staré město. Koncem června 2017 došlo k tomu, že kurdské a arabské jednotky obklíčily Rakku, což bylo hlavní město Islámského státu a v říjnu 2017 Rakku osvobodily. Více než 90% města bylo zničeno hlavně při bojích a při náletech, které byly vedeny americkou koalicí. Koncem srpna 2017 osvobodila irácká armáda město Tal Afar, kde v tunelech pod městem bylo vojáky objeveno množství žen, které islamistům patřily. V listopadu 2017 došlo k osvobození města Rawa, což bylo poslední město v Iráku v državě Islámského státu. Taktéž syrská armáda ovládla v listopadu 2017 s leteckou podporou Ruska město Dajr az-Zaur. To bylo poslední velké město v Sýrii pod kontrolou Islámského státu. V závěru v březnu 2019 ztratil Islámský stát své poslední území, což bylo město Baghúz v Sýrii.¹⁰¹

4.9 Záměry

V následujících podkapitolách se krátce zaměřím na reflexi ideologie, vizí a cílů al-Káidy, jak je znázorněno v tabulce výše.

4.9.1 Ideologie

Ideologie Islámského státu je směsí mezi salafismem a džihádismem al-Káidy a politikou identity. Co se týče identity, Gerges to nazývá „hyper-sunnitskou identitou“, která

¹⁰⁰Jazídvé/Kurdové sídlí v severní části Iráku a jedná se o etnicko-náboženskou komunitu, která především vyznává různé prvky náboženství od šamanismu, islámu (súfismus) až po křesťanství. Již mnoho let jsou obětmi pronásledování a utlačování.

¹⁰¹KATKOV, Mark. *Analysis: The End Of The 'Caliphate' Doesn't Mean The End Of ISIS*. National Public Radio. 2019. Online: <https://www.npr.org/2019/03/22/701266887/analysis-the-end-of-the-caliphate-doesn-t-mean-the-end-of-isis?t=1560334948403>.

je řízena vnitřní a dokonce genocidní ideologií proti šíitům.¹⁰² Tato anti-šíitská ideologie do jisté míry pochází ze Zarkáviho vlastní nenávisti k šíitským muslimům, jelikož věřil, že se spojili s Židy a křesťany.¹⁰³ McCants ještě dodává, že tato sektářská ideologie Islámského státu pochází z jejich interakce se starými islámskými texty a proroctvími o Dnech konce. V textech nalezneme myšlenky spojené s apokalypsou, tj. poslední bitva mezi „dobrem a zlem“ a revolucí, tj. svržení vlád, ruku v ruce s chalífátem jako Božího království na zemi.¹⁰⁴ Bagdádí se především snažil demonstrovat myšlenku chalífátu jako závazku pro všechny muslimy, kteří v něm žijí. Pro Bagdádího je myšlenka chalífátu nejen náboženská, ale i politická a to tím, že muslimové slibují věrnost platnému chalífovi – Bagdádí a potvrdí tím i sunnitsko-islámskou identitu. Součástí mělo být i kulturní očištění od cizích prvků, jako jsou jiná náboženství – to vše bylo součástí Bagdádího myšlenky pravého Islámského státu.¹⁰⁵ Islámský stát byl také nepochybně revolučním hnutím, bylo státotvorné, především šlo o prosazování Božího zákona – tedy právo šaría a to militantním způsobem. Primárně šlo o vytvoření chalífátu, který by spojil všechny muslimy – jiné formy vůdcovství Islámský stát neuznával.¹⁰⁶ Nutno dodat, že ideologie Islámského státu rozhodně nebyla artikulována nějak uceleně, jelikož často se jednalo o útržky, které byly pospojovány takovým způsobem, že se jednalo o účelové ospravedlnění jeho působení. V rámci ideologie Islámského státu se jednalo o utopii. Tudiž ideologie Islámského státu byla formována jednak extrémní nenávistí vůči šíitskému obyvatelstvu, vyvolat občanskou válku a jednak obnovení chalífátu. Ideologie jako zástěrka, jako představa nějakého islámského řádu, jistého ideálu, k jehož naplnění zatím nedošlo. Vše podníceno brutalitou a násilím pod černou vlajkou a osobní pečeti Muhammada.

¹⁰² GERGES, Fawaz.. *ISIS: a history*. Princeton University Press. 2017. s. 24.

¹⁰³ McCANTS, Will. *The ISIS apocalypse: The history, strategy, and doomsday vision of the Islamic State*. Picador; Reprint edition. 2016. s. 126.

¹⁰⁴ *Ibid.* 39-40.

¹⁰⁵ GERGES, Fawaz.. *ISIS: a history*. Princeton University Press. 2017. s. 30.

¹⁰⁶ BUNZEL, Cole. *From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State*. The Brookings. Project on U.S. Relations with the Islamic World Analysis Paper | No. 19, March 2015. s. 4-11. Online: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/The-ideology-of-the-Islamic-State.pdf>.

4.9.2 Cíle

V souladu s jejich ideologií bylo nejdůležitějším cílem vytvoření chalífátu, tedy pravého Islámského státu, a to tím, že ovládne oblasti v Iráku a Sýrii. Islámský stát bojoval jak proti místním, tak proti regionálním nepřátelům, šlo také o eliminaci irácké vlády, režimu Bašára al-Asada v Sýrii a neloajálních sunnitů. Islámský stát byl charakteristický tím, že byl úspěšný v ovládnutí dobytých území¹⁰⁷, i když mohlo dojít k boji s ostatními džihádistickými skupinami o državu. Úspěšnost Islámského státu lze také hledat v získání monopolu na násilí.¹⁰⁸ V případě, kdy Islámský stát ovládl určité území, zajišťoval infrastrukturu, či opravoval cesty, po konsolidaci moci docházelo k zavádění přísných pravidel. Na druhou stranu byli i takoví jedinci, kteří přítomnost Islámského státu vítali – přinesli určitý řád.

4.10 Schopnosti

4.10.1 Metody

V následující části se zaměřím na metody, které Islámský stát používal, jak opět vnímal válku, použití teror či propagandu a rekrutaci.

A) Válka a teror

Strategické boje a územní úspěchy Islámského státu závisí na několika věcech, jako jsou vojenské schopnosti a strategické plánování Bagdádiho. Vojenské prvky se staly primárně součástí budování jejich identity.¹⁰⁹ Pokud jde o válčení, Islámský stát byl například schopen zůstat vojensky silným, porazit své nepřátele, kontrolovat několik strategických hraničních přechodů v Sýrii apod. Islámskému státu se také podařilo odebrat velké množství zbraní,

¹⁰⁸ HASSAN, Hassan, WEISS, Michael. *ISIS – Inside the Army of Terror*. Computer Press. s. 138-140. 2015.

¹⁰⁹ LISTER, Charles. *The Syrian jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the evolution of an insurgency*. Oxford University Press. 2015. s. 276. Online: https://d11.cuni.cz/pluginfile.php/484219/mod_resource/content/1/Charles%20R.%20Lister-The%20Syrian%20Jihad_%20AlQaeda%20C%20the%20Islamic%20State%20and%20the%20Evolution%20of%20an%20Insurgency-Oxford%20University%20Press%20%282016%29.pdf.

například americké zbraně, které byly poskytnuty irácké vládě, rakety, protitankové zbraně, vojenské terénní vozidlo Humvee, tanky atd.¹¹⁰ Bagdádí také spoléhal na zkušenosti bývalých iráckých armád. Řekněme, že jedním z klíčových úspěchů Islámského státu byla řada zakládajících členů, kteří dříve byli součástí bezpečnostního aparátu Saddáma Husajna – zejména se jednalo o elitní příslušníky Republikánské gardy nebo zpravodajská služba¹¹¹. Také spoléhal na policisty, kvalifikované Čečence či veterány z organizace al-Káida v Iráku.¹¹² Islámský stát dle strategie využíval jak konvenční, tak i nekonvenční boj¹¹³. Bagdádí navíc investoval do školení nových bojovníků v rámci náboženského studia či vojenský výcvik. Noví rekruti byli obvykle umístěni na stráž a frontline, jejich povinností bylo více operativních a útočných operací. Bagdádí se spoléhal na zahraniční bojovníky a na sebevražedné atentátníky.¹¹⁴ Daiš byl velmi přitažlivý nejen kvůli ideologii, ale také jako zdroj obživy, Islámský stát nabízel velmi vysoký žold, pro mnohé tedy aktivní zaměstnavatel. Zajímavostí je, že bojovníci Islámského státu nosili na krku klíč a u sebe lžici, což pro ně představovalo vstupenku do ráje a možnost jídla u jednoho stolu s Mohamedem. Lister uvádí, že Islámský stát byl zapojen do třech typů vojenských operací: hromadné útoky, cílení na menšiny, obléhání a operace. Cíle masových nehod proti menšinám mělo dva účely: kromě zabíjení menšin, Islámský stát doufal, že podnítí nedostatek bezpečnosti ve velkých městech, stejně jako sektářské konflikty v Bagdádu - šíitské milice proti sunnitům.¹¹⁵

¹¹⁰ BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadim's global civil war*. Brookings to know. Oxford University Press. 2015. s. 173.

¹¹¹ Například můžu uvést významného člena bývalého aparátu Husajna, Abú Alího Anbáriho, který byl tehdejší generálmajor irácké armády nebo Abú at-Turkumani – důstojník irácké rozvědky.

¹¹² BARFI, Barak. *The Military Doctrine Of The Islamic State And The Limits of Ba'aathist Influence*. Combating Terrorism Center. 2016. Online: <https://ctc.usma.edu/the-military-doctrine-of-the-islamic-state-and-the-limits-of-baathist-influence/>.

¹¹³ V nekonvenčním konfliktu jsou použity nekonvenční zbraně, jedná se často o teroristické útoky, použití jaderných či biologických zbraní. Naopak v konvenčním válečném konfliktu se používají běžné válečné prostředky či techniky.

¹¹⁴ LISTER, Charles. *Jihadi rivalry: the Islamic State challenges al-Qaida*. Foreign Policy. 2016. s. 276. Online: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/ar-jihadi-rivalry.pdf>

¹¹⁵ LISTER, Charles. *The Syrian jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the evolution of an insurgency*. Oxford University Press. 2015. s. 275-276. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/484219/mod_resource/content/1/Charles%20R.%20Lister-The%20Syrian%20Jihad_%20Al-Qaeda%20C%20the%20Islamic%20State%20and%20the%20Evolution%20of%20an%20Insurgency-Oxford%20University%20Press%20%282016%29.pdf

B) Propagace a rekrutace

Záměry spolu s vojenským úspěchem teroristických kampaní Islámského státu hrály důležitou roli, co se týče propagandy a rekrutace. Velmi významná byla jejich mediální působnost, či vydávání časopisu Dabiq.¹¹⁶ Při rozšiřování chalífátu byla propaganda Islámského státu modelována takovým způsobem, aby rekrutovali různé druhy lidí, od zahraničních bojovníků až po mladé ženy, rodiny s dětmi a osoby, které chtěly přispět svými odbornými znalostmi. Charlie Winter je odborník, který se propagandou Islámského státu zabýval. Podle jeho zjištění, se témata a příběhy propagandy lišily v závislosti na cílové skupině. Nejvýraznějším tématem zůstala brutalita. Kromě brutality rozlišuje mezi dalšími tématy, které se v propagační strategii prolínaly: jako je milosrdenství, oběť, válka, sounáležitost a utopismus. Jak jsem zmínila, brutalita patřila mezi nejběžnější téma, stejně jako utopismus je považován za nejdůležitější, jelikož muslimové mohou žít na zemi oprávněným životem tím, že se přesídlí do jediného pravého islámského státu, což je Bagdádiho chalífát. Winter dodává, že v propagandě utopismus rezonoval spolu s apokalypsou.¹¹⁷

Podle Ostránského je nejasné, do jaké míry vůdcové a samotní propagandisté věřili eschatologickému poselství. Apokalyptická rétorika Islámského státu byla ovlivněna nejen Zarkáviho nenávisť vůči šiitům, ale i nahlížení na svět skrze obvinění z odpadlictví – čili takfír. Vše mířilo jen jedním směrem – důrazné dělení lidstva do dvou nesmiřitelných táborů příznivců Islámského státu a zbytek světa.¹¹⁸ Stejně jako se kdysi Saddám Husajn viděl v osobě Saladína, tak byl Zarkáviho posedlí osobností středověkého bojovníka proti křižákům – sultánem Núruddína Zengího. Tato posedlost ho přivedla ke snu o znovusjednocení muslimů. Jak dodává Ostránský, tyto vize došly svého symbolického naplnění v jedné z nevíce klíčové události Islámského státu a to vyhlášení chalífátu, který byl strategicky umístěn uprostřed mezi křižáky a židy v Levantě a šiity v Iráku a Persii. Pro

¹¹⁶ ISIL vydával různá periodika v různých jazycích: například Rumiyah byl vydáván v němčině, ruštině.

¹¹⁷ WINTER, Charlie. *The Virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*. London: Quilliam. 2015. s. 2-28. Online: <https://www.stratcomcoe.org/download/file/fid/2589>.

¹¹⁸ OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Zkrocená apokalypsa? Instrumentalizace apokalyptické rétoriky ze strany ISIS a její proměny*. Nový Orient 73. 2018. s. 3.

toto prohlášení Islámský stát v roce 2014 zvolil na počest Zarkáviho Velkou mešitu v Mosulu. Abú Bakr al-Bahdádí tedy jako samozvaný chalífa Ibráhím dal jasně najevo, že prvotní motivy Zarkáviho boje se naplňují.¹¹⁹

4.10.2 Organizace a zdroje

V následující části se zaměřím na organizační strukturu organizace a odnože Islámského státu. Závěrem se opět zaměřím na zdroje, na kterých organizace budovala.

A) Organizace

Warrick uvádí, že úspěch a brutalita Islámského státu jako teroristické organizace v mnoha ohledech odráží osobní příběh zakladatele al-Káidy v Iráku – Zarkáviho. Potom, co se v roce 1989 vrátil domů do Jordánska, byl uvězněn navzdory jeho teroristickým aktivitám. Ve vězení se nejenže dozvěděl více o salafismu/džihádismu, ale navíc došlo k jeho radikalizaci.¹²⁰ Rozdíl také je v tom, že bin Ládín a jeho blízcí spolupracovníci pocházeli z vyšší střední vrstvy – čili často měli univerzitní vzdělání. Na druhou stranu okruh okolo Zarkávi pocházel z chudého a ne příliš vzdělaného prostředí. Navíc měl za sebou bohatou kriminální minulost. McCants dodává, že vzhledem k tomu, že byl extrémista, jádro al-Káidy potřebovalo vytvořit základnu v zemích Levanty a jeho vazby na jordánské části byly užitečné – šlo o určitou spolupráci. Nicméně po jistém čase začalo jádro al-Káidy vznášet námitky proti násilným metodám Zarkáviho, především šlo o jeho veřejné popravy zahraničních novinářů, útoky na šíitské mešity atd.¹²¹ Ze strany al-Káidy také dochází k jistým obavám k poškození „značky“ jejich organizace z důvodu jeho brutality, jelikož Zarkávi také podněcuje konflikty mezi sunnity a šíity. Po jeho smrti se vůdcem stává Masri, což způsobilo rozpor mezi zahraničními bojovníky a iráckými džihádisty, jelikož Zarkávi byl Jordánec a Masri Egyptan. Bagdádí jakožto nový emír nakonec upevnil svou moc očištěním struktury Islámského státu od tehdejších vůdců, kteří byli podezřelí z

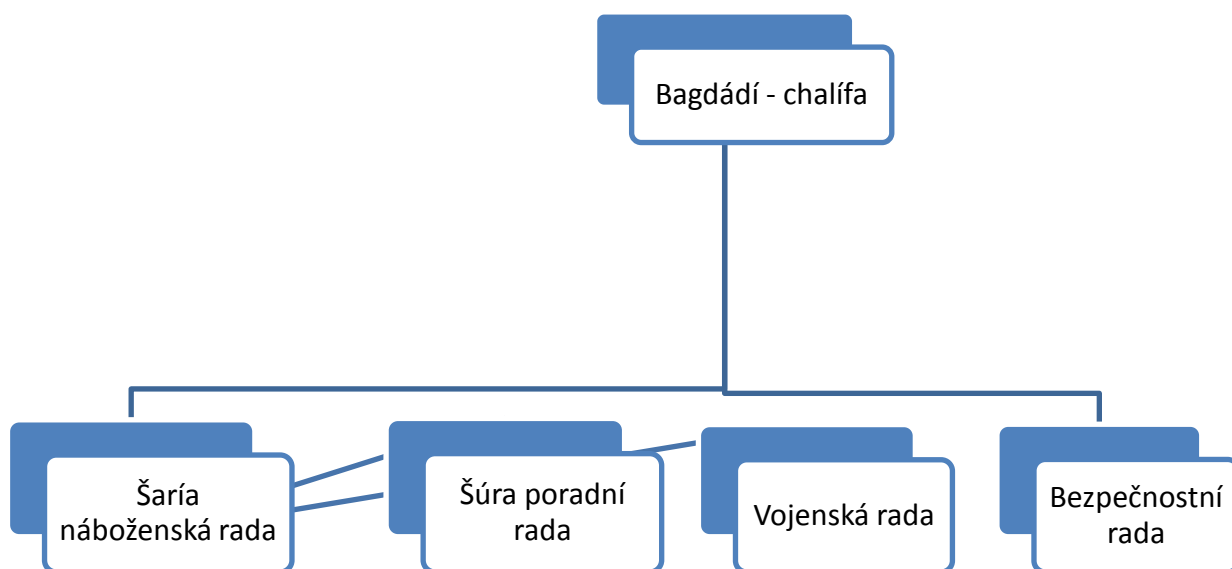
¹¹⁹ OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Zkrocená apokalypsa? Instrumentalizace apokalyptické rétoriky ze strany ISIS a její proměny*. Nový Orient 73. 2018. s. 3.

¹²⁰ WARRICK, Joby. *Black flags: The rise of ISIS*. Anchor. 2015. s. 132.

¹²¹ McCANTS, Will. *The ISIS apocalypse: The history, strategy, and doomsday vision of the Islamic State*. Picador; Reprint edition. 2016. s. 17-29.

neloajálnosti, a nahradil je Iráčany, jež často sloužili v bývalém režimu Saddáma Husajna.¹²² Od roku 2010 a během jeho nejúspěšnějších let, tedy do roku 2017, byl Islámský stát řízenou a byrokratickou organizací s přísnou hierarchií, která byla navržena tak, aby se chovala jako stát.¹²³ Lister popisuje strukturu Islámského státu jako pyramidu s Bagdádím na vrcholu jako nejvyšším vůdcem - chalífa. Pod Bagdádím jsou jeho zástupci pro Sýrii a Irák, stejně jako jeho poradci, a pod nimi je kabinet ministrů a dvanáctičlenná vojenská rada.

Obrázek č. 4: Organizační struktura Islámského státu – strategické vedení

¹²² Ibid. 123-128.

¹²³ LISTER, Charles. *The Syrian jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the evolution of an insurgency*. Oxford University Press. 2015. s. 271. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/484219/mod_resource/content/1/Charles%20R.%20Lister-The%20Syrian%20Jihad_%20Al-Qaeda%2C%20the%20Islamic%20State%20and%20the%20Evolution%20of%20an%20Insurgency-Oxford%20University%20Press%20%282016%29.pdf

Obrázek č. 5: *Vilájet, organizační struktura v provinciích*

Islámský stát operoval na základě výše zobrazené hierarchie v 9 provinciích v Sýrii a v 7 provinciích v Iráku. Na stejné úrovni operoval v sektorech Qitahaat, což jsou okresy/oblasti. Bagdádí jako chalífa měl nejvyšší politickou a náboženskou autoritu, ačkoli se spoléhal na své zástupce, kteří na území dohlíželi.¹²⁴

B) Zdroje a finance

Územní zisky Islámského státu většinou pocházely z kontrol zdrojů, jako jsou vodní přehrady a ropné rafinérie. Islámský stát na svém vrcholu moci dohlížel na některé z nejziskovějších ropných zdrojů v Iráku a Sýrii, ve kterých se vyrábělo 50.000 barelů ropy denně, které následně prodávali na černém trhu. Taktéž pašování ropy v září 2014 vydělalo kolem dvou milionů dolarů denně. Navíc, výkupné a zdanění místních obyvatel pomohlo financovat Islámský stát. Peníze, které vydělaly, byly použity na nábor a výplatu bojovníků.¹²⁵

¹²⁴ LEWIS, Aida. *Islamic state. How it is run*. BBC News. 2015. Online: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-32829096>

¹²⁵ BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadism's global civil war*. Brookings Institute, February, 24. 2015. Online: <https://www.brookings.edu/articles/isis-vs-al-qaeda-jihadisms-global-civil-war/>.

C) Odnože

Během několika let, kdy Islámský stát existoval, došlo k vytvoření množství odnoží. Vytvořila se organizace v Jemenu, v provincii Sahel došlo k vytvoření Islamic State in the Greater Sahara, nebo Islámský stát v Somálsku či Islámský stát v Somálsku, Keni, Tanzanii a Ugandě, kteří se odštěpili od organizace aš-Šabáb. Mezi nejvěrnější odnož patřila skupina v Libyi, či určitou loajálnost vyjádřila i radikální skupina Boko Haram z Nigérie.

5 SHRNUTÍ A ANALÝZA

Následující odstavce mají za úkol shrnout ve zkratce důležité aspekty, které souvisí se s konceptem Marthy Crenshaw v rámci strategie a zodpovědět mnou položené otázky. Pro lepší přehlednost na konci kapitoly uvedu shrnující tabulku.

1) Instrumentální perspektiva

Podle instrumentální perspektivy je účelem terorismu přinést změnu v prostředí aktéra a proto terorismus využívá jako prostředek k dosažení tohoto cíle – jedná se o strategickou volbu. Instrumentální perspektiva říká, že organizace působí jako jednotky na základě kolektivních hodnot. Mezi hlavní cíl Islámského státu patřilo vytvoření chalífátu. K dosažení tohoto cíle například využívali kombinaci dovedností a zkušeností bývalých důstojníků Saddáma Husajna, tedy jedinců, kteří věděli jakým způsobem válku vést. al-Káida se zaměřovala na boj s Dálným nepřítelem, což představovaly Spojené státy americké. Často využívala překvapivých, sebevražedných útoků, které cílily proti symbolům Západu. Proto, aby Islámský stát vytvořil chalífát, potřeboval velké množství lidí s odlišným zázemím a dovednostmi, jelikož samotná rekrutace vojáků není dostačující. Bagdádího přesun pozornosti na záměr nalákat více potenciálních bojovníků můžeme brát jako strategii. Jinými slovy, Islámský stát přešel od Mahdího Spasitele směrem k většímu zaměření na založení chalífátu spolu s přicházející apokalypsou – zaměřil se tak na různé profesionály, šlo o to oslovit širší a větší publikum. Co se týče propagandy, větší část ji bude věnována v rámci druhého konceptu, ale ve zkratce na rozdíl od propagandistické strategie al-Káidy, kteří se spoléhali na starší internetové platformy, jako jsou internetové stránky a online fóra, byla propaganda Islámského státu distribuována na stránkách sociálních médií, jako jsou Facebook, Twitter a YouTube, a také prostřednictvím svých vlastních mediálních kanálů, které přilákaly mladší lidi. Velká část propagandy byla k dispozici v několika jazycích. Utvoření Islámského státu ze strany Zarkáviho a sloučení s al-Káidou, lze považovat za strategický krok z obou stran. Ze strategického hlediska byla značka al-Káidy považována za přínosnou a to především pro Zarkáviho, jelikož mohl legitimizovat teroristické operace. Al-Káida přijala spojení se Zarkávim, jelikož měli někoho, kdo by pro ně vedl povstání proti svému největšímu nepříteli a pomohl jim šířit jejich ideologii. Tudíž obě organizace se využily navzájem, pro svůj vlastní záměr.

Ve srovnání s al-Káidou byl Islámský stát centralizovanější, závisel na jediném vůdci, což je celkově logické, když konečným cílem je řídit společnost a to je obtížné provádět decentralizovaným způsobem. Naproti tomu al-Káida, která se více zaměřovala na šíření islámských myšlenek, než na vytvoření chalífátu, měla decentralizovanou strukturu vhodnou pro dlouhodobé přežití a adaptaci – buňkový systém. Prvotní soustředění al-Káidy bylo na vyhnání západních spojenců z oblastí Blízkého východu a následně chtěli dobýt území a odstranit prozápadní režimy. Spoléhali se jak na formální, tak i neformální spolupráci s jinými skupinami, což opět odráželo jejich záměr šířit své myšlenky a dosáhnout svého cíle: shromáždit jiné džihádistické skupiny pod svoji střížku inspirace, získat srdce a mysl místních obyvatel na podporu vizi al-Káidy. Územní přínosy Islámského státu při získávání velkých měst a strategických hraničních přechodů byly klíčovým aspektem pro pochopení jejich strategie a organizačního rozvoje, umožnilo jim to především další rozšiřování organizace. Strategicky si počínal i Islámský stát při rozvoji svých finančních a technologických výhod, které vznikaly při zabírání území. Kontrola, pašování ropy, zdanění místního obyvatelstva to všechno umožnilo Islámskému státu platit své bojovníky, což byla velká výhoda ve srovnání s al-Káidou, která se musela spoléhat na osobní bohatství bin Ládina, stejně jako na charitu. Na druhou stranu strategie Islámského státu získávat území má mnoho výhod, může být také problematická. Zatímco al-Káida zažila územní ztráty Afghánistánu jako bezpečného útočiště a operační základnu, podařilo se jim přežít prostřednictvím svých odnoží a poboček, které působí v různých částech Blízkého východu a Afriky. Decentralizace se ukázala být přínosná. Islámský stát chtěl nejprve dobývat lokální území až následně expandovat.

2) Organizační perspektiva

V rámci organizační perspektivy nelze vše odvodit z kolektivních hodnot a cílů, které mají členové organizace, motivace na účasti v rámci terorismu se různí. Obě organizace měly odlišný pohled nejen na to, kdo je skutečný nepřítel, ale i v rámci chalífátu. I po smrti Zarkáviho Islámský stát jeho sektářské násilí jako nástroj nadále rozvíjel. Z organizační perspektivy teroristická taktika a vojenská identita mohou být vnímány jako výsledek vnitřní skupinové dynamiky mezi džihádistickými a baasistickými oddíly Islámského státu. Jak jsem zmínila výše, kombinované dovednosti při vedení války formovaly konkrétní modus operandi Islámského státu. Podle organizační perspektivy lze změnit záměry

skupiny/organizace ku prospěchu přežití organizace a motivovat členy, tj. „operacionalizovat ideologii“. Jinými slovy, kdy Bagdádí přesunul pozornost k apokalypse a státotvornosti, umožnil tak jednat s ohledem na zabírání území. Brutalita byla Islámským státem využívána jako taktika a způsob přežití. Je nutno dodat, že Islámský stát nebyl vždy úspěšný ve svých vojenských krocích (například v roce 2015 zakouší neúspěšné obléhání Kobání). Z organizačního hlediska se organizace jevila jako nekonzistentní, nevyzpytatelná a nepředvídatelná. Skutečnost, že Islámský stát byl ve svých propagandistických a náborových strategiích obzvláště úspěšný, souvisí také s tím, jaké nabídky Bagdádí poskytl různým potenciálním rekrutům. Vzhledem k tomu, že záměry Islámského státu spočívaly v budování a rozšiřování území, bylo pro jeho úspěch rozhodující přilákat širokou škálu lidí s různými dovednostmi. Využíváním různých témat v propagandě byl Bagdádí a jeho organizace schopna přilákat lidi, kteří se připojili jak z osobních (zlepšení vlastních životních podmínek), tak z ideologických důvodů. Bojovníci se často mohli cítit jako důležitá součást historického boje – utopie hrála též svoji roli. Naproti tomu nabídky poskytované al-Káidou, pokud jde o propagandu a nábor, se liší od Islámského státu v několika aspektech. Zaměřili se na elitářství a džihád - pouze ti nejoddanější a vzdělaní (v oblasti džihádu) členové se mohou připojit, což může vzbudit hrdost. Co se týče džihádu, za hlavní počtu mohly být považované motivace k mučednickým nebo sebevražedným misím, které často končily úspěšně. Nutno dodat, že Usáma bin Ládín se stal téměř dokonalým mučedníkem, protože byl zabit rukou nepřítele. Tato hodnota je obdivována a považována za ctnost nejvyšší. Z čehož vyplývá, že se z povědomí fundamentalistů nevytratil, naopak posílil – v rámci jeho mučednické smrti se stal kultem osobnosti. Stejně jako Sayyid Qutb, který stavěl proti egyptskému režimu Gamála Násira, který ve své vládě islám neaplikoval. Za agitaci proti Násirovi byl Qutb vězněn, přičemž ve vězení sepsal Milníky na cestě, které slouží jako plán svržení sekulárního režimu. Tím, že byl popraven, dosáhl mučednické smrti. Vývoj Islámského státu jako organizace lze chápat jako výsledek vnitřní a vnější skupinové dynamiky. Za vnější dynamiku je možné považovat předchozí a mateřskou organizaci Islámského státu, tedy al-Káidu v Iráku a samotnou al-Káidu. V tomto ohledu se skupinová dynamika projevila například tím, že se Zarkávímu podařilo přesvědčit bin Ládína, aby mu poskytl počáteční peníze, a to navzdory pochybnostem, které Bin Laden a Zavahíri měli ohledně Zarkávího. Vývoj od al-Káidy v Iráku k Islámskému státu je charakterizován vnitřní dynamikou skupiny. V tomto ohledu se Bagdádímu podařilo provázat své osobní ambice v rámci přežití skupiny tím, že poskytl různé nabídky pro vedení Islámského státu. Proces „irákizace“ lze považovat za jeden z takových příkladů, kdy vedoucí pozice byly dány

Iráčanům, které Bagdádí osobně znal a důvěřoval jim, a kteří znali irácký lid. Dosažení dlouhodobých cílů organizace není jediné, na čem záleží - v určitém smyslu je přežití organizace to důležitější. Za jistou inovační reakci v rámci organizačního přežití lze považovat u al-Káidy zaměření na strategické velení a kontrolu, případně jmenování globálního zástupce/lídra ve strategických zónách. Mohli vést i vlastní povstání. Ve skutečnosti, že al-Káida již od svého počátku používá zároveň centralizaci a decentralizaci, je příkladem toho, jak si udrželi své přežití plus navíc podporou místních povstaleckých skupin nejen penězi, ale i logistikou a výcvikem. Bin Ládín se mohl ujistit, že al-Káida vyrostla v globální teroristickou organizaci.

Otázkou také je, zda vyplývá z následujících řádků, z jakého důvodu došlo k rozkolu mezi Islámským státem a al-Káidou? Rozkol je možné brát jako ilustraci rozdílných strategií, kterou skupiny disponovaly. Tím, že Islámský stát vyhlásil chalífát, ztratila al-Káida vůdčí roli v rámci svaté války. I navzdory tomu, že určité „jméno“ si al-Káida vytvořila po atentátu z roku 2001, nikdy si nepodmanila konkrétní území, tak jak se to povedlo Islámskému státu. Zde máme zásadní rozdíl v strategii - čili teritoriální vs. globální. Už za působnosti Zarkáviho docházelo k tvorbě odlišných pohledů na problematiku globální islámské revoluce či vytvoření chalífátu. K rozkolu přispěly i přímé boje mezi Islámským státem a frontou an-Nusra, která fungovala pod přímou hlavičkou al-Káidy. Zlomová situace, která oddělila Islámský stát od al-Káidy, nastala v roce 2013 změnou názvu – tedy z Islámského státu na Islámský stát v Iráku a Levantě, čímž Bagdádí započal šíření projektu státnosti. Taktéž došlo k vypovězení loajality Bagdádího vůči Zavahrímu, což byl tehdejší vůdce al-Káidy po smrti bin Ládína. Oficiálním potvrzením o rozkolu mezi organizacemi je samotné vyhlášení chalífátu v roce 2014 Bagdádím. Následně docházelo k nárokování náboženské autority nad muslimy a usilování o nadvládu v rámci dobytých území, avšak samozvaný Islámský stát nebyl uznán jinými státy. Vůdcem se stal Abú Bakr al-Bagdádí a prohlásil sám sebe za chalífu - Ibráhíma. Vyhlásil chalífát s vlastní vládou, ekonomikou a armádou. Formální byrokracie s institucemi byla také vytvořena a řízena tvrdou interpretací islámu. Masivní boj mezi oběma organizacemi v rámci ideologie, džihádismu, v médiích tímto započal.

	al-Káida	Islámský stát
Záměry		
Ideologie a cíle	<ul style="list-style-type: none"> - Džihádismus a salafismus - Posun od Near Enemy na Far Enemy, Západ - Někdy v budoucnu vytvořit chalífát - Podpora místních džihádistických skupin - Hlavní cíl: šíření islámských myšlenek 	<ul style="list-style-type: none"> - Džihádismus a salafismus - Apokalypsa a budování státu - Brutalita a sektářství - Hlavní cíl: vytvoření chalífátu
Schopnosti		
Válka a teror	<ul style="list-style-type: none"> - Obranný džihád - Strategie opotřebování, inovační útoky - Symbolické útoky na Západ - Sebevražedné útoky a mučednictví 	<ul style="list-style-type: none"> - Využití bezpečnostního vakuu v Iráku a Sýrii - Masové útoky na menšiny jako a strategie odplaty - Obléhání, útoky na vojenská zařízení - Brutalita
Propaganda a rekrutace	<ul style="list-style-type: none"> - Od fatwy po online propagandu - Kázání z Koránu - Strategie talentových pozorovatelů - Elitismus 	<ul style="list-style-type: none"> - Sociální média - Cílení na různé druhy rekrutů - Brutalita a utopie jako nejčastější témata
Organizace a zdroje	<ul style="list-style-type: none"> - Buňkový systém - Financování prostřednictvím bohatých jednotlivců - bin Láďin - Odnože 	<ul style="list-style-type: none"> - Vytvořeno jako odnož al-Káidy - Bagdádi změnil vedení a organizaci - Centralizovaná a hierarchická struktura - Obchod s ropou, zdanění místních obyvatel

Tabulka č.6: *Instrumentální a organizační perspektivy IS, AQ*

6 APLIKACE TERORISTICKÉ IDENTITY A SEBE-REPREZENTACE

Tato navazující empirická část má za úkol analyzovat strategický nástroj obou organizací – propagandu na symbolické úrovni. Je nepochybně jasné, že klíčovým prvkem pro pochopení prezentovaných identit, by bylo nejlepší vést rozhovory s džihádisty, avšak nelze to uskutečnit nejen z důvodu ztížené přístupnosti, ale kvůli bezpečnosti, z toho důvodu je možné analýzu provést na základě obsahové analýzy určitých prohlášení, textů či videí. Jelikož materiálu je velké množství, vybrala jsem jen takové, které jasně zobrazují/symbolizují různá sdělení. Cílem je zdůraznit klíčová znamení, které používaly obě džihádistické skupiny ve své prezentaci identity. K tomu mi bude sloužit právě analytický rámec od Arigy, Areny s doplněním Goffmanovou sebe-prezentací na základě: symbolů, vzdělávací socializace, role, zobecňování ostatních a strategickou sebezprezentací.

Nutno si ještě položit otázku, co propaganda znamená. Oxfordský slovník propagandu definuje jako myšlenky a stanoviska, která mohou být nepravdivá nebo přehnaná. Jsou používána za účelem získat podporu pro politického lídra či stranu.¹²⁶ Tudíž se jedná o způsob komunikace, který se použije za účelem manipulace a ovlivnění názoru společnosti, aby tak došlo k podpoření nějakého specifického přesvědčení. Jednak zdůrazňuje výhody dané myšlenky a jednak deformuje pravdu nebo dochází k potlačení argumentů. Pokud bych měla spojit propagandu s tématem práce, můžu mluvit o propagandě jako šíření myšlenek, které jsou spojovány s islámským náboženstvím a jeho nepřesnou a zavádějící interpretací. Cílem především je zmobilizovat muslimské obyvatelstvo po celém světě k boji proti nevěřícím a proti západní kultuře, která ničí jejich hodnoty. Jde o zformování chalífátu pod nadvládou práva šaría.

¹²⁶ OXFORD LEARNER'S DICTIONARIES. *Propaganda*. 2019. Online: <https://www.lexico.com/en/definition/propaganda>.

6.1 Propaganda u al-Káidy

Pro lepší pochopení vývoje propagandy u al-Káidy používám vývojovou fázi od španělských politologů, kteří popisují tyto tři základní etapy¹²⁷:

Fáze A: od roku 1944 do 11. září 2001

V této fázi nacházíme existenci propagandy většinou v podobě psaných, audiovizuálních záznamů, které často sloužily k demonstraci aktivit apod. Ty často opakovaly nároky džihádistických organizací. Co se týče samotné al-Káidy, tak v tomto datovém rozmezí žádnou propagandu téměř neprezentuje, často se jedná spíše o oficiální sdělení, ve kterém bin Ládín figuruje jako charismatický lídr. V rámci první fáze existovalo určité povědomí o využití internetu za účelem šíření propagandy, avšak díky špatné dostupnosti, technických nedostatků nebylo možné široké rozvíjení a prezentování propagandy.

Fáze B: od 11. září 2011 do roku 2003

Po 11. září došlo k zásadní změně na světové scéně mezi západní a muslimskou společností. Al-Káida následky teroristických útoků dokázala obrátit ve svůj „prospěch popularity“. Dařilo se jí nejen skrze média mobilizovat muslimskou společnost, ale získala globální rozměr a to vše prostřednictvím bin Ládína. K šíření svých poselství a zpráv začala al-Káida využívat především TV stanici Al-Jazeera, vznikají různé internetové platformy jako fóra a webové stránky. Hromadně došlo k využívání brutálních způsobů šíření ideologické propagandy. Docházelo k různým únosům, vraždám apod.

Fáze C: rozmezí let 2003-2005

Jak píše Blanchard, bin Ládín v tomto období vyzývá státy Evropy k tomu, aby ukončily kooperaci se Spojenými státy americkými, stáhly se z Iráku a Afghánistánu a pak dojde k uzavření příměří. Nejen bin Ládín šířil myšlenky džihádu, ale sám Ajmán az-Zaváhri

¹²⁷ TORRES, Manuel a kol. *Analysis and Evolution of the Global Jihadist Movement Propaganda*. Routledge. s.410-418. Online: https://pdfs.semanticscholar.org/36b2/417bc49e850294dea169a345347046bcd46d.pdf?_ga=2.115384902.1547988134.1560930545-265234404.1560930545.

jej obhajoval. Dochází ke kvantitativnímu růstu textů, videí apod. Není nutno dodávat, že postupem let až do současnosti prošla propaganda významným vývojem, kdy dosáhla velké propracovanosti. Internet se stal jádrem pro šíření propagandy. Je zde možnost dohledat velké množství materiálů v různých jazycích, místo pro výměnu názorů zradikalizovaných jedinců bez ohledu na fakta a fikce, a především anonymita.

První fatwu, která byla protknuta náboženskou rétorikou, vydal bin Ládín v roce 1996, kdy vyhlásil válku Spojeným státům americkým (ale byla namířena i proti Egyptu, Izraeli). Fatwu vydal na tom základě, že *lidé islámu trpěli násilím, nespravedlností a bezprávím. To na ně uvalila sionisticko-křížácká aliance a její kolaboranti. Podle bin Ládína je důležitou záležitostí vytlačit Američany ze svaté země. Dále nabádá své muslimské bratry, k zaměření na boj s nepřítelem. Mají se zaměřit na jeho zničení a zabití, a to dokud nebude z boží milosti zcela poražený.*¹²⁸

V Deklaraci džihádu proti USA, které zabírají zemi dvou svatých svatyně, Bin Ládín od začátku zobrazuje, kdo je nepřítelem jeho organizace a proč. Důležitým prvkem v psychologické strategii bin Ládína bylo oddělit hodnoty západu od džihádistických bojovníků. Dochází k diverzifikaci světa na dvě strany, čili my proti nim. Je zde představa, že muslimové jsou napadáni ze strany zrádné cizí síly, tedy západní státy, které jsou označovány za křížáky (také sionisty). Termín křížák přidává míru ohrožení přítomnosti USA v Iráku a Afghánistánu. Bin Ládín nebyl proti západní kultuře jako takové, ale jeho nenávisť vůči USA měla politický motiv. Jak bylo zmíněno, šlo především o přítomnost USA na Blízkém východě. Dále pokračuje: *muslimové proto musejí ignorovat to, co je dočasně dělí, protože zavírání očí vůči jejich rozdílům nemůže být o nic horší, než ignorovat hřích Kapitoly, který muslimy ohrožuje.*¹²⁹

Jak uvádí Hoffman, terorismus, konkrétně na Blízkém východě, byl považován za účinnou strategii pro ty slabší státy či skupiny, aby mohly čelit větším aktérům. Teroristické akce lze považovat za určitou metodu získávání mezinárodní pozornosti.¹³⁰ Al-Káida, prohlásila, že sjednocení muslimů na celém světě je nezbytné a že každý muslim, který je

¹²⁸ Terrorism Files. *Individual Terrorists. Declaration of Jihad by Osama Bin Laden against the US* – August 23, 1996. Online: https://www.terrorismfiles.org/individuals/declaration_of_jihad1.html.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Hoffman, Bruce. *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press. 2006. s. 17. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/568750/mod_resource/content/0/Bruce%20Hoffman-Inside%20Terrorism-Columbia%20University%20Press%20%282006%29.pdf.

schopen, by měl vést džihád. Pokud srovnám prohlášení Zawahíriho, je poněkud brutálnější a podněcuje více k násilí. *Je možné sledovat Američana nebo Žida, zabít ho kulkou nebo nožem, jednoduchým výbušným zařízením nebo ranou železnou tyčí. S dostupnými prostředky mohou malé skupiny šířit teror mezi Američany a Židy.*¹³¹ Co se týče samotného Aymana Al-Zawahíriho, byl druhým velitelem po bin Ládinovi a současně nástupce po jeho smrti v roce 2011. Právě osoba Zawahíriho se po invazi 2003 nejčastěji objevuje v domácích videích organizace. Původně se zaměřoval na regionální otázky, především na egyptský džihád - navíc je považován za jednoho z hlavních tvůrců 11. září a fatwy vyzývající k vraždě Američanů po celém světě. Teroristická taktika al-Káidy se nezaměřovala pouze na zastrašování nepřítele. Symbolický útok z 11. září navíc přeměnil džihádistickou skupinu na globálního aktéra, schopného provádět útoky na vlastní půdě nepřátel.¹³²

Na výše zobrazeném obrázku z roku 2001 bin Ladin předává zprávu z venkovského prostředí spolu se strategickými symboly, jako je vojenské oblečení či puška Kalašnikov v

¹³¹ KNYSH, Alexander. *Islam in Historical Perspective*. Routledge. 2017. s. 484.

¹³² WEIMANN, Gabriel. *Terror on the Internet: the new arena, the new challenges*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press. 2006. s. 123.

pozadí. Druhý obrázek je jeden z plakátů al-Káidy v časopise Inspire¹³³, který motivuje cílové publikum k útokům.¹³⁴

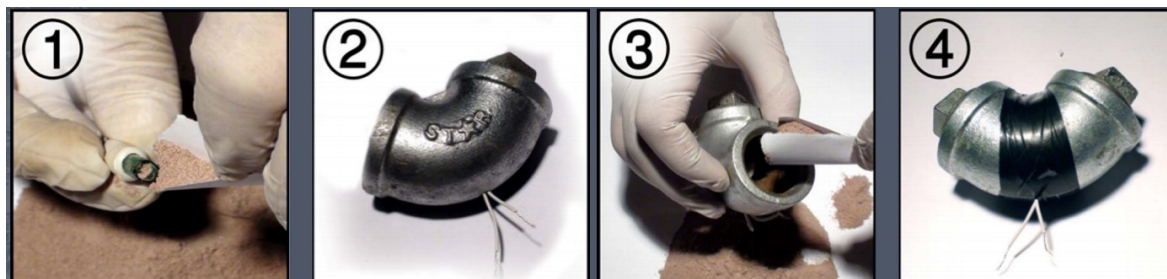

Co se týče časopisu Inspire, je vydáván al-Káidou na Arabském poloostrově. Jedná se o nejstarší vydávané periodikum – tedy od roku 2010. Název časopisu je odvozen od koránského verše: *Inspirovat věřící k boji*. Cílem autorů především bylo vychovat z muslimů mudžáhidy. Motivace k teroristickým činům pro muslimy, kteří žijí na Západě. Časopis se také zaměřoval na tzv. lonely wulfs (osamělí vlci, sociální atomy)¹³⁵. Inspire také poskytoval různé návody na výroby bomb, nejznámější je snad výroba v maminčině

¹³⁴ The Middle East Research Institute. *Issue X Of 'Inspire,' AQAP's English-Language Magazine, Includes Further Strategies For Lone-Wolf Attacks, And A Call To Assassinate President Obama And Other World Leaders – A Review*. 2013. Online: <https://www.memri.org/reports/issue-x-inspire-aqaps-english-language-magazine-includes-further-strategies-lone-wolf>

¹³⁵ Více v TOFFLER, Alvin. *Šok z budoucnosti*. Praha. s. 8. 1992.

kuchyni. Jednalo se o postup výroby trubkové bomby. To vše za pomoci cukru, hlaviček od zápalek a žárovky, která byla napojena na časovač.¹³⁶

6.2 Propaganda u Islámského státu

Svět se rozdělil do dvou táborů: *Tábor islámu a víry a tábor nevíry (kufr) a teokracie. Tábor muslimů a mudžahedínů, tábor Židů, křesťáků, jejich spojenců a zbytek národů, náboženství nevíry - všechny jsou vedeny Amerikou a Ruskem a jsou mobilizovány prostřednictvím Židů.*¹³⁷ Tento odkaz ve mně evokuje, buď jste s námi, nebo proti nám. V ideálním případě takový dokument představuje strategickou sebe-prezentaci přístupnou formou, je přístupná pro všechny. Hlavní článek vydání Dabiqu se zaměřuje na leadership, což Islámský stát označoval jako koncept imána. Často se organizace snažila legitimizovat svou vládu na podobných odkazech.

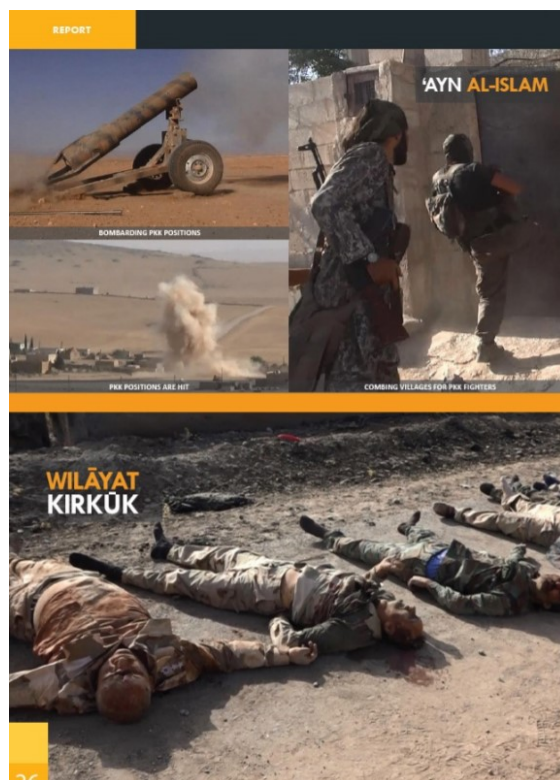
¹³⁶ SHELBOURNE, Mallory. *Female suspects in New York City bomb plot influenced by AQAP and Islamic State propaganda*. Long War Journal. 2015. Online: <https://www.longwarjournal.org/archives/2015/04/female-suspects-in-new-york-city-bomb-plot-influenced-by-aqap-and-islamic-state-propaganda.php>.

¹³⁷ DABIQ. Issue 1. *The Return of Khilafah*. 2015. s. 10. Online: <https://www.ieproject.org/projects/dabiq1.pdf>.

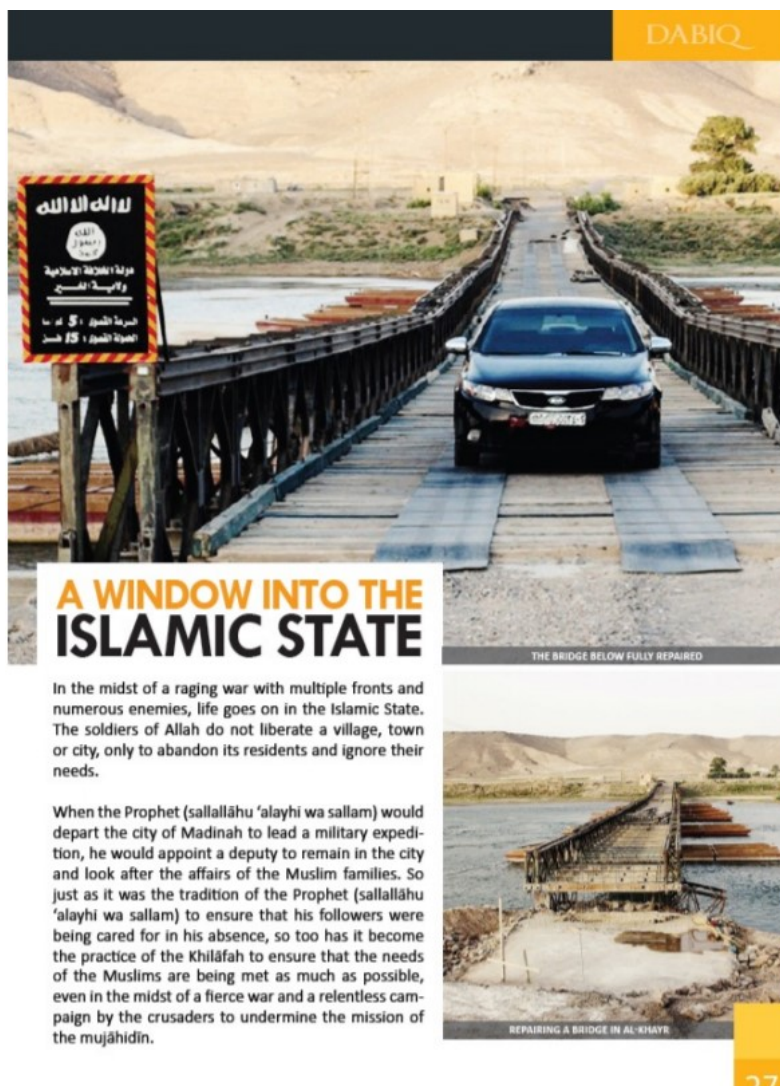
První obrázek zobrazuje výstřih z videa Islámského státu, kde je na americkém občanovi Jamesi Foleymu vykonána poprava. Jsou zde zastoupeny kritické symboly, jako je vlajka Tawhídu, oranžová kombinéza, kterou má Foley, a černá uniforma Islámského státu. Popravy Jamese Foleyho a mnoho dalších se konali stejným způsobem – klečící zajatec před členem organizace, oblečený v oranžové kombinéze, která se podobá té, kterou nosí vězni v zálivu Guantanamo. Následně popravovaný přečetl zprávu do kamery a následovalo prohlášení členů organizace a dekapitace vězně. Ve Foleyho prohlášení, které mu bylo s největší pravděpodobností předloženo Islámským státem, odsuzuje svoji zemi a že důvodem jeho smrti je jeho občanství: *Přál bych si, abych mohl mít naději na svobodu a znovu vidět svou rodinu. Ale ta loď dávno odplula. Myslím si, že jsem vůbec nebyl Američan.*¹³⁸ Foleyho prohlášení bylo jednoznačně přímým útokem na hodnotu být Američan. Podobně jako prohlášení bin Ládina a Al-Zawahíriho, tak i popravná videa uvádějí, koho Islámský stát vidí jako svého hlavního nepřítele.

¹³⁸ DABIQ. *A Call To Hijrah*. 2015. s. 40. Online: <https://www.ieproject.org/projects/dabiq3.pdf>.

Druhý výňatek je z časopisu Dabiq. Obrazy Islámského státu zobrazují vojenské akce proti kurdským bojovníkům v severním Iráku. Často zobrazovali těla svých nepřátel, aby tak zdůraznili svůj vojenský úspěch.¹³⁹ Zatímco hrozby a útoky na Spojené státy a jejich spojence nejsou ničím novým, vznik Dabiqu změnil způsob, jakým se Islámský stát prezentoval. Už se nejedná pouze o popravy nepřátel, videa, fotografie z války, které se šíří napříč světem. Vedle grafických obrázků mrtvých vojáků a nepřátel, Islámský stát zobrazoval, jakým způsobem se staral o infrastrukturu, stavěl mosty apod.

¹³⁹ DABIQ. *The Failed Crusade*. 2015. s. 26. Online: <https://www.ieproject.org/projects/dabiq4.pdf>.

A WINDOW INTO THE ISLAMIC STATE

In the midst of a raging war with multiple fronts and numerous enemies, life goes on in the Islamic State. The soldiers of Allah do not liberate a village, town or city, only to abandon its residents and ignore their needs.

When the Prophet (sallallāhu ‘alayhi wa sallam) would depart the city of Madinah to lead a military expedition, he would appoint a deputy to remain in the city and look after the affairs of the Muslim families. So just as it was the tradition of the Prophet (sallallāhu ‘alayhi wa sallam) to ensure that his followers were being cared for in his absence, so too has it become the practice of the Khilāfah to ensure that the needs of the Muslims are being met as much as possible, even in the midst of a fierce war and a relentless campaign by the crusaders to undermine the mission of the mujāhidin.

Život pokračuje Islámských státém.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Ibid. s. 27.

Na následujícím obrázku je malé dítě, které mělo být údajně léčeno z rakoviny, symbolicky drží vlajku Tawhídu.¹⁴¹ Jak dodává Weimann, tyto obrazy jsou v ostrém kontrastu s těmi, kdy jsme svědky brutálního násilí a zacházení se zajatci. Často se jednalo o to vytvořit přehnané obrazy. Zdá se, že se jednalo o pokus legitimizovat Islámský stát jako skutečný stát než jako skupinu. Výskyt dětí u Islámského státu nebyl výjimkou, děti často konaly v roli popravčího, čímž chtěla organizace ukázat, že vychovává další generaci bojovníků.¹⁴²

A navíc kromě toho, že vznikla určitá státní struktura, Islámský stát vybíral na svém území daně, měl vlastní soudy, ale i náboženskou policii Hisbah¹⁴³, která hlídala povinnost zahalování žen a to formou abáju, tedy volný černý hábit, což je dvouvrstvý závoj, který zakrývá celý obličej a rukavice. Ženy často chodily v doprovodu mahrama – tedy mužského ochránce. Je taky známo, že i řada sunnitů Islámský stát podporovala, křesťané nemuseli konvertovat k islámu výměnou za platbu tzv. džizju, čili daň za hlavu, což má

¹⁴¹ DABIQ. *The Failed Crusade*. 2015. s. 28. Online: <https://www.ieproject.org/projects/dabiq4.pdf>.

¹⁴² WEIMANN, Gabriel. *Terror on the Internet: the new arena, the new challenges*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press. 2006. s. 20.

¹⁴³ THE GUARDIAN. *THE BUREAUCRACY OF EVIL: HOW ISLAMIC STATE RAN A CITY*. 2018. ONLINE: [HTTPS://WWW.THEGUARDIAN.COM/CITIES/2018/JAN/29/BUREAUCRACY-EVIL-ISIS-RUN-CITY-MOSUL](https://www.theguardian.com/cities/2018/jan/29/bureaucracy-evil-isis-run-city-mosul).

oporu v Koránu.¹⁴⁴ Islámský stát krutý, ale i spravedlivý chlebdárce. V propagandě Islámského státu se často objevovala významná města, která se pojila se zajímavou historií. Oblast Středomoří – aš-Šám, je bohatá na místa, která jsou spojena s muslimskými představami o konci světa. Například severní oblast Sýrie al-Amáq, kde v minulosti probíhaly boje mezi Araby a Byzantinci, dala název tiskové agentuře Islámského státu, která byla známá díky svým brutálním videím. Další byl Rumiyah – Řím, který ve středověké muslimské apokalyptické fantazii představoval nejzazší cíl výbojů. Nebo také Jeruzalém – al-Quds, přesněji Chrámová hora, kde se prolíná a setkává apokalyptická představa křesťanů, židů a muslimů.

6.3 Symboly

Al-Káida i Islámský stát používali ve svých videích, zprávách a obrázcích takové symboly, aby tak vytvořili pouto mezi „čtenářem a spisovatelem“. Tím nejprominentnějším symbolem, který obě skupiny používali, je vlajka Tawhíd. Obsahuje šahádu, čili nápis, který vyjadřuje jednotu Boha. Bůh je všemohoucí a neexistuje žádný jiný Bůh. Tato vlajka je velkým klíčovým symbolem džihádistických skupin, používají ji na příklad i Boko Haram a mnohé další skupiny.¹⁴⁵ Níže je vlevo je zobrazena vlajka Islámského státu a vpravo al-Káidy.

¹⁴⁴ *Bojujte proti těm, kdož nevěří v Boha a v den poslední a nezakazují to, co zakázal Bůh a Jeho posel, a kteří neuctívají náboženství pravdy, z těch, kterým se dostalo Pisma, dokud nedají poplatek přímo vlastní rukou, jsoucne poníženi (9:29).* Korán. Z arabštiny přeložil Ivan Hrbek. 2012. s. 64.

¹⁴⁵ CHALIAND, Gerard. *The History of Terrorism. From Antiquity to Al Qaeda*. University of California Press. 2007. s. 262. Online: https://wikileaks.org/gifiles/attach/177/177597_History%20of%20Ter.pdf.

Jak uvádí Hoffmam, obě skupiny Islámský stát a al-Káida jsou známé díky svým videím, kterými šířily své poselství. Islámský stát měl velkou grafickou propracovanost. Jak jsem uvedla výše, používali různé symbolické oblečení, jak pro vězně, tak pro popravčího - celo černá uniforma, která často zakrývala obličej maskou, aby skryla jejich identitu, což je jedním z hlavních rozdílů mezi partyzánskou skupinou a teroristy, kteří používají uniformy. Uniforma byla pro organizaci důležitým symbolem, protože Islámský stát se snažil znázornit obraz státu, nikoli teroristické skupiny.¹⁴⁶ Na druhou stranu jak je zobrazeno na obrázku výše, bin Ládín nosil při projevech právě vojenskou uniformu. Již jsem uvedla, že ti, kteří byli ve videích popravováni Islámských státem, často nosili oranžovou kombinézu, která připomínala ty, jenž ji nosili ve věznici ve Spojených státech v zátocě Guantanamo. Tento symbol spojuje úmrtí rukojmí s generalizovaným ostatních, čili Spojené státy.¹⁴⁷ Pokud bych měla porovnat odívání Islámského státu s tím, které bin Ládín použil ve svých projevech jako vůdce al-Káidy, je zde několik rozdílů. Během let, kdy byla al-Káida nejaktivnější, bin Ládín často nosil vojenské oblečení, ale ne nějakou zvláštní uniformu. Samozřejmě lze najít i takové přenosy, kdy bin Ládín při projevu má civilní oblečení bez přímého symbolického spojení s vojenskou činností, což signalizovalo změnu času a taktiky.

Taktéž lídři obou džihádistických skupin mohli být považováni za podstatné symboly identity skupiny. Jak Islámský stát, tak al-Káida spojili své lídry s jejich náboženským stanoviskem, čili zrodil-li se Islámský stát jako chalífát, byl jeho vůdce postaven do čela jako chalíf. Stern uvádí, že postavení chalífa může být silně ovlivňováno jinými vůdci - získávat roli Bayah, termín známý jako přísaha lojality/přísahy.¹⁴⁸ Přísaha spojuje organizaci s vůdcem. Po řadu let bin Ládínovi jako lídrovi mnoho džihádistických skupin slíbilo oddanost. Nutno dodat, že přísaha váže skupinu k lídrovi, ne k organizaci.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Hoffman, Bruce. *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press. 2006. s. 173. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/568750/mod_resource/content/0/Bruce%20Hoffman-Inside%20Terrorism-Columbia%20University%20Press%20%282006%29.pdf.

¹⁴⁷ STERN, Jessica. *ISIS: the state of terror*. New York: Harper Collins Publishers. 2015. s. 120.

¹⁴⁸ Ibid. s. 179.

¹⁴⁹ Ibid. s.190.

Podle Stern, decentralizovaná taktika al-Káidy vytvořila situaci, kdy vysoce postavení lídři jsou symbolem, ve srovnání s Islámským státem, kdy se vrcholní představitelé zřídka objevili ve videích a to z důvodu bezpečnostního rizika.¹⁵⁰

6.4 Vzdělávací socializace a role

Jak uvádí Arrigo, al-Káida a Islámský stát jsou skupiny, které se zrodily z války, al-Káida ze sovětské invaze do Afghánistánu a Islámský stát z invaze Spojených států do Iráku. Na historickém pozadí a na základě dat, které obě organizace vydávaly, je možné pochopit proces socializace a budování rolí členů organizace. Výsledkem je, že obě skupiny byly ve svém procesu budování identity silně závislé na zobecňování ostatních. Proces socializace, který nakonec vedl k budování identity a pocitu sounáležitosti, se mezi skupinami značně liší.¹⁵¹ Al-Káida jako džihádistická organizace sama sebe neustále prezentovala jako oběť konfliktů. Jsou to ti, kteří bojují zdola - proti silnější moci, využívající džihád jako obranu proti cizím mocnostem. Al-Káida využívá své postavení obětí k zobrazení pocitu pronásledování, nejen jich, ale i celé muslimské komunity a to ze strany Spojených států a Izraele. Bin Ládin navíc využil postavení oběti, aby tím odůvodnil své činy, neboť role oběti jim umožnila použít jakékoli nezbytné prostředky. Na druhé straně Islámský stát plní bojovou roli. Ztotožňovali se s potřebou získat zpět něco, co bylo ztraceno nebo odcizeno, a to prostřednictvím násilné reakce.¹⁵² Máme zde identitu oběti a identitu mučedníka. Stern dodává, že Islámský stát jasně představuje obraz síly a optimismu. Na druhé straně obranná strategie al-Káidy je založena na potenciální budoucnosti, klíčem k jejich strategii je skutečnost, že skupina nemá žádnou vládní moc, a proto musí bojovat.¹⁵³ Jinými slovy, Islámský stát na rozdíl od al-Káidy vyhlásil chalífát, který byl přítomný a zavedený. Důležitým aspektem socializace je vliv na budoucí generace, známo také jako vzdělávací socializace.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Ibid. s. 124.

¹⁵¹ ARENA, Michael, ARRIGO, Bruce. *The Terrorist Identity: Explaining the Terrorist Threat*. New York: New York University Press. 2006. s. 240.

¹⁵² STERN, Jessica. *ISIS: the state of terror*. New York: Harper Collins Publishers. 2015. s.108.

¹⁵³ Ibid. s. 195.

¹⁵⁴ ARENA, Michael, ARRIGO, Bruce. *The Terrorist Identity: Explaining the Terrorist Threat*. New York: New York University Press. 2006. s. 236-237.

6.5 Zobecňování ostatních

Jak bylo uvedeno v sekci symboly, socializace, nacházíme mnoho odlišných charakteristik mezi Islámským státem a al-Káidou. Avšak jeden společný vztah měli – sdíleli společného nepřítele. Svou pozornost soustředila na USA a Západ, stejnou cestu, kterou následoval Islámský stát. Několikrát bylo zmíněno, že jak al-Káida, tak Islámský stát označoval Spojené státy a jejich spojence za křížáky, tudíž každá poprava západního občana byla zprávou pro nepřítele.

Islámský stát se zaměřoval na muslimy, kteří splňovali zákonné požadavky. Ti, kteří byli připraveni přestěhovat se na území Islámského státu, se měli stát aktivní bojující jednotkou v chalífátu. Po vyhlášení chalífátu se začaly objevovat určité náznaky státnosti. Definovala se pravidla a práva pro občany. Občanství Islámského státu bylo založeno na náboženské příslušnosti k islámu – jinými slovy bylo extrateritoriální. Primární povinností jedinců, kteří patřili k Islámskému státu, museli být věrni chalífovi. Povinností obyvatel bylo platit daně – čili zakát, zvláštní daň se vybírala za ochranu náboženských menšin (křesťané), dále se účtovala i silniční daň. Obyvatelé platili nejen za přívod elektřiny, ale i vody. V rámci školství, kde docházelo často k indoktrinaci, se zavedlo školné.¹⁵⁵

*Bez džihádu neexistuje život. Život džihádu není možný, dokud se nesbalíš a nepřestěhuješ se do chalífátu.*¹⁵⁶

6.6 Strategická sebe-prezentace

Goffmanova teorie sebe-prezentace je svým způsobem prezentací hlavních bodů v Arenově a Arrigově teroristické identitě. Kombinací symbolů, socializací, rolí a zobecňováním ostatních, jsme ponechali ideální představu o al-Káidě a Islámském státě, kterou sami prezentovali. Je možné přijít s typem odpovědi jako, že mladší bratr vs. starší bratr ve vztahu dvou džihádistických skupin, kdy mladší Islámský stát dělal vše proto, aby nešel ve stopách al-Káidy.

¹⁵⁵ JÉGL, PAVEL. *Islámský stát: ve jménu Alláha pušky a kulatého razítka*. 2015. Online: <https://finmag.penize.cz/ekonomika/306815-islamsky-stat-ve-jmenu-allaha-pusky-a-kulateho-razitka>.

¹⁵⁶ DABIQ. *A Call To Hijrah*. 2015. s. 31. Online: <https://www.ieproject.org/projects/dabiq3.pdf>.

Co se týče videí, často obsahovala záběry poprav rukojmích, což ukazovalo, jak se Islámský stát zaměřoval nejen na západní civilisty, ale také na nepřátelské bojovníky a místní křesťany. Další videa ukazovaly džihádisty na frontách, kteří bojovali proti nepřátelským silám v Iráku a Sýrii. Jedno konkrétní video dokládá taktiku Islámského státu. Ve videu je odhalen nákladní automobil, který je pokryt masivním plechem. Člen Islámského státu vysvětluje jeho použití. Vůz je naplněn výbušninami a řízen řidičem (sebevražedným) přímo do nepřátelského tábora. Dochází k odpálení výbušniny a zničení celé základny nepřítele.¹⁵⁷

Ve strategické sebe prezentaci, kterou prezentoval Islámský stát, je však jasné, že se s pojmem terorismu neidentifikují. Jak se al-Káida snažila být vnímána jako redukovaná teroristická skupina, která bojuje proti globální supervelmoci, tak Islámský stát i když na Západě k terorismu vybízel, pracoval na tom, aby se jako teroristická organizace nevykreslil. Právě skrze propagandu, videa nám Islámský stát představoval společnost ve výstavbě. Společnost, která se pyšnila svou brutalitou, která ukřižovala vrahy v ulicích, vraždila rukojmí apod. Nebo jinými slovy – Islámskému státu hlavně šlo o to, aby získal podporovatele, snahou bylo oslovit širokou cílovou skupinu, tak aby se zapojili do aktivit Islámského státu, jak na úrovni kolektivní, tak i individuální. Tím, že byl po mnoha letech vyhlášen chalífát, došlo k odvážnému kroku, jelikož se jednalo o velký symbolický krok. Chalífát jako místo, kde se vládne podle šaría, kde jsou dodržovány nějaké tradice v rámci Koránu, kde vládne chalífa Abú Bagdádí, jenž nejen svým původem a vzděláním, ale i osobními kvalitami plní roli ideálního vůdce. Ale na základě předchozích kapitol je zřejmé, že propaganda neodpovídala realitě, z toho důvodu je nutno zdůraznit jen ideální podobu chalífátu. Svým způsobem i brutalita fungovala jako prezentace sebe sama, jelikož tím Islámský stát demonstroval svoji pevnou ruku.¹⁵⁸

¹⁵⁷ WEBB, Sam. *Terrifying moment 'Mad Max' ISIS suicide bomber truck hurtles towards enemy soldiers - then something unexpected happens*. Mirror. 2016. Online: <https://www.mirror.co.uk/news/world-news/terrifying-moment-mad-max-isis-7839979>.

¹⁵⁸NATO Strategic. *Daesh Information Campaign and Its Influence*. s. 32-35. Online: <https://www.stratcomcoe.org/daesh-information-campaign-and-its-influence-1>.

	Inspire	Dabiq
Ideologie	<ul style="list-style-type: none"> - tauhíd - dělení světa - džihád - sjednocení ummy 	<ul style="list-style-type: none"> - tauhíd - dělení světa - hidžra - chalífát
Účel	<ul style="list-style-type: none"> - motivace k činům - rekrutace 	<ul style="list-style-type: none"> - rekrutace - legitimizace hnutí - zastrašování nevěřících
Cílové publikum	- muslimská a nepřátelská společnost	- muslimská a nepřátelská společnost

Tabulka č. 7: Srovnání ideologie a propagandy (účel). Autor.

7 SHRNU TÍ

V této kapitole shrnu a spojím analýzu a zjištění práce s výzkumnými otázkami. Kapitola se také zaměří na diskusi o empirických datech, metodách a teorii.

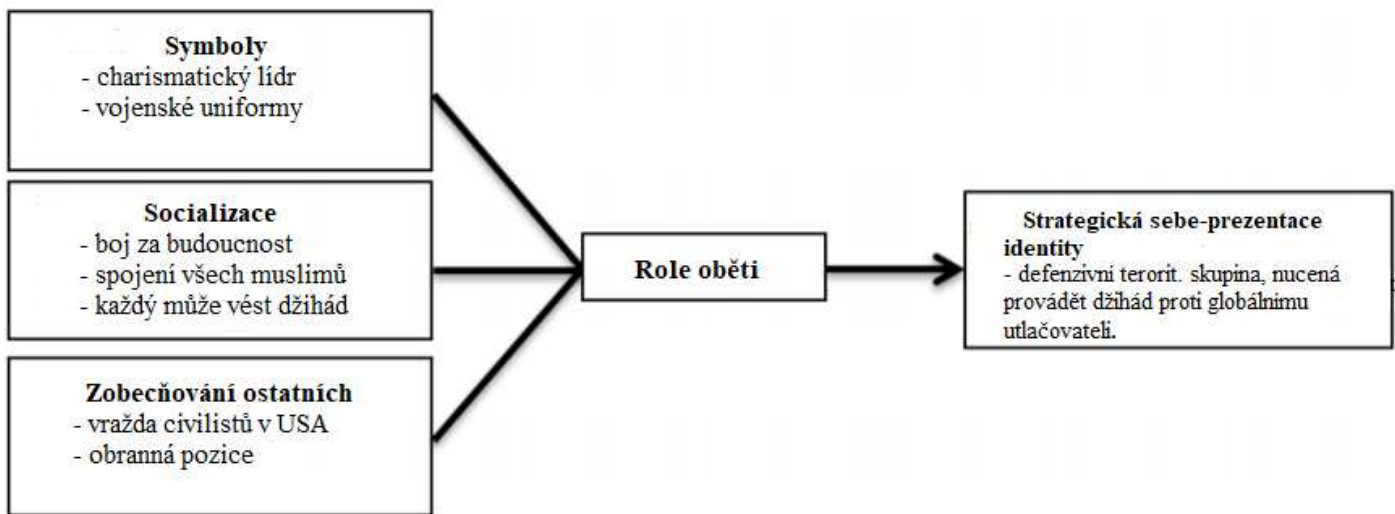
První otázka se zaměřila na to, zda organizace měly odlišnou povahu a vývojovou trajektorii a zda to byla jedna z příčin rozkolu mezi organizacemi. Z předchozích řádků jasně vyplývá, že obě organizace měly rozdílnou evoluční trajektorii, což lze považovat za jednu z příčin rozkolu. Měly nejen odlišný vývoj, ale často i nazírání na svět, taktické působení strukturální rozdíl, postavení organizace an-Nusra, či nahlížení na minority a neislámské obyvatele. Předchozí kapitoly také naznačily, z jakého důvodu došlo k rozkolu mezi Islámským státem a al-Káidou. Jejich boj se vedl nejen v oblasti ideologie, ale i v médiích. K eskalaci rozkolu došlo, když se Islámský stát prohlásil chalífátem. Ještě v lednu 2014 dochází k otužení rozkolu, kdy Islámský stát dobyl provinční hlavní město Rakka a to ve snaze vybudovat stát. Rakka byla hlavní baštou organizace v Sýrii (v Iráku jim byl Mosul). V roce 2013 bylo město obsazeno opoziční silou a to v rámci občanské války v Sýrii. V únoru téhož roku jádro al-Káidy přerušilo své vazby s Islámským státem. To je často považováno za zásadní spor, který měl velký dopad na džihádistické hnutí.

Jak organizace využívaly propagandu. Docházelo díky propagandě k nějaké formaci nové identity? Co se děje na symbolické rovině?

Skrze proces shromažďování a analýzy prohlášení, klipů a fotografií al-Káidy a Islámského státu je možné vidět, jak globální džihádisté strategicky vytvořili identitu svých organizací. Al-Káida se v průběhu let snažila být vnímána jako skupina odporu, i když teroristické skupiny zřídka přiznají, že jsou teroristickou organizací.¹⁵⁹ Jelikož se jedná o negativní termín, al-Káida použila tento obraz k obhájení svému modernímu džihádistickému tažení. Klíčem k pochopení strategie al-Káidy je fakt, že sama sebe prezentovala jako oběť. Obětí také především byl islámský svět, který čelil hlavnímu

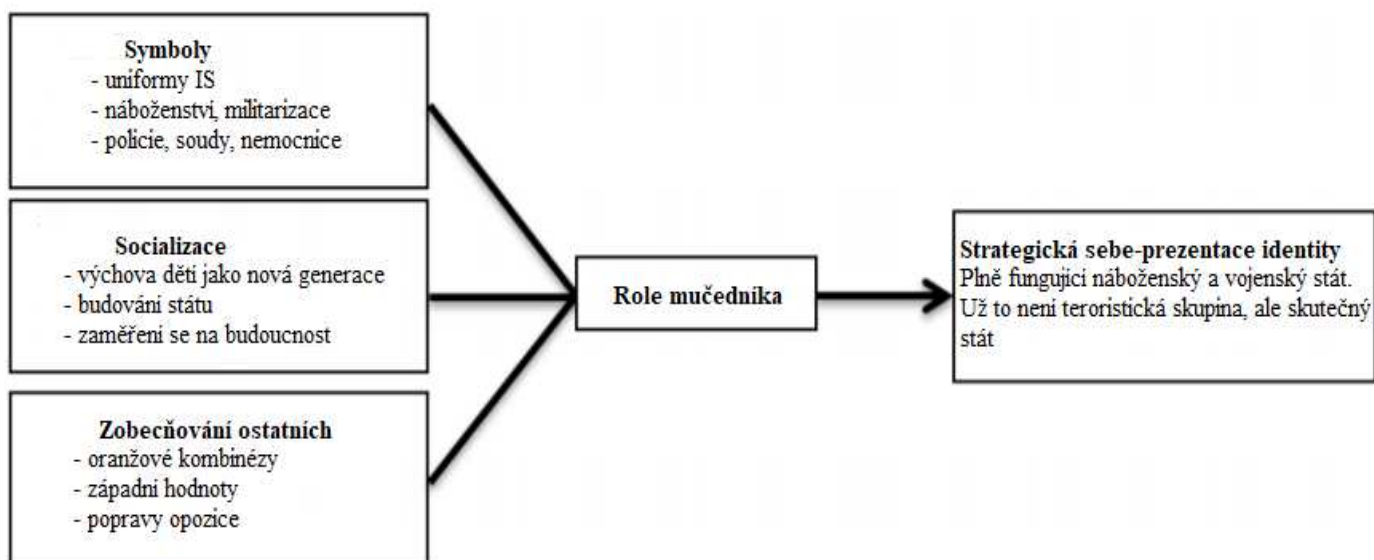
¹⁵⁹Hoffman, Bruce. *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press. 2006. s. 22. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/568750/mod_resource/content/0/Bruce%20Hoffman-Inside%20Terrorism-Columbia%20University%20Press%20%282006%29.pdf.

nepříteli, což jsou Spojené státy a Izrael. Al-Káida, jak bylo zmíněno několikrát, často své násilné akce ospravedlňovala v zájmu všech muslimů. Během prvních let působení al-Káidy bin Ládín nosil vojenské oblečení a AK47. Nicméně ke konci svého života bin Ládín namísto toho nosil civilní oděv, aby ukázal, že organizace již není čistě vojenskou skupinou. Jakoukoli vojenskou činnosti konali kvůli Spojeným státům a jejich spojenců, al-Káida se staví do takové pozice, kdy byla do vojenských akcí nucena.

Tabulka č. 8: *Teroristická identita al-Káidy*

Jak lze vidět na obrázku číslo 7, tak al-Káida přijala roli teroristické identity. Strategicky ji využila k ospravedlnění svých činů a vyzvala k činnosti své stoupence po celém světě.

Tabulka č. 9: *Symbols, socializace a generalizování ostatních, jsou složky, které vedou k roli mučedníka a strategicky prezentované identitě Islámského státu.*

Na druhé straně se Islámský stát snažil vytvořit stát založený na jejich výkladu islámu – stát, který se domnívali, že je legitimní. Islámský stát byl hrdý na to, že byl jedinečný mezi globálními džihádistickými komunitami. Už se nejednalo o skupinu, jednalo se o stát, do kterého mohli muslimové cestovat a provádět džihád.

Prostřednictvím svých videí a časopisů měl Islámský stát představu o své budoucnosti a identitě. Tato identita byla zásadně nábožensky ideologická, ale prakticky založená na silné vojenské kultuře, která podporovala jen ty nejsilnější. Islámský stát se pyšnil svou vojenskou taktikou, jak jsem uvedla příklad nákladních aut plné výbušnin, nebo zavedené sebevražedné teroristické taktiky k dosažení strategických vojenských cílů pro šíření strachu a hrůzy. Vstupem do Islámského státu měl člen možnost žít ve státu, který byl postaven na ideologických islámských hodnotách.

Jaké podobnosti a rozdíly je možné identifikovat ve strategickém počinání a v sebe prezentaci identity u al-Káidy a Islámského státu? Islámský stát, jak je známo, vyrostl z pobočky al-Káidy, al-Káidy v Iráku. Obě skupiny tvrdily, že jsou sunnitě, muslimové, kteří usilují o globální džihád. Mimo tyto prezentované body jsou však al-Káida a Islámský stát

více než odlišné. Tam, kde al-Káida žádala o sympatie a obranu, Islámský stát volal po síle a agresi. Al-Káida tvrdila, že jejich činy měly vytvořit budoucí domov pro všechny muslimy, Islámský stát tvořil takový stát, avšak pouze pro ty, co jej následovali. Síla Islámského státu byla postavena na jejich otevřené brutalitě vůči jejich nepřítelům a na tom, jak vytvářeli podmínky pro své spojence.

4. ZÁVĚR A DISKUZE

Cílem této práce byla analýza strategie Islámského státu ve srovnání se strategií al-Káidy. Ke zkoumání této strategie jsem využila teoretický koncept Marthy Crenshaw. Zkoumala jsem různé složky strategie Islámského státu a al-Káidy za pomoci instrumentálních a organizačních perspektiv. Klíčovým závěrem je, že jsou zapotřebí obě perspektivy, které se vzájemně doplňují. Zatímco instrumentální perspektiva umožňuje člověku porozumět logice a logice strategie Islámského státu, organizační perspektiva se zaměřuje na jednotlivé členy a skupinovou dynamiku. Jedním z dalších hlavních závěrů této práce je, že rozvoj strategie Islámského státu je úzce spjat s al-Káidou. Abychom skutečně porozuměli Islámskému státu, bylo třeba studovat al-Káidu, jelikož Islámský stát byl touto organizací silně ovlivněn jak instrumentálně, tak organizačně, i když se v rámci záměrů či hodnot značně lišili. Al-Káida se více zaměřovala na šíření svých myšlenek v boji proti Dálnému nepříteli, což jsou Spojené státy americké a na podporu místních džihádistických skupin. Na druhou stranu, hlavním cílem Islámského státu bylo vytvořit chalífát a vládnout formou brutality a teroru.

V rámci bojové taktiky Islámského státu se jednalo o boj proti místním a regionálním nepřátelům, jako je irácká a syrská vláda, a zaměřovat se na menšiny, jako jsou šíité a jezídové. Vzhledem k tomu, že strategie Islámského státu byla založena na vytvoření chalífátu, který vyžadoval různé lidi s různými dovednostmi, byla jeho náborová a propagandistická strategie více diverzifikovaná a přizpůsobená potřebám. Islámskému státu se podařilo vytvořit symbiotický vztah mezi stranou, která vysílala, čili Islámský stát a stranou, která přijímala (čili potenciální rekruti a sympatizanti). Propaganda rozhodně nesloužila jen jako zajištění podpory, ale především šlo o vytvoření aktivních jedinců, kteří se do ideologického šíření zapojí. Naproti tomu strategie náboru a propagandy al-Káidy byla více elitářská, více se zaměřovala na cílení proti Dálnému nepříteli, a to prostřednictvím metod opotřebení (jako jsou sebevražedné útoky). Stejně jako územní zisky Islámského státu vyústily ve vysoce centralizovanou a hierarchickou organizační strukturu, zatímco al-Káida podporovala hierarchickou strukturu spoléhající se více na směs centralizovaných a decentralizovaných organizačních struktur. Nutno dodat, že i navzdory propojení ideologie, vládnutí a mediální kampani se Islámského státu povedlo na světovou scénu proniknout velmi rychle. Zhroucení Iráku a Sýrie je primárně jedním z důvodů zrození a následného

vývoje Islámského státu. Navzdory tomu, že se organizace vyznačovala velkou dávnou brutalitou a teroru.

Dvě skupiny, které jsem analyzovala v této diplomové práci, byly jen dvě džihádistické skupiny z mnoha, které působí v současnosti. S podobnými skupinami jako Boko Haram a Al Shabab, které způsobují spory v Nigérii a Somálsku zůstávají globální džihádistické skupiny aktivní hrozbou. Do jaké míry se tyto skupiny mohou zdát, že sledují stejnou ideologickou cestu, kterou mají všichni ve své identitě, taktice a postavení v dnešní globální společnosti. Je však jisté, že založení Islámského státu, bez ohledu na jejich brutální metody, překonalo mnohé. Například skupiny, které předcházely Islámský stát, nejednaly se současným politickým křídlem své země. Islámský stát tutu překážku překonal, prolomil pomyslnou hranici a zachoval politické křídlo v podobě chalífátu, čili náboženského státu.

Výsledky této práce poukazují na změnu v tom, jak se globální džihádistické skupiny identifikují, jakým způsobem se zaměřují na regionální, geografické konflikty. Je proto možné doporučit a předvídat, že více akademického výzkumu bude prováděno spíše ve snaze porozumět členům Islámského státu než jejich taktice.

Použitá literatura

1. ARRIGO, Bruce, ARENA, Michael. *The Terrorist Identity: Explaining the Terrorist Threat*. NYU Press. 2006.
2. BANCO, Eric. *Jabhat Al-Nusra And ISIS Alliance Could Spread Beyond Damascus*. IBTIMES. 2015. Online: <https://www.ibtimes.com/jabhat-al-nusra-isis-alliance-could-spread-beyond-damascus-1877819>.
3. BARFI, Barak. *The Military Doctrine Of The Islamic State And The Limits of Ba'aathist Influence*. Combating Terrorism Center. 2016. Online: <https://ctc.usma.edu/the-military-doctrine-of-the-islamic-state-and-the-limits-of-baathist-influence/>.
4. BARŠA, Pavel. *Západ a Islamismus*. 1. vyd. Praha: CDK. 2001.
5. BERÁNEK, Ondřej. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností: domácí politika, salafijská ideologie a zahraniční vztahy*. 2007.
6. BOWERING, Gerhard. *The Princeton Encyclopedia of Islamic Political Thought*. Princeton University Press. 2012.
7. BUNZEL, Cole. *From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State*. The Brookings. Project on U.S. Relations with the Islamic World Analysis Paper | No. 19, March 2015. Online: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/The-ideology-of-the-Islamic-State.pdf>.
8. BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadim's global civil war*. Brookings to know. Oxford University Press. 2015.
9. BLANCHARD, Christopher. *Al Qaeda: Statements and Evolving Ideology*. CRS Report for Congress. 2007.
10. COCBURN, Patrick. *The Rise of The Islamic State and the new Sunni Revolution*. Updated edition London. 2015.
11. CRENSHAW, Martha. *New vs. Old Terrorism: A Critical Appraisal*. Burlington. 2008.
12. CRENSHAW, Martha. *Decisions to use terrorism: Psychological constraints on instrumental reasoning*. In *Social movements and violence*, ed. D. d. Porta. London: JAI Press. 1992.

13. CRENSHAW, Marta. *Inside terrorist organizations*. Columbia University. 1988. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/568770/mod_resource/content/0/crenshaw_1987%20%281%29.pdf.
14. CRENSHAW, Marta. *The Causes of Terrorism*. Comparative Politics. 1981. Online: <https://courses.kvasaheim.com/hist319a/docs/Crenshaw%201981.PDF>.
15. CRENSHAW, Martha. *Explaining Terrorism: Causes, Processes and Consequences*. Routledge. 2001.
16. CROSSLEY, Nick. *Making Sence of Social Movements*. Open University Press. 2002.
17. ČAMROVÁ, Lucie. *Fragilita globálního systému. Proč přežila al-Káida*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek. Plzeň. 2015.
18. FILIU, Jeand-Pierre. *Apocalypse in Islam*. University of California Press. 2011.
18. FOLTIN, Pavel. *Důvody realizace a formy terorismu. Obrana a strategie*. 2007. Online: <https://www.obranaastrategie.cz/filemanager/files/file.php?file=6291>.
20. GERGES, Fawas. *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*. Cambridge University Press. 2009.
21. GERGES, Fawaz.. *ISIS: a history*. Princeton University Press. 2017.
22. GOFFMAM, Erving. *The Presentation of Self Everyday Life*. University of Edinburgh Social Sciences Research. 1959. Dostupné na: https://monoskop.org/images/1/19/Goffman_Erving_The_Presentation_of_Self_in_Everyday_Life.pdf.
23. GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabské politice*. Praha Karolinum. 2004.
24. GUNARTNA, Rohan. *Organizational Structure and Hierarchy of Al Qaeda*. Reasearch Gate. 2010. Online: https://www.researchgate.net/figure/Organizational-structure-and-hierarchy-of-Al-Qaeda_fig1_233257289.
25. HASSAN, Hassan, WEISS, Michael. *ISIS – Inside the Army of Terror*. Computer Press. 2015.
26. HAYNES, Jeff. *Al-Qaeda: ideology and action*. London Metropolitan University, UK. Paper prepared for the ECPR Joint Sessions of Workshops, Uppsala. 2004.

- Online: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/bea2f504-0d31-4e0f-b652-d274fd8b8b29.pdf>.
27. Hoffman, Bruce. *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press. 2006. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/568750/mod_resource/content/0/Bruce%20Hoffman-Inside%20Terrorism-Columbia%20University%20Press%20%282006%29.pdf.
28. HRBEK, Ivan. *Korán*. 2012.
29. CHALIAND, Gerard. *The History of Terrorism. From Antiquity to Al Qaeda*. University of California Press. 2007. Online: https://wikileaks.org/gifiles/attach/177/177597_History%20of%20Ter.pdf.
30. JOHNSON, Allan. *The Blackwell dictionary of sociology: A user's guide to sociological language*. New York. Blackwell. 1995.
31. JOSCELYN, Thomas. *Global Al Qaeda: Affiliates, objectives, and future challenges*. Long War Journal. 2013. Online: https://www.longwarjournal.org/archives/2013/07/global_al_qaeda_affi.php.
32. KATKOV, Mark. *Analysis: The End Of The 'Caliphate' Doesn't Mean The End Of ISIS*. National Public Radio. 2019. Online: <https://www.npr.org/2019/03/22/701266887/analysis-the-end-of-the-caliphate-doesn-t-mean-the-end-of-isis?t=1560334948403>.
33. KAZIMI, Nibras. *A Virulent Ideology in Mutation: Zaraqawi Upstages Mqdisi*. Hudson Institute. 2005. Online: <https://www.hudson.org/research/9771-a-virulent-ideology-in-mutation-zaraqawi-upstages-maqdisi>.
34. KNYSH, Alexander. *Islam in Historical Perspective*. Routledge. 2017.
35. KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha Vyšehrad. 2015.
36. KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad. 1996.
37. KUBINA, Lukáš, MUSILOVÁ, Martina. *Svět je symbolická interakce: symbolický interakcionismus jako východisko výzkumu teatrality veřejných událostí*. Theatralia. 2018. Online:

- https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/137908/1_Theatralia_21-2018-1_4.pdf.
38. LEAMAN, Oliver. *Islam: the key concept*. United Kingdom: Taylor and Francis. 2008.
39. LEWIS, Aida. *Islamic state. How it is run*. BBC News. 2015. Online: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-32829096>.
40. LISTER, Charles. *Jihadi rivalry: the Islamic State challenges al-Qaida*. Foreign Policy. 2016. Online: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/ar-jihadi-rivalry.pdf>.
41. LISTER, Charles. *The Syrian jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the evolution of an insurgency*. Oxford University Press. 2015. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/484219/mod_resource/content/1/Charles%20R.%20Lister-The%20Syrian%20Jihad_%20Al-Qaeda%20the%20Islamic%20State%20and%20the%20Evolution%20of%20an%20Insurgency-Oxford%20University%20Press%20%282016%29.pdf.
42. MAKARIUSOVÁ, Radana. *Globální vládnutí a nestátní aktéři*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Plzeň. 2015.
43. MENDEL, Miloš. *Hidžra: Náboženská emigrace v dějinách islámských zemí*. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky. 2006.
44. MOUSSALLI, Ahmad. *Wahhabism, Salafism and Islamism: Who is the enemy?* American University of Beirut. 2009. Dostupné na: <http://conflictsforum.org/briefings/Wahhabism-Salafism-and-Islamism.pdf>.
45. McCANTS, Will. *The ISIS apocalypse: The history, strategy, and doomsday vision of the Islamic State*. Picador; Reprint edition. 2016.
46. OSTRÁNSKÝ, Bronislav. *Zkrocená apokalypsa? Instrumentalizace apokalyptické rétoriky ze strany ISIS a její proměny*. Nový Orient 73. 2018.
47. POLLETTA, Francesca, JASPER James. *Collective Identity and Social Movemnts*. Annual Review of Sociology. Columbia University. 2001.
48. PHARES, William. *Future Jihad. Terrorist Strategies Against the West*. New York Palgrave. 2005.

49. RAPOPORT, David. *The Four Waves of Rebel Terror and September 11*. University of California at Los Angeles. 2002. Dostupné na: <https://wrlldrels.org/wp-content/uploads/2016/02/Rapoport-Four-Waves-of-Terror.pdf>.
50. SAGEMAN, Marc. *The Global Salafi Jihad, " National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States*. 2003.
51. SCHMID, Alex. *The Routledge handbook of terrorism research*. 1st Edition. Routledge. 2011.
52. SKOCPOL, Theda. *The Uses of Comparative History in Macrosocial Inquiry*. *Comparative Studies in Society and History*. Vol. 22, No. 2. Cambridge University Press. 1980. Online: https://www.suz.uzh.ch/dam/jcr:00000000-5103-bee3-ffff-ffffcbe6b455/04.28.skocpol_somers.pdf.
53. ŠTURMA Pavel. *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*. Praha. H. Beck, 2003.
54. STRYKER, Sheldon. BURKE, Peter. *The Past, Present, and Future of an Identity Theory*. *Social Psychology Quarterly*, Vol. 63. No. 4. Special Millenium Issue on the State of Sociological Social Psychology. 2000. Online: <https://pdfs.semanticscholar.org/d9d9/f9f83697e9de8920190d955b3c427030497b.pdf>.
55. TORRES, Manuel a kol. *Analysis and Evolution of the Global Jihadist Movement Propaganda*. Routledge. Online: https://pdfs.semanticscholar.org/36b2/417bc49e850294dea169a345347046bcd46d.pdf?_ga=2.115384902.1547988134.1560930545-265234404.1560930545.
56. WARRICK, Joby. *Black flags: The rise of ISIS*. Anchor. 2015.
57. WEBB, Sam. *Terrifying moment 'Mad Max' ISIS suicide bomber truck hurtles towards enemy soldiers - then something unexpected happens*. Mirror. 2016. Online: <https://www.mirror.co.uk/news/world-news/terrifying-moment-mad-max-isis-7839979>.
58. WEIMANN, Gabriel. *Terror on the Internet: the new arena, the new challenges*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press. 2006.
59. WINDISCH, Steven. *Headhunting Among Extremist Organizations: An Empirical Assessment of Talent Spotting*. PERSPECTIVES ON TERRORISM Volume 12, Issue 2. 2018. Dostupné na: <https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/customsites/perspectives->

[on-terrorism/2018/2018-02/04-headhunting-among-extremist-organizations-an-empirical-assessment-of-talent-spotting-by-gina-ligon-michael-logan-and-steven-windisch.pdf](https://www.stratcomcoe.org/download/file/fid/2589).

53. WINTER, Charlie. *The Virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*. London: Quilliam. 2015. s. 2-28. Online: <https://www.stratcomcoe.org/download/file/fid/2589>.
54. WIKTOROWICZ Quintan. *A New Approach to the Study of Islamic Activism*, International Institute For Asian Studies, Newsletter no. 33.2004.

WRIGHT, Robin. *The Jihadi Treat: ISIS, Al-Qaeda, and Beyond*. United States Institute of Peace and the Wilson Center. 2016. Dostupné na: <https://www.usip.org/sites/default/files/The-Jihadi-Threat-ISIS-Al-Qaeda-and-Beyond.pdf>.
55. YANOW, Dvora. *Case Study Research in Political Science*. Encyclopedia of Case Study Research Sage Publications. 2008.
56. ZELIN, Aron. *How Al-Qaeda survived Drones, Uprisings, and the Islamic State*. The Washington Institute For Near East Policy. 2017. Online: <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus153-Zelin.pdf>.

Elektronické zdroje

1. *Conversion Of The Organisation Of The Islamic Conference On Combating International Terrosim. Part I.* 1999. Odkaz: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/04/4-02/islamic-conference.xml>.
2. DABIQ. Issue 1. *The Return of Khilafah*. 2015. Online: <https://www.ieproject.org/projects/dabiq1.pdf>.
3. DABIQ. *A Call To Hijrah*. 2015. Online: <https://www.ieproject.org/projects/dabiq3.pdf>
4. DABIQ. *The Failed Crusaide*. 2015. Online: <https://www.ieproject.org/projects/dabiq4.pdf>

5. ENCYKLOPEDIA BRITANNICA. *Osama bin Laden. Saudi Arabian Militant*. 2019. Online: <https://www.britannica.com/biography/Osama-bin-Laden>.
6. HISTORY. *ISIS*. 2019. Online: <https://www.history.com/topics/21st-century/isis>.
7. JÉGL, PAVEL. *Islámský stát: ve jménu Alláha pušky a kulatého razítka*. 2015. Online: <https://finmag.penize.cz/ekonomika/306815-islamsky-stat-ve-jmenu-allaha-pusky-a-kulateho-razitka>.
8. NATO Strategic. *Daesh Information Campaign and Its Influence*. s. 32-35. Online: <https://www.stratcomcoe.org/daesh-information-campaign-and-its-influence-1>.
9. Terrorism Files. *Individual Terrorists. Declaration of Jihad by Osama Bin Laden against the US – August 23, 1996*. Online: https://www.terrorismfiles.org/individuals/declaration_of_jihad1.html.
10. *The Guardian*. *The bureaucracy of evil: how Islamic State ran a city*. 2018. Online: <https://www.theguardian.com/cities/2018/jan/29/bureaucracy-evil-isis-run-city-mosul>.
11. The Middle East Research Institute. *Issue X Of 'Inspire,' AQAP's English-Language Magazine, Includes Further Strategies For Lone-Wolf Attacks, And A Call To Assassinate President Obama And Other World Leaders – A Review*. 2013. Online: <https://www.memri.org/reports/issue-x-inspire-aqaps-english-language-magazine-includes-further-strategies-lone-wolf>.
12. SHELBOURNE, Mallory. *Female suspects in New York City bomb plot influenced by AQAP and Islamic State propaganda*. Long War Journal. 2015. Online: <https://www.longwarjournal.org/archives/2015/04/female-suspects-in-new-york-city-bomb-plot-influenced-by-aqap-and-islamic-state-propaganda.php>.
13. REUTERS. *Hundreds killed as ISIL insurgents gain ground in east Syria*. 2014. Online: <https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-rebels/hundreds-killed-as-isil-insurgents-gain-ground-in-east-syria-idUSKBN0EL10R20140610?irpc=932>.
14. REUTERS. *Islamic State Militants Renew Loyalty Pledge to Caliph Bagdadi*. 2018. Online: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-islamic-state/islamic-state-militants-renew-loyalty-pledge-to-caliph-baghdadi-idUSKCN1HB1TC>.